

SZÖVEGÉRTÉS-SZÖVEGALKOTÁS

6

Tanári útmutató

1

A kiadvány a Nemzeti Fejlesztési Terv Humánerőforrás-fejlesztési Operatív Program 3.1.1. központi program (Pedagógusok és oktatási szakértők felkészítése a kompetencia alapú képzés és oktatás feladataira) keretében készült.

SZAKMAI VEZETŐK

PÁLA KÁROLY SZAKMAI IGAZGATÓ

PUSKÁS AURÉL FEJLESZTÉSI IGAZGATÓHELYETTES

RÁPLI GYÖRGYI A PROGRAMFEJLESZTÉSI KÖZPONT VEZETŐJE

FEJLESZTÉSI PROGRAMVEZETŐ

KORÁNYI MARGIT

VEZETŐ FEJLESZTŐK

ARATÓ LÁSZLÓ

KÁLMÁN LÁSZLÓ

SZAKMAI BIZOTTSÁG

BÓKAY ANTAL ELNÖK

BÁNRÉTI ZOLTÁN

CSERHALMI ZSUZSA

GYŐRI JÁNOS

SCHEIN GÁBOR

ALKOTÓSZERKESZTŐ

SZARKA JUDIT

SZAKMAI LEKTOROK

A SZAKMAI BIZOTTSÁG TAGJAI

PETHŐNÉ NAGY CSILLA

FELELŐS SZERKESZTŐ

NAGY MILÁN

BORÍTÓGRAFIKA

SZŰCS ÉDUA

TIPOGRÁFIA

BÁRD JOHANNA

SULINOVA

Közoktatás-fejlesztési és Pedagógus-továbbképzési KHT.

© **SULINOVA KHT.**

© **SZARKA JUDIT**

A KIADVÁNY INGYENES, KIZÁRÓLAG ZÁRT KÖRBE,
KÍSÉRLETI-TESZTELÉSI CÉLLAL HASZNÁLHATÓ.
KERESKEDELMI FORGALOMBA NEM KERÜLHET.
MÁSOLÁSA, TERJESZTÉSE SZIGORÚAN TILOS!

KIADJA A SULINOVA KÖZOKTATÁSFEJLESZTÉSI ÉS PEDAGÓGUS-TOVÁBBKÉPZÉSI KHT.
1134 BUDAPEST, VÁCI ÚT 37.

A KIADÁSÉRT FELEL: PÁLA KÁROLY ÜGYVEZETŐ IGAZGATÓ

NYOMDAI MUNKÁK: MÁSOLÓ FUTÁR KFT., 2007

J Á T É K

Tanári útmutató

Fejlesztők

Kass Bence
Papp Ágnes

TARTALOM

5	NÉVJEGY
8	JÁTÉK – SZABÁLY – JÁTÉKSZABÁLY
18	A MAGYAR BESZÉDHANGOK
49	CSUPA-CSUPA RITMUS!
73	A TAKTIKUS HANGTAN – FONOTAKTIKA
92	A BESZÉDHANGOK VÁLTAKOZÁSA
104	KÖLTÉSZET ÉS JÁTÉK

NÉVJEGY

JÁTÉK

A FEJEZET CÉLJA	<ul style="list-style-type: none"> • A játék fogalmának és szabályainak körülírása, az alkotás folyamata • Szabályok a játékokban és a nyelvben – néhány nyelvi játék, játékos nyelvhasználati mód megismerése • Szerepjáték és formai játék • A magyar beszédhangok és rendszerük
JAVASOLT IDŐKERET	26 tanóra
AJÁNLOTT KOROSZTÁLY	6. évfolyam, 11–12 évesek
MODULCÍMEK, TÉMA, ÓRASZÁM	<ol style="list-style-type: none"> 1. Játék – szabály – játékszabály (2 óra) 2. A magyar beszédhangok (7 óra) 3. Csupa-csupa ritmus (5 óra) 4. A taktikus hangtan – fonotaktika (5 óra) 5. A beszédhangok váltakozása (2 óra) 6. Költészet és játék (4 óra)
KÉPESSÉGFEJLESZTÉSI FÓKUSZOK	<ul style="list-style-type: none"> • Hanghatások felismerése a költészetben (alliteráció, rím, ritmus), rímes játékok, képvers • A játékosság fogalmának értelmezése • Hangtani játékok, alaktani játékok, mondattani játékok – a költészet mint nyelvi játék • A forma, a domináns nyelvi elem mint meghatározó szövegalakító tényező • A forma hangulati, érzelmi jelentése • Egyszerű szövegszervező elvek felismerése és mintakövető, reprodukív alkalmazása
MÓDSZERTANI JAVASLATOK	<ul style="list-style-type: none"> • A fejezet számos témával foglalkozik irodalmi és hétköznapi szövegekben egyaránt, lényeges, hogy időt szánjunk az egyes feladatok előkészítésekor a személyes tapasztalatok előhívására. • A fejezetben szereplő művek feldolgozását nagyban megkönnyíti, ha elrugaszkodási pontként olyan (akár iskolai, mindenki által ismert) történeteket, tapasztalatokat találunk, amelyekkel párhuzam vonható. • A tanár az eszmecseréket, vitákat irányítsa, próbálja meg elérni, hogy a gyerekek vonják le a megfelelő következtetéseket, ebben legyen segítségükre. • A gyerekek túlnyomórészt csoportmunkában, illetve párokban dolgoznak. Ügyeljünk arra, hogy valamennyi tanuló kapjon csoporton belül feladatot, megnyilatkozási lehetőséget. • A szövegátalakítással, szövegalkotással kapcsolatos gyakorlatok előtt, a szövegértés, az olvasás terén gyengébb tanulók kapjanak a megoldáshoz mintát, feladatértelmezést.

ÉRTÉKELÉS

- Az értékeléskor ismerjük el azoknak a tanulóknak a teljesítményét, akik véleményüket kifejtik, állításaikat indokolják.
- A szövegértés terén gyengébben teljesítők részfeladatait is kísérjük figyelemmel és értékeljük, sokat biztassunk, dicsérjünk, ahol erre mód van.
- Részesítsük előnyben az eredeti ötleteket, megoldásokat.
- Az értékelést az írásbeli munkák esetén szöveges értékeléssel, illetve érdemjeggyel minősíthetjük. A szóbeli teljesítményeket szóban, csoporton belül és osztály előtt is értékeljük.
- Adjunk lehetőséget, hogy egy-egy óra végén a csoporton belül is értékeljék egymás munkáját a gyerekek.
- Az értékelés elsősorban azokra a pontokra koncentráljon, ahol jól teljesített a tanuló, hogy buzdítsa őt. A hibákat konkrétan, pontosan, a javítás mikéntjével együtt fogalmazzuk meg.

KÖVETELMÉNYEK

A gyerekek ismerjék:

- a beszédszervek felépítését és működését.

A gyerekek legyenek képesek:

- nem nyelvi és nyelvi társasjátékok felsorolására;
- a közös jegyek általánosítására;
- a szabályok alkalmazására logikai, eszperente, lánc- és rím-játékokban;
- halandzsaszöveg írására, ill. értelmezésére;
- halandzsaszavak közé megfelelően toldalékolt jelentéses szavak beillesztésére;
- felismerni a beszédhangok legjellemzőbb képzési sajátosságait;
- felismerni a beszédhangok legjellemzőbb hangzásbeli sajátosságait;
- felismerni a beszédhangok nyelvjárási eltéréseit;
- felismerni a beszédhangok nyelvközi eltéréseit;
- megállapítani a szótagok „súlyát”;
- megkülönböztetni a magyar nyelv és a tanult idegen nyelv sajátos hangtani jellemzőit.

TÁMOGATÓRENDSZER

- Örkény István: *Nápolyi*. In: *Örkény István művei: Novellák 1*, Szépirodalmi Könyvkiadó, Budapest, 1980. 375–377. pp.
- Weöres Sándor: *Hanggyakorlatok*. In: Montágh Imre: *Nyelvművészet. A beszéd művészete*. Múzsák, Budapest, 1989.
- Vidor Miklós: *Nyelvyötrők*. In: Montágh Imre: *Nyelvművészet. A beszéd művészete*. Múzsák, Budapest, 1989.
- Lázár Ervin: *Pávárbeveszvéd*.
<http://mek.oszk.hu/02700/02729/02729.htm#6>
- Papp Tibor: *Pogány istentisztelet*. In: Montágh Imre: *Nyelvművészet. A beszéd művészete*. Múzsák, Budapest, 1989.
- Mikszáth Kálmán egy író barátjának írt újévi köszöntője. In: Lukácsy András: *Kiment a ház az ablakon... Költészet és játék*. Gondolat, Budapest, 1981.
- Weöres Sándor: *Keresztöltés*. In: Lukácsy András: *Kiment a ház az ablakon... Költészet és játék*. Gondolat, Budapest, 1981.
- Arany János centója. In: Lukácsy András: *Kiment a ház az ablakon... Költészet és játék*. Gondolat, Budapest, 1981.
- Ladik Katalin: *Jégmadár*.
<http://mek.oszk.hu/01800/01897/mp3/>
- Choli Daróczi József: *Sóhaj*.
<http://www.oki.hu/oldal.php?tipus=cikk&kod>

- Zalán Tibor: *...Halandzsa és.* In: *Friss tinta! Mai gyerekversek.* Pagony–Csimota, Budapest, 2005.
- Weöres Sándor: *Hangcsoportok.* In: Lukácsy András: *Kiment a ház az ablakon... Költészet és játék.* Gondolat, Budapest, 1981.
- Kőrössi P. József: *Elefántvadászat a gyermekszobában.* In: *Friss tinta! Mai gyerekversek.* Pagony–Csimota, Budapest, 2005.
- József Attila: *Regös ének.* In: *József Attila minden verse és versfordítása.* Szépirodalmi könyvkiadó, Budapest, 1980. 287. p.
- Weöres Sándor: *Téma és variációk.* In: Weöres Sándor: *Egybegyűjtött írások III.* Magvető Könyvkiadó, Budapest, 1975. 183. p.
- Kosztolányi Dezső: *Ujjgyakorlatok; Badarok; Emlékezet; A játék.* <http://mek.oszk.hu/00700/00753/html/vers0202.htm>

1. JÁTÉK – SZABÁLY – JÁTÉKSZABÁLY

2 tanóra

Előzetes szempontok a modul feldolgozásához:

- Az előző fejezetekhez csatlakozva az idegenség – én és mások – fogalmából kiindulva fel lehet hívni a figyelmet a normakövetés és a játékszabályok betartásának fontosságára.
- Saját játékélmények és játékleírások összegyűjtésével be lehet hozni a különböző kultúrák játékait – esetleges játékszabály-követési sajátosságokat.
- Logikai játékokra a gyerekek összetételétől függően több időt kell szánni – kiskorban nem biztos, hogy játszottak társasjátékokat.
- A szabályok megfogalmazása híd lehet a zárt és a nyílt kód között.
- Fontos lehet megbeszélni a játékból való kizárás tényét és hatását.

RÁHANGOLÓDÁS

1. lépés: 1–4. feladat

T/1–4. 5–7. oldal

45 PERC

Tanári instrukciók

- Az 1–4. feladat célja a játékelmélet alapfogalmainak megismerése. A gyerekekkel minden esetben tisztázzuk a játékszabályt, és győződjünk meg róla, hogy azt mindannyian megértették.
- A diákok homogén párokban játsszanak.
- Beszéljünk tanítványainkkal arról, hogy mitől játék a játék. Milyen szerepek, milyen szabályok jellemzik?
- Vessük fel, hogy a játékon kívül mi mindenhez szükséges stratégiát kialakítani. Idézzük fel a rutin- és a konfliktusmegoldó kommunikációról tanultakat. Mondjanak egyszerű kommunikációs helyzeteket, amelyek feltételezik a jó stratégiát. Hasonlítsuk össze a gyerek- és felnőttjátékokat.

Kiemelt képességek, készségek: logikai, rész-egész felismerés, következtetések levonása, kreativitás, véleményalkotás

Célcsoport – differenciálás: logikai képességek szerint

Munkaformák: homogén párok

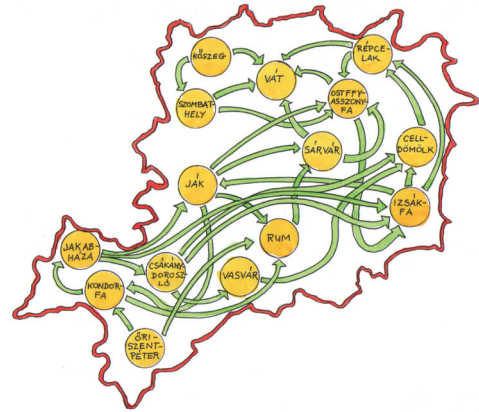
Módszerek, eljárások: játék, beszélgetés

1. Hogyan juthatunk el a legkevesebb lépéssel Óriszentpéterről Vátra?

Játékszabály:

- (1) Helyezzétek a bábukat az Óriszentpéter mezőre!
- (2) Minden lépés előtt dobjatok fel egy pénzérmét! Akinek fej van fölül, az léphet, akinek írás, az kimarad egy körből.
- (3) Egyszerre mindig csak egyet léphettek, és csak olyan mezőre, amely felé mutat nyíl.
- (4) Minden lépéseket jegyezzétek fel egy lapra!
- (5) A játékot az nyeri meg, aki a legkevesebb lépéssel jutott el Vátra.

Minden csoport győztes játékosa számoljon be a stratégiájáról!

- 2. J. K. Rowling: *Harry Potter és a Bölcsék Köve* (Animus Kiadó, Budapest, 2000.) című könyvének végén Harry, Hermione és Ron titokban lemennek a kastély pincéjébe, ahol különböző akadályokon kell átjutniuk. Amikor előttük is, mögöttük is minden lángokban áll, akkor egy rejtvényt kell megfejteniük ahhoz, hogy tovább- vagy visszamehessenek. Találjátok ki, hogy melyik üvegben mi van!**

„Fordulj meg, s menekülj, vagy lépj be a vészbe;
két üveg megsegít, azokat vedd kézbe.
Az egyik visszaküld, a másik előre:
átkelhetsz a tűzön, ha iszol belőle.
Hétből két üvegben jámbor csalánbor van,
de három mérge is rejtőzik a sorban.
Válassz! Csak úgy vethetsz rabságodnak véget,
segítségül kapsz, ím, jó tanácsot, négyet:
Egy: ravasz a mérge, de gondolj csak arra,
mindkét bor mérget lát, ha elfordul balra.
Kettő: a két szélső más ízt rejt, meglátod,
de ha továbbmennél, egyik sem barátod.
Három: küllemében mindegyik palack más,
tudd meg, nem rejt mérget se törpe, se óriás.
Négy: a két második balról s jobbról nézve
hasonló nedűt rejt – vésd ezt, vándor, észbe.”

A	B	C	D	E	F	G

3. Oldjátok meg a következő fejtörőt!

Édesanyád születésnapjára egy többször körbetekerhető nyakláncot készítesz. Váltakozva fehér és fekete gyöngyöket fűzöl egymás mellé. Csomagolás közben veszed észre, hogy egy helyen véletlenül három fekete gyöngy került egymás mellé. A gyöngysort nem akard így átadni, átfűzni pedig nincs elég idő. A problémát tehát meg kell oldanod.

Mit teszel?

4. Igazoljátok vagy cáfoljátok az alábbi állítást!

Bizonyos szempontból a tanulás és a munka is játék.

A játékelmélet

A játékelmélet azzal a kérdéssel foglalkozik, hogy mi az ésszerű viselkedés olyan helyzetekben, amikor minden résztvevő befolyásolja egymás stratégiáját. A stratégia azoknak a lépéseknek az összessége, amelyeket a cél elérése érdekében megtervezünk. A játékosokra ugyanazok a szabályok érvényesek. Ugyanakkor minden résztvevő felhasználja az ellenfél hibáit is, mellyel a győzelemre, de minimum a döntetlenre törekszenek.

Neumann János a dáma, a bridzs, a póker és a sakkjáték tanulmányozásából indult ki elmélete megalkotásakor. Innen ered a játékelmélet elnevezése és szakszóincse is (játékos, lépés, nyereség stb.).

A játékelmélet alapelve az a feltételezés, hogy ellenfelünk éppúgy képes a legjobb eredményt kiharcolni, mint mi. Ebben az esetben stratégiánk akkor ésszerű (racionális), ha ezzel számot vetünk.

Két játékos esetén nagy valószínűséggel az egyik résztvevő a győztes, a másik a vesztes. Azokat a játékokat, amelyek végén a nyereség mások veszteségével egyenlő, zéró összegű játékoknak nevezzük.

Ha a játékosok között együttműködés alakul ki, akkor kooperatív (pl. kosárlabda, színjátás), ellenkező esetben a másokkal való szembenállás, a versengés (pl. sakk, tenisz) a szabály.

- a) Mi a tapasztalatod? A felnőttek szeretnek játszani vagy nem?
- b) Szerinted hogy jobb játszani: egyedül vagy másokkal? Miért?

Amikor játszunk, alávetjük magunkat a játéknak, a JÁTÉKSZABÁLYOKnak. A játék az elsődleges a játékosokhoz, azaz hozzánk képest. Játék közben csak a játék szabályai szerint valósíthatjuk meg önmagunkat, az önkiteljesítés nem mehet a játékszabályok rovására.

Nézzünk egy példát! Az Activity társasjáték egyik feladata a pantomim. Ebben az esetben a kártyán lévő fogalmat a játékosnak úgy kell bemutatnia, hogy nem szólalhat meg, nem mutathat rá semmire a testrészein kívül.

Az azonban SZABÁLYTÖRÉS, a játék ellehetetlenítése, ha a társak szándékosan nem találják ki a megoldást. Ezzel meghiúsítják a játék célját, és kellemetlen, akár megalázó helyzetbe hozhatják játékos társukat.

MEGOLDÁS

1.

- ✓ Mivel a legkevesebb várost érintő utat keressük, nézzük meg először, odajuthatunk-e EGY lépéssel. Nem, mivel Óriszentpéterről Vátra nem vezet közvetlenül út.
- ✓ Eljuthatunk-e KÉT lépéssel? Óriszentpéterről Kondorfára és Rumra léphetünk. Vizsgáljuk meg, Kondorfáról vagy Rumról eljuthatunk-e közvetlenül Vátra. Nem.
- ✓ Megtehetjük-e HÁROM lépéssel az utat? Vizsgáljuk először az Óriszentpéterről Kondorfára kezdetű lehetőségeket: Kondorfa után Jakabházára vagy Rumra léphetünk, de egyikből sem vezet út Vátra, tehát ebbe az irányba indulva kevés a három lépés. Vizsgáljuk most az Óriszentpéterről Rumba kezdetű lehetőségeket: Rumból Sárvárra léphetünk, és onnan már közvetlenül eljuthatunk Vátra.
- ✓ MEGTALÁLTUK A LEGRÖVIDEBB UTAT: Óriszentpéter, Rum, Sárvár, Vát, és közben azt is bizonyítottuk, hogy nincs ennél rövidebb lehetőség.

2.

Különböző íze van a három méregnek, a két bornak, az előre- és a hátravivő italnak is, tehát összesen négy különböző ízű italunk van.

Az ELSŐ állításból következik, hogy az A üveg biztosan nem bor, mert tőle balra már nem áll semmi.

A MÁSODIK állítás szerint egyik szélső sem visz tovább, ízük különbözik:

A: vagy visszavisz, vagy méreg

G: vagy visszavisz, vagy méreg, vagy bor

A HARMADIK állításból kiderül, hogy sem B, sem D nem méreg.

A NEGYEDIK állításból következik, hogy B-nek és F-nek megegyezik az íze, és mivel B nem méreg, F sem az, tehát mind a kettő bor (így G biztosan nem bor).

Az ELSŐ állítás alapján ezektől balra méreg áll, így A és E méreg.

Ha A méreg, akkor a **második** állításból következően G visszavivő ital.

Már csak C és D üvegeink tartalmát nem ismerjük, az egyik előrevisz, a másik méreg.

D-ről tudjuk, hogy nem méreg, tehát az visz előre, és csak a C lehet az utolsó, harmadik mérget tartalmazó üveg.

A: méreg   B: bor   C: méreg   D: előrevisz   E: méreg   F: bor   G: visszavisz

3.

Az egymás melletti háromból két fekete gyöngy összetörésével juthatunk el a célhoz. A megoldás egyszerű, és kevés embernek jut eszébe, hogy adott esetben éppen a rombolás az egyetlen lehetséges választás. A paradox látszat ellenére ez a megoldás is kreatív! Természetesen más kreatív megoldást is elfogadhatunk (pl. a középső fekete gyöngy fehérre festését).

4.

Igaz állításnak például az alábbiak elfogadhatók:

- Igaz, mert a játék is szabályok szerint folyik, ahogy a munkavégzésnek és a tanulásnak is megvannak a maguk szabályszerűségei. Amikor játszunk, alávétjük magunkat a játéknak, a játékszabályoknak. A játék az elsődleges a játékosokhoz, azaz hozzánk képest. Játék közben csak a játék szabályai szerint valósíthatjuk meg önmagunkat, az önkiteljesítés nem mehet a játékszabályok rovására.
- Igaz, mert ha stratégiát, tervet készítünk, mindhárom esetben biztosabban érjük el a célunkat.
- Igaz, mert ha olyan munkát végzünk vagy olyasmit tanulunk, ami örömet szerez, a játéknál tapasztalható jó érzésünk lesz.
- Igaz, mert legtöbb esetben a sikerhez együtt kell működnünk másokkal.

Cáfolatnak például az alábbiak elfogadhatók:

- Nem igaz, mert a játék a szórakozást szolgálja, míg a munka és a tanulás ahhoz kell, hogy sikerebbek legyünk az életben.
- Nem igaz, mert az ember akkor játszik, ha akar, míg tanulni és dolgozni akkor is kell, ha az embernek nincs kedve hozzá.

JELENTÉSTEREMTÉS

2. lépés: 5. feladat

T/5.

9. oldal

25 PERC

Tanári instrukciók

- A feladat célja a nonverbális kommunikációs képességek fejlesztése és a különféle hangok, zajok hangulatának, jelentéskiegészítő szerepének megvizsgálása.
- A gyerekek heterogén csoportokban dolgozzanak.
- A történet folytatására és a hangok-zajok beillesztésére adjunk 10 percet.
- A jelenetek bemutatását követően a következő kérdésekről beszéljünk:
  - Milyen tartalmú történetet volt könnyű megérteni?
  - Mi segítette leginkább a megértést?
  - Melyek voltak azok a szavak, kifejezések, amelyeket könnyű volt eljátszani?
  - Melyek voltak azok a szavak, kifejezések, amelyeket nehéz volt eljátszani?
  - Milyen hangulata és funkciója volt a különböző hangoknak, zajoknak?
  - Miben hasonlítottak és miben tértek el egymástól a történetek?

Kiemelt képességek, készségek: történetírás, szerepészlelés, szerepjáték

Célcsoport – differenciálás: az egész osztály

Munkaformák: heterogén csoport

Módszerek, eljárások: pantomimjáték

Eszközök: az osztályban fellelhető zajkeltő eszközök

5. Vizsgáljuk meg...

- Adjatok elő egy jelenetet osztálytársaitoknak szavak nélkül (mozgással, gesztusokkal, arcjátékkal)! A megértést segítsétek a történethez illeszkedő zajokkal (ajtócsukódás, lépések, lábdobogás, zizegés, súrlódás, dúdolás, sikoltás, berregés stb.)! Találjátok ki egymás sztoriját!
- Folytassátok a történetet úgy, hogy a csoport minden tagjának legyen benne szerepe! Írjátok a megfelelő szövegrészek mellé a margóra a tervezett hangokat és zajokat is.

Az a bizonyos nap ugyanúgy kezdődött, mint Gyógyító Vilmos minden hétköznapja. Reggel korán vizitelt, hogy mielőbb elkezdhesse a műtéteket. Anna, az aneszteziológus fél kilenckor érkezett a megbeszélésre. Tájékoztatta Gyógyító doktort az első esetről.

Közben Kovács bácsit – aki egy autóbaleset következtében bénult le egy éve, és a harmadik sebéssz próbálta lábra állítani – Marika készítette elő a műtetre: vért vett tőle, bekötötte az infúziót, és

nyugtatgatta az idős embert, aki már semmit nem remélt a beavatkozástól.

Mikor végeztek, a nővér Jenőért kiáltott, hogy viheti páciensét. A beteghordó pár perc múlva meg is érkezett „járgányával”, ám...

3. lépés: 6. feladat

T/6.

9. oldal

20 PERC

Tanári instrukciók

- A feladatban megvizsgáljuk a teljes novellát. Célunk ugyanakkor a nyelvtudás mibenlétének megértése is.
- Olvassuk fel a gyerekeknek az elbeszélést.
- A diákok ötfős heterogén csoportokban dolgozzanak. Az első öt feladatot a csoporttagok között elosztva egyénenként oldják meg a gyerekek.
- Minden gyerek egy-egy percben számoljon be a saját megoldásáról.
- A fennmaradó négy feladatot közösen oldja meg a csoport.
- Törekedjünk arra, hogy az érzelmek árnyalt kifejezése érdekében a gyerekek minél több érzelmet jelentő kifejezést gyűjtsenek.

Kiemelt képességek, készségek: tájékozódó olvasás, következtetések megfogalmazása, definícióalkotás

Célcsoport – differenciálás: az egész osztály

Munkaformák: heterogén csoportok, frontális

Módszerek, eljárások: tanári felolvasás, feladatmegoldás, megbeszélés

6. Hogyan tanulunk meg beszélni?

ÖRKÉNY ISTVÁN: *NÁPOLYI*

A fiam, a gazember, nem akar beszélni. Nemsokára meglesz két éves, de annyit, hogy papa is csak kegyes úri jókedvében hajlandó kimondani. Másfelől azonban hibátlanul érti az emberi beszédet, s a legbonyolultabb feladatoknak is játszva a végükre jár. „Eridj ki a konyhába, és mondd meg anyádnak, hogy el kell mennem, adjon ebédet.” Kimegy a konyhába, valamit muzsikál az anyjának, két perc múlva itt az ebéd.

Az a legingerlőbb a dologban, hogy ő nem tanulja meg a mi beszédünket, de mi az övét igen. Szép lassan rácsalogatott minket az ő kézzel-lábbal, mutogatással kevert tolvajnyelvére. Ha valamit keres s megtalálja, fülsértő í-zéssel sikoltja világgá örömet; ha nem találja, egy hosszan elnyújtott nyee-vel adja tudunkra bosszúságát, de azt is olyan idegtépő hanggal, mint amikor a porcelán tányéron megszalad a kés. Ha szomjas, odacibál a fiókos szekrényhez, ahol tavaly ilyenkor, amikor betegen feküdt, a szaharinos tea állt. Azóta odajárul vízért, s ha megkapta, jóleső hőmmentéssel jelzi elégedettségét.

Gondoltam, ebből elég. S tegnap, mikor csak ketten voltunk idehaza, leültünk szépen a szőnyegre, szemtől szembe, s azt mondtam neki:

- Most pedig, kedves fiam, beszélgetni fogunk.
- Höm – mondta elégedetten, s biztató tekintetet vetett rám.
- Nem, fiam – válaszoltam határozottan. – Mi most magyarul fogunk beszélgetni.

Meglóbáltam egy tízdekás papírzacskót, melyre az Édességbolt címe volt rányomtatva, amitől az ő arckifejezése még barátságosabbá derült, azt a gyanút keltve bennem, hogy titokban nemcsak beszélni, hanem talán olvasni is tud már. Szedtem kifelé a nápolyiszeleteket, s bicskával még apróbb szeletekre szabdaltam őket, akkorára, mint egy mokkaucor. Mesterségemből kifolyólag tudom, hogy a magyar nyelv milyen gazdag szavakban.

Az elsőt odatartottam az orra elé.

– Mondd szépen: kérek.

Kitátotta s becsukta a száját, jelezvén, hogy oda helyeztessék a nápolyi. Én azonban nem az ő szájába tettem a nápolyit, hanem a magaméba, s nagy gusztussal, ropogtatva kezdtem rágcálni.

– Nyee! – rikoltott fölháborodásában.

Megmutattam a második nápolyit.

– Mondd szépen: kérek.

Nem mondta. Megettem. Elővettem a harmadikat. Mikor azt is megettem, azt mondta: bebbe, amit még sohasem mondott volt, de nyilván azt jelenti, hogy piszkos zsaroló. A negyedik és az ötödik nápolyi tűnt fel és tűnt el, amikor – a hatodik láttán – egyszerre így szólt:

– Kéek.

Drámai pillanat volt. Ha most odaadom a nápolyit, akkor húsz év múlva az ideggyógyászok hipnotikus álomban fogják leszoktatni a raccsolásról. Meglehet, bestiális apa vagyok: a hatodikat is megettem.

– Csak a grófok raccsolnak, kedves fiam. Mi nem raccsolhatunk, mert a te apád csak egy nyomorult író.

Vidáman elmosolyodott és így szólt:

– Író.

Gyönyörűen mondta. Mint amikor összeroppantunk egy diót, úgy reccsent az az r. Ismerek egy kopasz írót, aki két évre elmenne juhászputyának, ha egy ilyen r-t ki tudna nyomni magából. Őneki alkalmasint odaadták a nápolyit.

Most már én is odaadtam. Lassan és látható büszkeséggel rágta, talán mert érezte, hogy ez volt az első falat, amelyért megdolgozott. Megmutattam a következő nápolyit.

– Mondd szépen: cukor.

A szóvégi r-t kimondani már férfimunka. Kimondta. Kimondta, hogy kenyér, hogy virág, hogy alma, hogy madár, hogy rocska... Talán egy félóra hosszat csevegtünk kéttagú szavakban; amit mondtam, mondta utánam. Ekkor vérszemet kaptam és így szóltam:

– Mondd szépen: reszkető rózsabokor.

Nézte az én mindent tudó számát, és elkezdte utánaformálni az ő rózsaszínű, puha, számócalevél nagyságú ajkával e két szót. De ők nem akartak világrajönni, megkapaszkodtak valahol, összegabalyodtak, csak valami alakatlan habarék bukott ki száján. Lehajtotta fejét, és elkezdett sírni. Bennem pedig előtörtött valami, valami, amire sohasem gondoltam, amit már régen elfeledtem, s ami soha vissza nem ötlött volna az emlékezetembe, ha sírni nem látom a fiamat – az, hogy amit tudunk, milyen fáradalmak és kínok és töredelmek árán tudjuk. Elszégyelltem magam, kifújtam az orrát, kezébe nyomtam a nápolyiszacskót, és kimentem a szobából. Tíz perc múlva benéztem hozzá, még mindig a földön ült, eszegette a nápolyit, és hüppögött.

- Vizsgáljátok meg az elbeszélés első mondatát! A mondat utal arra, hogy miről szól a történet. Mi a probléma?
- Mit jelent a *gazember* szó, milyen hangulata van a mindennapokban? Mit jelent és milyen a hangulata az elbeszélésben?
- Húzzátok alá a novellában a történetet megelőző időből való eseményeket! Mi a szerepe az előzmények elmondásának?

- d) A fordulópontból megismerjük a szereplők célját.
Mi volt a fordulópont a novellában?
Idézz az elbeszélésből!
- e) Írd le, mi az apa és mi a gyerek célja!
- f) Mit érezhetett az apa, mit a kisleány az elbeszélés alább kiemelt szövegrészleteinek időpontjában?

	APA	KISFIÚ
A fiam, a gazember		
Gondoltam, ebből elég		
Nyee!		
drámai pillanat		
büszkeséggel rágta		
reszkető rózsabokor		

- g) Fogalmazzatok meg, hogyan változott meg az apa és a gyerek kapcsolata az elbeszélés végére a fordulóponthoz képest!
- h) Az elbeszélésben olvasott szavak ismeretében vajon meg tudná-e alkotni a kisleány az alábbi mondatokat?
Véleményeteket indokoljátok is!
Kérek virágot.
Az almának van virága.
Az író madarat kér.
- i) Szerintetek mit jelent az anyanyelv tudása?

MEGOLDÁS

- a) A mondat: A fiam, a gazember, nem akar beszélni. A probléma, hogy a gyerek nem beszél.
- b) A *gazember* szó jelentése: jellemtelen, alávaló, gonosz ember. Valaki, aki szándékosan követett el valami negatív cselekedetet, bűncselekményt.
A novellában: kópé, gézengúz, szeretetből mondja az apa, humoros, kedveskedő. A „bűncselekmény” ebben az esetben nem akaratlagos.
- c) „Az a legingerlőbb a dologban, hogy ő nem tanulja meg a mi beszédünket, de mi az övét igen. Szép lassan rácsalogatott minket az ő kézzel-lábbal, mutogatással kevert tolvajnyelvére. Ha valamit keres s megtalálja, fülsértő í-zéssel sikoltja világgá örömét; ha nem találja, egy hosszan elnyújtott nyee-vel adja tudtunkra bosszúságát, de azt is olyan idegtépő hanggal, mint amikor a porcelán tányéron megszalad a kés. Ha szomjas, odacibál a fiókos szekrényhez, ahol tavaly ilyenkor, amikor betegen feküdt, a szaharinos tea állt. Azóta odajárul vízért, s ha megkapta, jól eső hömmentéssel jelzi elégedettségét.”
- d) Fordulópont:
„Ekkor vérszemet kaptam és így szóltam:
– Mondd szépen: reszkető rózsabokor.”
- e) Az apa célja, hogy a gyerek hibátlanul beszéljen. A gyerek célja, hogy megkapja a nápolyit.

◇	Θ	Υ	Δ	♠	Ω		Ψ	⊠	∴	Θ	◇	<		{	}	√	Θ	Ψ	♪	}	♣	◇
A	N	Y	U	É	K		H	O	L	N	A	P		S	Z	Í	N	H	Á	Z	B	A
∅	♥	Θ	Θ	♥	Ω	.		Ω	◇	√	◇		∴	Δ	◇	♪	♠	Ω	Θ	♪	∴	
M	E	N	N	E	K			K	A	T	A		L	U	C	Á	É	K	N	Á	L	
◇	∴	{	}	^	Ω	.		•	♠	∴		Θ	Υ	⊠	∴	◇		Ω	⊠	>	⊠	∴
A	L	S	Z	I	K			F	É	L		N	Y	O	L	C		K	Ö	R	Ü	L
♊	♪	>	∴	◇	Ω	!		♊	^	Θ	◇	♥										
V	Á	R	L	A	K	!		V	I	N	C	E										

- ||| a) Válaszolj a levélre!
Kódolva!

2. A MAGYAR BESZÉDHANGOK

7 óra

Előzetes szempontok a modul feldolgozásához:

A magyar nyelv „közössége” erősítheti az azonosságok és hasonlóságok fontosságát a különbségekkel szemben.

RÁHANGOLÓDÁS

1. lépés: 1. feladat

T/1.

14. oldal

10 PERC

Tanári instrukció:

Kezdeményezzünk beszélgetést a tanulókkal a *beszéd*ről az alábbi kérdések segítségével:

- Mi lenne, ha az emberek nem tudnának beszélni?
- Mire való a beszéd?
- Milyen helyzetekben érdemes és mikor nem érdemes beszélni?
- Ki miért szeret vagy nem szeret beszélni?
- Mely szakmákban fontos és melyekben kevésbé fontos a beszéd?

Célcsoport – differenciálás: az egész osztály

Kiemelt készségek, képességek: tapasztalatok, vélemény, érvek megfogalmazása

Munkaformák: frontális

Módszerek, eljárások: beszélgetés

Amikor írni tanultatok, megtudtátok, hogy a magyar szavakat hangonként írjuk le: egy-egy betű egy-egy hangot jelöl (de vannak többtagú betűk is, mint pl. a cs és a gy). A következőkben arról lesz szó, hogy milyen beszédhangokat használunk a magyar nyelvben, ezek miben hasonlítanak egymásra és miben különböznek egymástól, és hogy milyen hangokat ejthetünk egymás után a magyar nyelvben.

Az itt megtanultak sokat fognak segíteni a helyesírás jobb megértésében és tudásában, és abban is, hogy az idegen nyelvek tanulásakor könnyebben megbirkózzatok a furcsa hangokkal.

1. Képzeljétek el egy olyan világot, ahol az emberek nem tudnak beszélni!

2. lépés: 2–3. feladat

T/2.

14. oldal

10 PERC

Tanári instrukciók

- A feladat célja a hangok és a betűk közötti összefüggés játékos gyakorlása.
- Ezzel a különbséggel az írástanuláskor már szembesültek a gyerekek, az akkor megismertek felelevenítése a cél.
- A szavak megalkotásához kreativitás és kooperáció szükséges, a győztes megállapításához pedig a betűk és a hangok pontos megkülönböztetése (mind betűnként, mind hangonként meg kell számolniuk a megalkotott szavak hosszát!).

Kiemelt készségek, képességek: kombinatorikus készség, kreativitás, helyesírás, betű és hang megkülönböztetése, együttműködési készség

Célcsoport – differenciálás: az egész osztály

Munkaformák: 4–5 fős heterogén csoportok

Módszerek, eljárások: játék

2. Játsszatok betűláncot!**Játékszabály**

- (1) Minden csapat tagjai egyenként mondjanak egy-egy betűt (minden betűtag, az y is külön betűnek számít)!
- (2) A csoportok egy-egy tagja ezeket sorban írja le!
- (3) Az a csapat győz, amelyik a leírt betűkből a leghosszabb értelmes magyar szót tudja megalkotni.
- (4) Azt is számoljátok ki, hogy hangokban számolva melyik csapat lett a győztes!

T/3.

14. oldal

5 PERC

Tanári instrukciók

- A nyelvi játékokkal fejlesztjük a gyerekek nyelvi-logikai képességét, egyúttal a szavak hangokra bontását.
- A feladat megoldható versenyhelyzetben is, két variációban: nyerhet az a diák, aki a legrövidebb úton ér el a kijelölt szóhoz, és nyerhet az is, aki a legtöbb szóváltozatot írja le.

Kiemelt képességek, készségek: logikai, szabályalkotás, szabályalkalmazás

Célcsoport – differenciálás: az egész osztály

Munkaformák: egyéni

Módszerek, eljárások: szójáték

3. Találd ki, hogy juthatsz a vízből a légbe!

Minden új szóban csak egy hangon változtathatsz!

Folytasd a sort!

víz, váz,...

MEGOLDÁS

Pl. víz, váz, ráz, rág, rég, lég

JELENTÉSTEREMTÉS

3. lépés: 4. feladat

T/4.

14. oldal

5 PERC

Tanári instrukciók

- A következő feladat sikeréhez fontos itt kipróbálni a hangadás nélküli artikulációt.
- Válasszunk egy tetszőleges mondatot, pl. „Nem készítettem házi feladatot.”, és mondassuk a tanulókkal kórusban normál hangerőn, kiabálva, suttogva, majd hangtalanul.
- Ne fogadjuk el az utóbbit addig, míg bármi neszt hallunk.
- Beszéljük meg a gyerekekkel, hogy mit tapasztaltak.

Kiemelt készségek, képességek: figyelem–koncentráció, hangerőváltás

Célcsoport – differenciálás: az egész osztály

Munkaformák: frontális

Módszerek, eljárások: ejtési gyakorlat

4. Mit tapasztaltok, ha ugyanazt a mondatot normál hangerővel, kiabálva, suttogva, majd hangtalanul mondjátok el?

4. lépés: 5. feladat

T/5.

15. oldal

15 PERC

Tanári instrukciók

- A távlati cél az, hogy a gyerekek felfedezzék, hogyan csoportosíthatók a beszédhangok artikulációs szempontok szerint.
- A tanulók 4–6 fős csoportokban dolgoznak. Egy közülük a kártyán lévő tíz szót némán, hangtalanul artikulálva diktálja a többieknek (suttogni sem szabad). A többiek feladata, hogy leírják az ejtett szavakat, pusztán szájról olvasás útján.
- A feladat bemutatásakor kitérhetünk pár szóban erre a siketekre jellemző beszédértési stratégiára.

- A diákok várhatóan hibázni fognak a szavak leírásakor, bizonyos hangokat fel fognak cserélni egymással, másokat nem. Ez lesz később a hangtani csoportosítás alapja.
- Ellenőrzéskor a diktáló hangosan olvassa a szavakat, a többiek rögzítsék a helyes megoldást. Ezt követően gyűjtsék össze, hogy mely hangokat cseréltek fel, majd próbáljanak magyarázatot adni a tévedésekre.
- A csoportok szóvivői ismertessék következtetéseiket. (Nyilvánvaló, hogy a két ajakkal képzett P–B–M csoport tagjait egymás között felcserélik, de nem keverik őket össze a nyelvhangokkal vagy a magánhangzókkal. Ha erre nem jönnek rá, segítsük őket efféle kérdésekkel: miért nem fordul elő pl. M, N vagy Z helyettesítés, mint a GÉM helyett GÉN vagy GÉZ.)

Kiemelt készségek, képességek: artikuláció, szájról olvasás, következtetés, szabálykeresés

Célcsoport – differenciálás: az egész osztály

Munkaformák: heterogén csoport

Módszerek, eljárások: feladatmegoldás, értékelés, megbeszélés

Eszközök: szókétyák minden csoportnak:

GÉM, DÉR, NYŰG,
PAMUT, JÁR, PÁRTA, FÉR,
KOROM, CSÓK, CÁR

5. Olvassátok le társatok szájról a diktált szavakat!

NÉMÁN DIKTÁLT SZAVAK	HANGOS OLVASÁS ALAPJÁN LEÍRT SZAVAK

- a) Figyeljétek meg a hangtévesztéseket a néma diktálás után leírt szavakban!
Mit írtatok általában az alábbi hangok helyett? Vajon miért?

MÁSSALHANGZÓK	MAGÁNHANGZÓK
P →	Á → .....
M →	É → .....
G →	A → .....
K →	U → .....
T →	Ű → .....
D →	O → .....
R →	Ó → .....
C →	
NY →	
J →	
CS →	

- b) A magán- vagy a mássalhangzóknál volt több tévedés? Mi lehet a magyarázat?
- c) Hozzatok létre hangcsoportokat az a) feladat táblázata alapján!
Az egymással összetéveszthetők kerüljenek egy csoportba!

--	--	--	--	--

- d) Milyen nevet adnál a csoportoknak?
Mi a hasonlóság közöttük?

MEGOLDÁSOK

a) A néma diktálásakor a következő hibákra lehet számítani:

gém → kém, gép, kép, ép

dér → tér, dél, cél, tél, szél

nyűg → tyúk, lyuk, ujj

pamut → mamut, papucs, mamusz

jár → nyár, nyál, gyár, kár

párta → párna, bálna, málna, Márta

fér → fél, vér, vén, véd, vét

korom → köröm, öröm

csók → cső, sok, só

cár → szár, zár, szál, száll

b) Ezek alapján a következő hangtévesztési megfigyelések adódhatnak:

MÁSSALHANGZÓK	MAGÁNHANGZÓK
P → M, B	Á → –
M → P	É → Í
G → K, J	A → –
K → G, Ø	U → Ü
T → N, SZ	Ú → U
D → T, C, SZ	O → Ö
R → L, N, D, T	Ó → Ő
C → SZ, Z, T	
NY → TY, J	
J → NY, GY, K	
CS → S	

c) A csoportosításnál sokféle szint elképzelhető. Elképzelhető, hogy a diákok maguk mondják a megtanítani készült hangtani terminusokat, pl. zártabb–nyíltabb vagy ajakkal képzett–nyelvvel képzett. De az is lehet, hogy nem tudják megfogalmazni a hasonlóság vagy a különbség okát.

d) A tévesztések alapján kialakíthatók az alábbi mássalhangzós csoportok:

- P, B, M (ajakhangok);
- F, V (ajak-foghangok);
- T, D, N, L, R, SZ, Z, C, S, ZS, CS, DZS (elülső nyelvhangok);
- TY, GY, NY, J, K, G (hátsó nyelvhangok).

Díjazzuk az elnevezések kreativitását.

REFLEKTÁLÁS

5. lépés: 6. feladat

T/6.

16. oldal

10 PERC

Tanári instrukciók

- Az előző feladatból szerzett tapasztalatok segítségével állapítsuk meg a következőket:

- A magánhangzókat általában jobban megkülönböztethetjük csak szájról olvasás alapján, mint a mássalhangzókat. Kivétel az U (Ú) – Ü (Ű) és az O (Ó) – Ö (Ő) párok. A magánhangzók fontosabb képzési mozzanatai ugyanis láthatóak, így az ajakkerekítés és az ajkak (állkapocs) nyíltsága.
- A mássalhangzóknál nehezebb a dolgunk. Szájról olvasás útján jól elkülöníthetők egymástól a látható képzésű hangok csoportjai, így a két ajakkal képzett, az ajak-foghangok és a nyelv-fogmederhangok. A hátsóbb képzésű nyelvhangokat már nemigen vesszük észre. Az egy képzéshelyhez tartozó hangok közt viszont így nem tudunk különbséget tenni; vö. a P–B–M vagy a T–D–N közti különbség nem látható.
- A mássalhangzók csoportokba rendeződnek aszerint, hogy a szájterben hol képezzük őket. Vezessük be a tanulók hangcsoportosításai alapján, azt finomítva, a képzés helye szerinti osztályzás kezdetleges formáját:
  - P, B, M (ajakhangok);
  - F, V (ajak-foghangok);
  - T, D, N, L, R, SZ, Z, C, S, ZS, CS (elülső nyelvhangok);
  - TY, GY, NY, J, K, G (hátsó nyelvhangok).

Kiemelt készségek, képességek: hangképzés, helyesejtés, szabályalkotás

Célcsoport – differenciálás: az egész osztály

Munkaformák: frontális

Módszerek, eljárások: ejtési gyakorlatok

6. Hogyan csoportosíthatók a mássalhangzók?

RÁHANGOLÓDÁS

6. lépés: 7. feladat

T/7.

16. oldal

10 PERC

Tanári instrukciók

- A beszédhang-kategorizációs feladatok ráhangolódásaképpen vessük fel, mi alapján lehetne az osztály tanulóit csoportokba rendezni. Adhatunk ötletet, pl. hajszín, testvérek száma vagy az aznap fogyasztott reggeli ital, nemek szerint.
- A tanulók által javasoltak közül néhány csoportosítást végeztessünk is el. A különböző címkék alá eső tanulók gyülekezzenek a terem különböző pontjain.
- Csoportmunkában is végezhető, ekkor csoportonként más-más szempontokat fogunk kapni, és a feladat végén összehasonlíthatóak a különböző alkalmazott szempontok.

Kiemelt készségek, képességek: halmazképzés

Célcsoport – differenciálás: az egész osztály

Munkaformák: frontális

Módszerek, eljárások: játék, megbeszélés

7. Alakítsatok csoportokat!

Milyen vonások alapján tudjátok csoportokba sorolni az osztály tagjait?

MEGOLDÁSOK

Csoportot képezhetnek: születésnap, születési év, nemek, vallás, zenét tanulók és nem tanulók, kertés vagy emeletes házban, vidéken vagy városban lakók. Fontos, hogy a gyerekek ráérezzenek arra, mindenki mindig legalább 2–3 csoport tagja.

7. lépés: 8. feladat

T/8.

16. oldal

10 PERC

Tanári instrukciók

- Végezzünk a gyerekekkel magánhangzó-gyakorlatot: tegyünk fel kérdéseket, amelyekre mindig egyvalaki a megfelelő hanggal [a] feladat] válaszol:
  - Szeretnétek télen síelni menni?
  - Tudtátok, hogy Bernát megjavította a CD-lejátszót?
  - Jó lenne, ha több tantárgyat tanulnátok?
  - Szeretnétek, ha év végéig mindennap levetítenénk a *Gyűrűk urát*?
- A többiek figyeljék meg, hogy egy-egy hang kiejtésékor hogyan változik társuk ajakmozgása.
- A mássalhangzó-gyakorlattal [b] feladat] a gyerekek tapasztalatokat gyűjtenek a képzési hely szerinti hangcsoportosításról.

Kiemelt készségek, képességek: hangképzés, helyesejtés, szabályalkotás

Célcsoport – differenciálás: az egész osztály

Munkaformák: frontális

Módszerek, eljárások: ejtési gyakorlatok

8. Gyakorlatok beszédhangokkal

- a) A kérdés elhangzása után a választoktól függően adjatok i (= igen), á (= nem), ó (= nagyon-nagyon), u (= unalmas), ü (= ügyes), ö (= bizonytalanok vagytok) hangot!
- b) Olvassátok fel a szósorokat!

Pista–Böske–Miska
Flóri–Vili–Frici–Vali
Tódor–Dani–Nóra–Laci–Róbert–Szilvi–Zénó–Cili–Sára–Zsombor–Csongor
- c) Mondjátok el minél részletesebben és pontosabban, hogy a b) feladat szókezdő mássalhangzóit hol és hogyan képezitek!

RÁHANGOLÓDÁS

8. lépés: 9. feladat

T/9.

16. oldal

10 PERC

Tanári instrukciók

- Végeztessünk beszédszervi „tornagyakorlatokat” a tanulókkal, hogy tapasztalatokat szerezzenek azok működéséről.
- Végeztessünk légzőgyakorlatokat: belégzés, minél hosszabb kilégzés némán, á, majd ú magánhangzó, m, sz, z, majd h mássalhangzó ejtésével.
- Mérjük le ezek hosszát, figyeljük meg, melyik hanggal lehet a legtovább tartani a levegőt.
- Mondassunk utána mondatpiramist hangosan, majd suttogva, állapítsuk meg, egy szuszra meddig jutunk így vagy úgy. Beszéljük meg a kimeneti rés nagyságának és a zöngéességnek a hatását a levegő-kibocsátás idejére (pl. h<sz, ill. z>sz).
- A gégeműködés megfigyeléséhez próbáljunk köhögni, és figyeljük meg, honnan származik a robbanásszerű hang eközben. „Doromboljunk”, azaz próbáljuk a hangszalagokat lassan rezgetni, hogy az egyes felpattanások hallhatóak legyenek. Gyorsítsuk fokozatosan, és figyeljük meg, hogy egy ponton már folyamatosan érzékelt hangot adunk.
- A nyelvmozgás megfigyeléséhez végeztessünk nyelvemlést, -leeresztést, csettintést, mondassuk a következő hangsorokat: t-k-t-k-t-k-t-k, takataka, patakapataka, p-t-ty-k-p-t-ty-k, petetyeke, lelelelelele, jala-jele-jala-jele, paszta-paszta-paszta. Figyeljük meg az egyes hangok ejtése közti nyelvmozgásokat, azok gyorsaságát. Próbáljuk lejátszani a kezünkkel a nyelv mozgását pl. a jala-jala vagy a taka-taka sorozat ejtésekor.
- Az ajkakkal végeztessünk összezárt fogsor mellett csücsörítést, széthúzást, vicsorítást. Ejsünk folyamatos s hangot, és közben váltogassuk a réses és kerek ajakhelyzetet, figyeljük meg ennek akusztikai hatását.

Kiemelt készségek, képességek: utánzás, önreflexió

Célcsoport – differenciálás: az egész osztály

Munkaformák: frontális

Módszerek: ejtésgyakorlatok

||| 9. „Tornáztassuk meg” beszédszerveinket, és figyeljük meg a hatást!

JELENTÉSTEREMTÉS

9. lépés: 10. feladat

T/10.

16. oldal

25 PERC

Tanári instrukciók

- Először nézzük meg a gyerekekkel a beszédszerveket ábrázoló képet.
http://www.beszed.hu/beszedszervek_es_mukodesi_zavaraik

- A gyerekek négyfős csoportokban dolgozzanak. Minden csoport más-más szöveget kap, amelyből ismereteket nyerhetnek a beszédszervek felépítéséről és működéséről. A csoportmunkát követően beszéljük meg a kérdésekre adott válaszokat.
- A csoportmunka lépései:
  1. A csoportok felolvassák a szövegüket.
  2. Értelmezik a náluk lévő szöveget: megbeszélik az ismeretlen szavakat, kifejezéseket, kiemelik a legfontosabb információkat.
  3. A szöveg információi alapján válaszolnak a megfelelő kérdésekre.
  4. A csoport három tagja átül másik három csoportba, hogy a kérdések megválaszolásához hiányzó információkat megszerezzék. A csoport negyedik tagja fogadja a többi csoport követőit, és megválaszolja a kérdéseiket.
  5. A követek visszatérnek eredeti csoportjukhoz, ahol beszámolnak ismereteikről. Együtt megválaszolják a fennmaradt kérdéseket.

Kiemelt készségek, képességek: olvasás, információkeresés, tájékoztatás, célzott kérdések megfogalmazása, együttműködés

Célcsoport – a differenciálás lehetőségei: az egész osztály

Munkaformák: heterogén csoportok

Módszerek: tanulói felolvasás, szövegértelmezés, feladatmegoldás

Eszközök: négy szöveg a beszédszervekről

A tüdő

A tüdő azért fontos a beszéd szempontjából, mert a tüdőből érkezik a beszéd „nyersanyaga”, a levegő. A tüdő egy páros zsák, a mellkasban helyezkedik el, a mellkas és a has izmainak – a légzőizmoknak – a működése készíti tágulásra és szűkülésre. Beszéd közben a belégzés nagyon gyorsan, általában szájon át történik, míg a kilégzés elnyújtott, akár 20-30 másodperc is lehet – ennyit beszélünk „egy szuszra”.

A gége

A gége a légcső tetején helyezkedik el, a torokban. Férfiaknál általában jobban kiütöközik – ezt hívják „ádámcsutkának” –, de nőknél is kitapintható a gége elülső, porcos fala. A gégen belül két kis izom van, ezekkel tudjuk bezárni. Ezt a két izmot hangszalagoknak nevezzük, mert zenei hangot is tudunk velük adni, ha lazábban összezárjuk, és hagyjuk, hogy a kiáramló levegő megrezgeesse őket. A gégeben képződik tehát a beszédhez elengedhetetlen hang. Amikor suttogunk, nem így adunk hangot, hanem az egymáshoz közelített hangszalagok között sűrűlő levegő megmozog, hasonlóan ahhoz, amikor *h* hangot ejtünk (gégerészhang). Köhögéskor a hangadáshoz hasonló jelenség játszódik le, mert akkor is a tüdőből kirobbanó levegő löki szét a hangszalagokat.

A száj- és orrüreg és a lágyszájpad

A beszédhangok képzésében fontos a szájüreg és az orrüreg szerepe. A szájüregben helyezkednek el a nyelv és a fogak, itt zajlik a beszédhangok képzése. A gégeből kiáramló hang kétféle úton juthat a szabadba: a szájüregen vagy az orrüregen keresztül. Hogy merrefelé megy, az a lágyszájpad mozgásától függ. A lágyszájpad olyan, mint egy kapu, ami el tudja zárni az orrüreg felé vezető utat. A magyar magánhangzók és a legtöbb mássalhangzó képzésekor a lágyszájpad elzárja az orrüreg felé vezető utat, így a hang csak a szájüreg felé haladhat tovább. A három orrhangú mássalhangzó (*m*, *n*, *ny*) ejtésekor azonban a lágyszájpad megnyitja az orrüreg felé vezető utat.

A nyelv és az ajkak

A nyelv izmokból áll, a tér minden irányába képes elmozdulni. Az alakját is sokféleképpen lehet változtatni: elvékonyodhat, és szét tud terülni laposan. Bizonyos hangoknál arra van szükség, hogy egy hosszú vályú alakját vegye fel (pl. s, sz), máskor ellenkezőleg, domborúvá kell válnia (pl. k, g). A különböző nyelvhangok képzésében a nyelv részei különféleképpen vesznek részt. A nyelv hegye támaszkodik a fogak mögé pl. az / ejtésekor, míg a nyelv egész pereme az / n, t, d ejtésekor. A hátrébb képzett nyelvhangok (ty, gy, ny, k, g) ejtésekor pedig a nyelv középső és hátsó részei emelkednek a szájpadhoz, a nyelvhegy nyugalomban marad. Ehhez hasonló a magánhangzók képzésekor tapasztalható nyelvtartás is: a nyelvhegy lent helyezkedik el, a fogak mögött, és a nyelvtest hátsóbb része emelkedik fel.

Az ajkak is izmokból állnak. Csücsöríthetünk velük, széthúzhatjuk őket, de tarthatjuk őket ernyedten is. Legnagyobb szerepe a magánhangzók kerektségének kialakításában, illetve az ajak- és ajak-foghangok (p, b, m, f, v) képzésében van. Előbbiek esetében a két ajak zárt alkot, míg utóbbiaknál az alsó ajak a felső fogakhoz közelítve hoz létre rést.

10. A következő kérdések mindegyike a beszédszervekkel kapcsolatos.

Hogyan működik a tüdő?

Mi a tüdő szerepe a beszédben?

Hol vannak a hangszalagok, és mire valók?

Hogyan vesz részt a gége a beszédben?

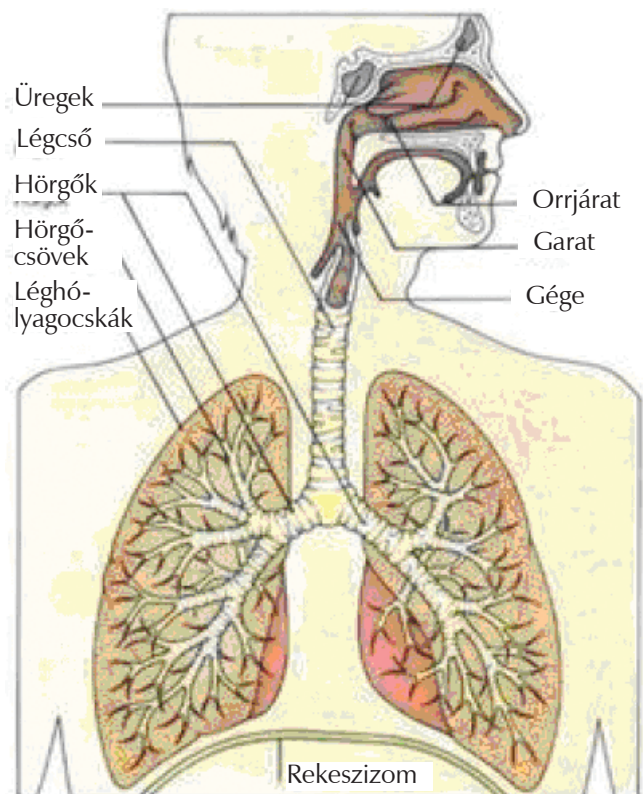
Mi történik köhögéskor és suttogáskor?

Mi az orr- és a szájüreg szerepe a beszédben?

Mi irányítja a hangot (levegőt) a száj- vagy az orrüreg felé?

Milyen mozgásokat tud végezni a nyelv?

Hogyan vesznek részt a nyelv és az ajkak a hangok képzésében?

10. lépés: 11–13. feladat

T/11.

17. oldal

25 PERC

Tanári instrukciók

- A feladatot az órán elkezdjük, és a következő órán fejezzük be. Fontos, hogy a gyerekek tanári segítséggel oldják meg.
- A gyerekek elsősorban önmaguk megfigyelése alapján oldják meg a feladatokat, az anyanyelvi artikulációs bázisuk elemeire fognak tudatosan reflektálni.
- A páros munkaforma funkciója itt főként a tapasztalatcsere és az önmegfigyelés eredményének megvitatása.
- A feladatokon a jobb képességű, önálló feladatvégzésre képes tanulók külső irányítás nélkül végighaladhatnak, egyes tanulók jobban igényelhetik a segítséget, és az is elképzelhető, hogy feladatonként frontálisan kell irányítani az osztályt.
- A cél a magánhangzók artikulációs szempontú csoportosításának folytatása, a következők el-sajátítása:
  - A kerektség szerinti megkülönböztetés
  - A nyíltság szerinti megkülönböztetés
  - A nyelv vízszintes mozgása szerinti megkülönböztetés
- A c)–d) feladatot érdemes frontális munkaformában végezni. Itt egy, az első óraitól eltérő módon vezetjük rá a tanulókat arra, hogy az O–Ö és az U–Ü párok között az egyedüli különbség a nyelv vízszintes mozgásában áll.
- Ahogy beírják a táblázatba a kerektség és a nyíltság jegyeit, látni fogják, hogy a fenti párok esetében ugyanazok lesznek mindkét sorban.
- Kérdezzük meg a gyerekek véleményét, hogy ebben az esetben hogyan különböztethetjük meg a kerek, félig zárt O-t a kerek, félig zárt Ö-től, illetve a kerek, zárt U-t a kerek, zárt Ü-től.
- Rávezetésképp ejtessük kórusban a vizsgált hangokat felváltva – ÓÓÓÓÓÓÓÓÓÓ és ÚÚÚÚÚÚÚÚÚÚ – folyamatosan, és figyeltesük meg az artikuláció változását. Tudatosítsuk a nyelv előre-hátra mozgásából adódó különbséget, és vizsgáltsuk meg a többi magánhangzót is ebből a szempontból, hogy elől vagy hátul van-e a nyelv az ejtésük közben. Végül a párok hasonlítsák össze a csoportosításaikat egy másik páréival.

Kiemelt készségek, képességek: helyesejtés, halmazalkotás, véleményalkotás

Célcsoport – differenciálás: a tanári segítségadás és a tanulói önállóság mértéke

Munkaformák: homogén párok, frontális

Módszerek, eljárások: ejtési gyakorlatok, feladatmegoldás, megbeszélés, magyarázat

11. Ejtsétek ki az egyes magánhangzókat, és figyeljétek meg az ajkak kerektségét!

- a) Csoportosítsátok a magánhangzókat kerektség szerint!

A magánhangzókat jellemezhetjük az ajkak kerektségével. Azokat a magánhangzókat nevezzük *kereknek*, amelyeknek az ejtésénél az ajkainkat kerekítjük („csücsörítés”), vagyis amelyeknek az ejtésükor a szájunk két sarka közelít egymáshoz. Amelyeknél nem ez történik, azokat *nem kereknek* hívjuk.

KERÉK MAGÁN Hangzók	NEM KERÉK MAGÁN Hangzók
---------------------	-------------------------

b) Csoportosítsátok a magánhangzókat más szempontok szerint!

A magánhangzókat másféleképpen is lehet csoportosítani, például aszerint, hogy mennyire nyílik szét az állkapcsunk ejtésük közben. Így vannak *nyílt*, *félíg zárt* (vagy *félíg nyílt*) és *zárt* magánhangzók.

NYÍLT MAGÁN Hangzók	FÉLIG ZÁRT MAGÁN Hangzók	ZÁRT MAGÁN Hangzók
---------------------	--------------------------	--------------------

c) Írjátok be a táblázatba, hogy az eddigiek alapján milyen csoportokba soroltátok az alábbi magánhangzókat!

Mit figyeltetek meg?

	KERÉK VAGY NEM KERÉK	NYÍLT, FÉLIG ZÁRT VAGY ZÁRT
o		
ö		
u		
ü		

d) Ejtsétek folyamatosan az Ó és Ő, majd az Ú és Ű hangokat felváltva! Így: ÓŐÓŐÓŐÓŐ, ÚŰÚŰÚŰÚŰ!

Milyen eltérést tapasztaltatok a hangok kiejtésükor?

e) Vizsgáljátok meg az összes magánhangzót abból a szempontból, hogy elöl vagy hátul van-e a nyelvtek az ejtésük közben!

ELÜLSŐ MAGÁN Hangzók	HÁTSÓ MAGÁN Hangzók
----------------------	---------------------

MEGOLDÁSOK

a)

KERÉK MAGÁN Hangzók	NEM KERÉK MAGÁN Hangzók
A O Ó U Ú Ö Ö Ű Ű	Á É Í Í

b)

NYÍLT MAGÁN Hangzók	FÉLIG ZÁRT MAGÁN Hangzók	ZÁRT MAGÁN Hangzók
A Á E	É O Ó Ő Ő	I Í U Ú Ű Ű

c) Az O–Ö és az U–Ü ezekben a csoportosításokban (ezekből a szempontokból) nem különböznek.

	KERÉK VAGY NEM KERÉK	NYÍLT, FÉLIG ZÁRT VAGY ZÁRT
O	kerek	félig zárt
Ö	kerek	félig zárt
U	kerek	zárt
Ü	kerek	zárt

d) A nyelv előre-hátra mozog. Az Ő-nél és az Ű-nél elől van, az Ó-nál és az Ú-nál pedig hátul.

e)

ELÜLSŐ MAGÁNHANGZÓK	HÁTSÓ MAGÁNHANGZÓK
E É Í Ö Ő Ű Ü	A Á Ó Ó U Ú

T/12.

19. oldal

10 PERC

Tanári instrukciók

- A vers eredetileg a betűk gyakorlására való, de mi a hangok gyakorlására fogjuk használni.
- Osszuk ki a „hanggyakorlatokat” versszakonként a gyerekeknek.
- Először olvassák el a szöveget, majd találják ki, melyik betű gyakorlására való, és minden alkalommal tisztázzuk, hogy hány hang fordul elő sokszor az egyes betűkről szóló részletekben (például a c betűről szóló részletben a c és a cs hang), majd tervezzék meg, hogyan fogják felolvasni.
- A diákok betűrendben olvassák egymás után a versszakokat.
- Hívjuk fel a gyerekek figyelmét arra, hogy jelzés nélkül, maguktól kell folytatniuk a versolvasást, ha rájuk kerül a sor.
- Azok a gyerekek, akiknek nem jutott szöveg, legyenek megfigyelők: értékeljék, ki olvasta legszelbben, hiba nélkül a szövegét. Végezetül figyeltessek meg a gyerekekkel a versben az aliterációk szerepét.

Kiemelt képességek, készségek: olvasás

Célcsoport – differenciálás: az egész osztály

Munkaformák: egyéni, frontális

Módszerek, eljárások: felolvasás, megbeszélés

Eszközök: WEÖRES SÁNDOR: AZ ÁBÉCÉ 25 BETŰJÉRE

A

Alma alva ring az ágon,
alma álma áhitat,
se érzés, se gondolat,
tisztá fény az alma-álom.

B

Benn a belső boltozatban,
bánatban és borulatban
születik a szerelem,
hogy egy s kettő: sok legyen.

C

A gyerek cinkosa cukor,
a lány csábítója csokor.
Mai fickó fanyart kíván,
ál-kincstől kábul mai lány.

D

Jól szólni dísz, derék dolog,
de a dísztelen csak dadog.
Ámbár dadogni dísztelen,
olykor dicsőbb, mint díszesen.

E

Ez éppen elme-
séli, hogy elme-
gyünk végül elme-
rülni. Nagy elme!

F

Mai fickó fanyart kíván,
ál-fényhez fordul mai lány:
fehérség és feketeség
felcserélve, fordítva ég.

G

Gége, gunár-gége,
honnán a gőgöd?
Fennen gőgicsélve
a gyászt legyőződ.

H

Hogyha hó hull,
havas a hegy s a ház.
Huhog a hegy s a ház:
tanúl hóul.

I

Itt és így: egyenes,
igazi és istenes.
Ott és úgy: kanyarul,
igen könnyen mélybe hull.

J

Jajgatás és jutalom:
míly kétféle jel!
Jég játéka az uton:
hoz, visz, dönt, emel.

K

Kétely kelti a tudást,
kétely űzi a hitet.
Kételyt kelt a gondolat
kételyt űz a szeretet.

L

Áll a láb a lomha földön,
leng a madár a felhőben,
peng a lant a levegőben,
száll a lehellet örökkön.

M

Mikor vízbefúlót mentek,
ha ti más mezőre mentek,
nem vagytok közönytől mentek,
mind csak afféle jött-mentek.

N

Az N a Név, az N a Nem,
az állítás, a tagadás,
semmiben villám-hasadás,
a nőnem s a férfinem.

O

Ó!
Oltalmazó, áldást ontó!
Ölelő, övező!
Oldó, oltó!

P

Próféta, pythia, poéta
a titok nyitját megleli.
Pojáca, praktikus, pocséta
a titok nyitját elnyeli.

Q

Queretaróban lövés durran,
a Quarneróban cápa surran,
s a vészről szelid álmodó
ír éles gúnydalt: Quevedo.

R

Rázd a rongyot, míg ropogás
repsz, ront, villám-robogás!
Rontsd a rezet, zöld rozsdá rágja,
a rózsa ritkább ragyogás.

S

Születik a szerelem,
 hogy egy s kettő: sok legyen,
 szerte kígyó-sziszegésben,
 sebes sirály-szárnyverésben.

T

Tőr a tüske, a tövis,
 és te is.
 Tested teljes tömlőcében
 tálat és tányért teríts.

U

Út, ütés kanyarúl,
 igen könnyen bajba fúl.
 Úgy utazz az uton,
 ne uraljon unalom.

V

A világ, a virág
 világít és virít,
 valameddig vakít,
 s valamikor veszít.

X

A szomszéd házban X lakik,
 falak veszik körül.
 Most lámpát gyújt. Nem alhatik,
 szenved-e vagy örül?

Y

Az Ypszilon a szerelem
 és alázat a magyar nyelvben:
 a G, az L, a T, az N
 megkéri, hogy mögötte menjen.

Z

Zúgj, zivatar!
 Zengés, zene!
 De a lét minden kelleme
 távolról: zárka, zűrzavar.

12. Weöres Sándor a magyar betűk gyakorlásához írt verset. Mi a hangokat fogjuk benne megfigyelni.

- Olvassátok el a versrészletet!
- Melyik betű gyakorlásához íródhatott a részlet?
 Milyen hangok fordulnak gyakran elő benne?
 Mi erre a bizonyíték? Írjátok szavakat a versből!
- Olvassátok fel az egész szöveget betűrendben!
 Először mondjátok ki a hangot, azután mutassátok be a versszakot!

Alma alva ring az ágon, alma álma áhitat, se érzés, se gondolat, tisztá fény az alma-álom.	Benn a belső boltozatban, bánatban és borulatban születik a szerelem, hogyan egy s kettő: sok legyen.	A gyerek cinkosa cukor, a lány csábítója csokor. Mai gyerek fanyart kíván, ál-kincstől kábul mai lány.
Jól szólni dísz, derék dolog, de a díztelen csak dadog. Ámbár dadogni díztelen olykor dicsőbb, mint dízesen.	Ez éppen elmeséli, hogyan elmegyünk végül elmerülni. Nagy elme!	Mai fickó fanyart kíván, ál-fényhez fordul mai lány: fehérség és feketeség felcserélve, fordítva ég.
Gége, gunár-gége, honnan a gőgöd? Fennen gőgicsélve a gyászt legyőződ.	Hogyha hó hull, havas a hegy s a ház. Huhog a hegy s a ház: tanul hóúl.	Itt és így: egyenes, igazi és istenes. Ott és úgy: kanyarúl, igen könnyen mélybe hull.
Jajgatás és jutalom: mily kétféle jel! Jég játéka az uton: hoz, visz, dönt, emel.	Kétely kelti a tudást, kétely űzi a hitet. Kételyt kelt a gondolat kételyt űz a szeretet.	Áll a láb a lomha földön, leng a madár a felhőben, peng a lant a levegőben, száll a lehellet örökkön.
Mikor vízbefúlót mentek, ha ti más mezőre mentek, nem vagytok közönytől mentek, mind csak afféle jött-mentek.	Az N a Név, az N a Nem, az állítás, a tagadás, semiben villám-hasadás, a nőnem s a férfinem.	Ó! Oltalmazó, áldást ontó! Ölelő, övező! Oldó, oltó!
Próféta, pythia, poéta a titok nyitját megleli. Pojáca, praktikus, pocséta a titok nyitját elnyeli.	Rázd a rongyot, míg ropogás repsz, ront, villám-robogás! Rontsd a rezet, zöld rozsdá rágja, a rózsá ritkább ragyogás.	Születik a szerelem, hogyan egy s kettő: sok legyen, szerte kígyó-sziszegésben, sebes sirály-szárnyverésben.
Tőr a túske, a tövis, és te is. Tested teljes tömlőcében tálat és tányért teríts.	Út, ütés kanyarúl, igen könnyen bajba fúl. Úgy utazz az uton, ne uraljon unalom.	A világ, a virág világít és virít, valameddig vakít, s valamikor veszít.
A szomszéd házbán X lakik, falak veszik körül. Most lámpát gyújt. Nem alhatik, szenved-e vagy örül?	Az Ypsilon a szerelem és alázat a magyar nyelvben: a G, az L, a T, az N megkéri, hogy mögötte menjen.	Zúgj, zivatar! Zengés, zene! De a lét minden kelleme távolról: zárka, zűrzavar.

T/13.

19. oldal

25 PERC

Tanári instrukciók

- A cél a beszédhangok artikulációs szempontú csoportosításának folytatása, a következők el-sajátítása:
  - A nyelvhangok képzéshelyének pontosítása
  - A képzésmód szerinti, így a folyamatos–pillanatnyi, majd a zár–rés–zárrés megkülönböztetés
  - Az orrhangzós mássalhangzók kiválasztása
  - A zöngés–zöngétlen megkülönböztetés
- A tanulók elsősorban önmaguk megfigyelései alapján oldják meg a feladatokat. Az anyanyelvi artikulációs bázisuk elemeire fognak tudatosan reflektálni.
- A páros munkaforma funkciója itt főként a tapasztalatcsere, az önmegfigyelés eredményének megvitatása.
- Először az előző órán felállított, képzéshely szerinti csoportokat árnyaljuk. Finomítsuk a nyelvhangok csoportját a képzés helye szerint. A megoldásokat hasonlítsák össze a gyerekek páronként, majd beszéljük meg közösen.
- Ezután adják hozzá a többi mássalhangzót is, amihez használhatják a múlt órán tanultakat. Próbálják ki közösen, és csoportosítsák, mely hangok ejthetők folyamatosan, és melyek nem. Figyeljék meg az orrjárat elzárásának hatását is, majd tapasztalják meg tapintással a zöngés-séget. Ezek alapján háromféle csoportosítása adódik a beszédhangoknak.
- Ügyeljünk arra, hogy a mássalhangzókat magánhangzók nélkül próbálják ejteni (tehát nem pé, hanem p alakban). Célszerű először a folyamatos hangokkal kísérletezni, mert azoknál ez nem okoz nehézséget.
- A feladatokat a jobb képességű, önálló feladatvégzésre képes tanulók külső irányítás nélkül is megoldhatják, egyes tanulók jobban igényelhetik a segítséget, és az is elképzelhető, hogy feladatonként frontálisan kell irányítani az osztályt.

Kiemelt készségek, képességek: helyesejtés, rendszerezés, összefüggések felfedezése

Célcsoport – differenciálás: a tanári segítségadás és a tanulói önállóság mértéke

Munkaformák: homogén párok, frontális

Módszerek, eljárások: ejtési gyakorlatok, feladatmegoldás, megbeszélés, magyarázat

13. Ejtsétek ki az alábbi hangokat önmagukban!

a) Melyiket lehet hosszan, folyamatosan hangoztatni, és melyiket nem?

Mássalhangzók: P B M F V T D N L SZ Z C S ZS CS DZS J TY GY NY H R

Magánhangzók: A Á O Ó U Ú E É I Í Ö Ő Ū Ű

	FOLYAMATOS HANGOK	PILLANATNYI HANGOK
MÁSSALHANGZÓK		
MAGÁNHANGZÓK		

b) Mit figyeltetek meg az arányokról?

Hány folyamatos hang van a magánhangzók és hány a mássalhangzók között?

- c) Most próbáljátok ki, hogy a folyamatos hangok közül melyiket lehet befogott orral is ejteni, és melyiket nem?
Hányat találtok, amelyiket nem lehet?
Mi rá a magyarázat?
- d) Tegyétek a kezetekeket a torkotokra!
Ejtsétek ki a hangokat önmagukban egyenként, és figyeljétek meg, éreztek-e közben (hang)rezgést a torkotokban?
Melyik hangnál igen, melyiknél nem?

	HANGREZGÉSEL KÍSÉRT („ZÖNGÉS”) HANGOK	HANGREZGÉS NÉLKÜLI („ZÖNGÉTLEN”) HANGOK
MÁSSALHANGZÓK		
MAGÁNHANGZÓK		

- e) Mit figyeltetek meg az arányokról?
Hány zöngés hang van a magánhangzók, hány a mássalhangzók között?

MEGOLDÁSOK

a)

	FOLYAMATOS HANGOK	PILLANATNYI HANGOK
Mássalhangzók	M F V N L SZ Z S ZS J NY H R	P B T D C CS DZS TY GY K G
Magánhangzók	A Á O Ó U Ú E É I Í Ö Ő Ü Ű	

b) Minden magánhangzó folyamatos, a mássalhangzóknál kb. fele-fele (13 folyamatos, 11 pillanatnyi).

c) Hármat nem lehet: M, N, NY. Ezeknél az orron kellene kijönnie a hangnak (levegőnek), ezt meggátolja az orr befogása.

d)

	HANGREZGÉSEL KÍSÉRT „ZÖNGÉS” HANGOK	HANGREZGÉS NÉLKÜLI „ZÖNGÉT- LEN” HANGOK
Mássalhangzók	B M V D N L Z ZS DZS J GY NY G R	P F T SZ C S CS TY K H
Magánhangzók	A Á O Ó U Ú E É I Í Ö Ő Ü Ű	

e) Minden magánhangzó zöngés, a mássalhangzók közül 10 zöngétlen, a többi zöngés.

REFLEKTÁLÁS

11. lépés: 14. feladat

T/14.

20. oldal

25 PERC

Tanári instrukciók

- A gyerekek olvassák el a megtanulandó szöveget.

- Használják a szokásos marginális jeleket.
- Az olvasást követően beszéljük meg a felmerülő problémákat, válaszoljuk meg kérdéseiket, és törekedünk arra, hogy diákjaink fogalmazzák meg az alábbi tartalmakat:
  - Bizonyos tulajdonságok, így a hangrezgés (zöngéesség) és folyamatosság minden magánhangzóra jellemzőek, a mássalhangzóknak viszont csak egy-egy csoportjára.
  - Mássalhangzóknál a képzés helye szerint megkülönböztethetünk ajakhangokat (P, B, M), ajakfoghangokat (F, V), nyelv-foghangokat (T, D, N, SZ, Z, C, L, R), nyelv-fogmederhangokat (S, ZS, CS), elülső és hátulsó nyelv-szájpadhangokat (TY, GY, NY, J és K, G), illetve gégehangot (H).
  - A mássalhangzók egy része orrhang, ezeknél orron keresztül bocsátunk ki hangot, a többinél a szájon át.

Kiemelt készségek, képességek: olvasás, rendszerezés, analízis–szintézis

Célcsoport – differenciálás: az egész osztály

Munkaformák: frontális

Módszerek, eljárások: olvasás marginális jelöléssel, magyarázat, megbeszélés

14. Az alábbi szöveg a magyar beszédhangokról szól.

Összefoglalja mindazt, amit fontos tudnunk róluk.

- a) Olvasás közben használjátok a szokásos marginális jelzéseket!

A MAGYAR BESZÉDHANGOK KÉPZÉSE

Beszédünk attól érthető mások számára, hogy viszonylag kevés, rendszeresen visszatérő és egymástól jól elkülöníthető elemből áll. Ezek az elemek a BESZÉDHANGOK. A beszédhangok két nagy osztálya a MAGÁNHANGZÓK és a MÁSSALHANGZÓK. Ejtés szempontjából a legfontosabb különbség köztük az, hogy mennyire akadályozzuk beszédszerveinkkel a levegő kiáramlását.

Például a *b* hangot (és az összes más ún. zárhangot) úgy képezzük, hogy a levegő útját teljesen elzárjuk, majd addig növeljük a levegő nyomását, míg a zár felpattan. Próbáljátok ki, akár eltúlozva is! Vagy például a *sz* (és a többi ún. réshang) kiejtésénél a nyelvünk akadályozza a levegő kiáramlását, egy kis résen kell utat törnie magának. A magánhangzók képzésénél viszont akadálytalanul áramlik a levegő.

A kettő között nincs éles határ (pl. az *l* vagy a *h* hang mássalhangzóként viselkedik, holott amikor kiejtjük őket, nem áll különösebb akadály a levegő útjában). A beszédünket általában a kiáramló levegő útjának szűkülése és tágulása jellemzi (magánhangzóknál kitágul, mássalhangzóknál szűkül), amit a beszédszervek közelítésével és távolításával érünk el.

Nagyon fontosak a beszédhangok képzési tulajdonságai. Ilyen tulajdonság például a MAGÁNHANGZÓK esetében, hogy KERÉK vagy NEM KERÉK ajakkal ejtjük-e őket, vagy hogy HOSSZÚAK-e vagy RÖVIDEK. A MÁSSALHANGZÓKnak fontos tulajdonságuk például, hogy NYELVVEL vagy AJAKKAL képezzük-e őket.

Minden egyes beszédhangra a képzési tulajdonságok egyedi kombinációja jellemző. Ezek az illető hang megkülönböztető jegyei. Nyelvenként is változik, hogy mely tulajdonságok a fontos megkülönböztető jegyek. Például nem minden nyelvben megkülönböztető jegye a magánhangzóknak a hosszúságuk.

- b) Az előzőekben láttuk, hogy milyen fontos képzési tulajdonságai vannak a magán- és a mássalhangzóknak.
Ezek alapján különböző szempontokból csoportosíthatjuk őket.

LÉNYEGES JEGYEK A MAGYAR MAGÁNHANGZÓK KÉPZÉSÉBEN:

- az ÁLLKAPOCS NYÍLTÁGÁNAK foka („az, hogy mekkorára nyitjuk a szánkát”) szerint megkülönböztetünk NYÍLT (*a, á, e*), FÉLIG ZÁRT (*é, o, ö*) és ZÁRT (*u, i, ü*) magánhangzókat;
- a NYELVHELYZET szerint megkülönböztetünk ELÜLSŐ vagy elölképzett (*e, é, ö, ü*) és HÁTSÓ vagy hátulképzett (*a, á, o, u*) magánhangzókat (ezeket régebben „magas” és „mély” magánhangzóknak is nevezték);
- az AJKAK KERÉKÍTETTSÉGE szerint megkülönböztetünk KERÉK (*o, ö, u, ü*) és NEM KERÉK (*a, á, e, é, i*) magánhangzókat;
- IDŐTARTAM szerint vannak RÖVID (*a, e, o, ö, u, ü*) és HOSSZÚ (*á, é, ó, ő, ú, ű*) magánhangzók.

LÉNYEGES JEGYEK A MAGYAR MÁSSALHANGZÓK KÉPZÉSÉBEN:

- A KÉPZÉS HELYE szerint megkülönböztetünk például AJAKKAL (pl. *p, m*), AJAKKAL ÉS FOGGAL (pl. *f*), NYELVVEL ÉS FOGMEDERREL (pl. *t, l*), NYELVVEL ÉS ELÜLSŐ SZÁJPADDAL (pl. *ty, j*), NYELVVEL ÉS HÁTULSÓ SZÁJPADDAL (pl. *k*) és a GÉGÉBEN (a hangszalagokkal, pl. *h*) képzett hangokat.
- A KÉPZÉSMÓDJA szerint megkülönböztetünk FOLYAMATOS és PILLANATNYI hangokat. Folyamatos hangok például azok, amelyek képzésekor a levegő egy keskeny résen halad át („réshangok”, pl. *sz, v*) vagy amelyeknél az orron keresztül távozik („orrhangok”, pl. *m*). Pillanatnyiak azok, amelyek képzésekor a levegő útja elzáródik („zárhangok”, pl. *p, g*). Ide tartoznak azok is, amelyeknél a zár nem nyílik ki teljesen, csak réssé („zár-réshangok”, pl. *cs, dzs*) válik.
- A ZÖNGÉSSÉG szerint megkülönböztetünk ZÖNGÉS és ZÖNGÉTLEN, azaz hangrezgéssel kísért (pl. *v, z*) vagy nem kísért (pl. *f, sz*) hangokat.

RÁHANGOLÓDÁS

A beszédhangok csoportjai

12. lépés: 15–16. feladat

T/15.

22. oldal

20 PERC

Tanári instrukciók

- A gyerekek heterogén csoportokban versenyeznek.
- Tíz perc áll rendelkezésükre, hogy a kérdések alapján minél hosszabb verset írjanak.
- Idézzük fel újra az alliterációról tanultakat.
- Néhány sornak olvassuk fel több variációját, és beszéljük meg a gyerekekkel, melyiket miért tartják jónak vagy kevésbé jónak.
- Hívjuk fel tanítványaink figyelmét a szójátékokra, az ellentétekre mint humorforrásra.

Kiemelt képességek, készségek: kreatív szövegalkotás, versírás

Célcsoport – differenciálás: az egész osztály

Munkaformák: heterogén csoportok

Módszerek, eljárások: versírás, verseny, bemutató olvasás

15. Válaszoljatok az ábécé soron következő betűjével egymás után a következő kérdésekre!

Az a csoport győz, amelyik 10 perc alatt hosszabb verset ír.

Adjatok címet is a versnek!

Hová? Milyen? Kivel? Miért?

Cím: .....

A: Alagra aranyhajú Annával andalogni.

MEGOLDÁS

Minden megoldás jó, amelyik tartotta a betűrendet és minden kérdésre választ adott. Például:

A: Alagra aranyhajú Annával andalogni,

B: Bécsbe barna Barnával barangolni,

C-CS: Csongrádra csacsi Csabával csónakázni,

D: Diósdra derűs Dórral dárídózni,

E-É: Egerbe eleven Elemérrel egerészni,

F: Főtra fáradt Francival fuvarozni,

G-GY: Gárdonyba göndör Gittával gitározni,

H: Hatvanba hájas Hubával hivalkodni,

I-Í: Inotára izgalmas Írisszel írogatni,

J: Jákra jellemes Jankával jógázni,

K: Kalocsára kemény Kázmérral kacsázni,

L: Londonba lelkes Lujzával lelkenedni,

M: Mórra mulya Miksával molyolni,

N-NY: Nagytéténybe nemes Nórával nemezelní,

O-Ó-Ö-Ő: Örkénybe ősz Örsével öregedni,

P: Pápára pirospozsgás Piroskával pironkodni,

R: Rétsággra robusztus Robival rágcsálni,

S: Sásdra sovány Sárival sorakozni,

SZ: Szatmárra számár Szidivel szimatolni,

T: Tácsra talpraesett Tomival táncolni,

U-Ú-Ü-Ű: Ungvárra ugrádozó Ulrikkal unatkozni,

V-W: Vácra vidám Vincével víkendezni,

Z: Zengőre zümmögő Zitával zenélni,

ZS: Zsámbékra zsugori Zsókával zsugorodni.

T/16.

23. oldal

10 PERC

Tanári instrukciók

- A feladat témája a magánhangzók hosszúsága és ennek a többi képzési jegyhez való viszonya.
- Olvassassunk fel ékezetek nélkül írt szöveget [a] feladat], és a tanulók figyeljék meg, mi változik a helyesen írt és olvasott szöveghez képest.

- A cél belátni, hogy a ritmus változik a hosszú magánhangzók eltüntetése következtében és
- ezen kívül két magánhangzónak a minősége is más lesz; ez azért van, mert bár a magánhangzók hosszú–rövid párokba rendezhetők, az a–á és e–é párok tagjai között nem az időtartam az egyetlen különbség (hanem a kerekesség és a nyíltság is), a többi magánhangzóval ellentétben;
- ráadásul a magánhangzó-időtartamnak szövegkülönböztető szerepe is van (pl. kor–kór).

Kiemelt készségek, képességek: olvasás, helyesejtés, következtetés megfogalmazása

Célcsoport – differenciálás

- A) Összefüggések megállapításában, rendszerezésben gyengébb képességű gyerekek
- B) Ismeretalkalmazásban gyengébb képességű gyerekek
- C) Kreatív nyelvhasználatban gyengébb képességű gyerekek

Munkaformák: 4 fős homogén csoport

Módszerek, eljárások: felolvasás, megbeszélés

16. A következő feladatban figyeljük meg a magánhangzók hosszúságát és ennek a többi képzési jegyhez való viszonyát!

- a) Olvassátok fel a szavakat és a mondatokat mindkét leírt változatban!

kór	kor	párt	part	vér	ver
ágy	agy	mér	mer	látogatás	latogatas

Péter végignézett a házon.

Peter vegignezett a hazon.

Állandóan itt tárolják a kabátokat.

Allandoan itt taroljak a kabatokat.

Hálás vagyok.

Halas vagyok.

Mit csinál ez a kópé?

Mit csinál ez a kope?

Hógolyóztál már nyáron?

Hogolyoztal mar nyaron?

Látom, a három nyúl már kész.

Latom, a harom nyul mar kész.

- b) Mi változott, amikor az ékezetek nélküli szöveget olvastátok?

JELENTÉSTEREMTÉS

13. lépés: 17. feladat

T/17.

24. oldal

25 PERC

Tanári instrukciók

- A tanulók 4 fős homogén csoportokban dolgoznak.
- Minden csoport feladata, hogy visszakeresse az előző órák anyagában a magánhangzók csoportosításait az egyes artikulációs jegyek szerint, és kombinálja ezeket. Minden magánhangzóhoz rendeljék hozzá a diákok a három tulajdonság valamelyik értékét.

- Egy-egy tanuló felügyelje a kerek ségi, a nyíltsági és a nyelvhelyzet szerinti csoportosításokat, és diktálja a negyedik tanulónak, aki írásban rögzítse az adott magánhangzó tulajdonságait [a) feladat].
- Ezek után beszéljék meg és töltsék ki a magánhangzók osztályzását összegző táblázatot [b) feladat].
- Az eredményt közösen ellenőrizzük.
- Ezután az A) csoport gyakorlásképpen játsszon kérdezz-felelek játékot a következőképpen: a gyerekek az összefoglaló táblázat segítségével hangrejtvényeket mondanak egymásnak, pl. zárt, kerek, elülső magánhangzó. Aki kitalálja, az mondhatja a következőt és így tovább. Minden találat 2 pontot ér, a hibás válasz –1 pont.
- Végül frontális munkaformában beszéljük meg a megoldásokat, összegezzük a feladatban szerzett tapasztalatokat.

Kiemelt készségek, képességek: rendszerezés, logika, memória

Célcsoport – differenciálás

A) Összefüggések megállapításában, rendszerezésben gyengébb képességű gyerekek

B) Ismeretalkalmazásban gyengébb képességű gyerekek

C) Kreatív nyelvhasználatban gyengébb képességű gyerekek

Munkaformák: 4 fős homogén csoportok

Módszerek, eljárások: halmazképzés, játék

17. Rendszerezétek a magánhangzókat!

A)–B)–C)

a) Az eddig tanultakat felhasználva gyűjtsétek össze a magánhangzók ejtésének jellemzőit!

a:

á:

o, ó:

u, ú:

e:

é:

i, í:

ö, ő:

ü, ú:

b) A fentiek alapján írjátok be a magyar magánhangzókat az alábbi táblázatba!

	ELÜLSŐ		HÁTSÓ	
	kerek	nem kerek	kerek	nem kerek
ZÁRT				
FÉLIG ZÁRT				
NYÍLT				

MEGOLDÁSOK

A)–B)–C)

a) a: nyílt; kerek; hátsó	é: félig zárt; nem kerek; elülső
á: nyílt; nem kerek; hátsó	i, í: zárt; nem kerek; elülső
o, ó: félig zárt; kerek; hátsó	ö, ő: félig zárt; kerek; elülső
u, ú: zárt; kerek; hátsó	ü, ű: zárt; kerek; elülső
e: nyílt; nem kerek; elülső	

b)

	ELÜLSŐ		HÁTSÓ	
	kerek	nem kerek	kerek	nem kerek
ZÁRT	ü ű	i í	u ú	
FÉLIG ZÁRT	ö ó	é	o ó	
NYÍLT		e	a	á

B) Nem minden rubrikába került hang.

a) Írjatok három olyan tulajdonságegyüttest, amelyen magánhangzó nincs a magyarban!

b) Van-e ilyen magánhangzó a magyarban? (V: van; N: nincs)

nyílt, kerek, elülső

zárt, nem kerek, elülső

félig zárt, kerek, hátsó

félig zárt, nem kerek, elülső

zárt, nem kerek, hátsó

B)

- a) nyílt; kerek; elülső
félig zárt; nem kerek; hátsó
zárt; nem kerek; hátsó

- b) nyílt, kerek, elülső: N
zárt, nem kerek, elülső: V (i, í)
félig zárt, kerek, hátsó: V (o, ó)
félig zárt, nem kerek, elülső: V (é)
zárt, nem kerek, hátsó: N

C) Hasonlítsuk össze a magánhangzókat!

a) Gyűjtsetek olyan magánhangzópárokat, amelyek csak egy tulajdonságban különböznek egymástól!

Mi a különbség köztük?

b) Gyűjtsetek olyan szópárokat, amelyeket csak az előző feladatban írt magánhangzó-eltérések különböztetnek meg egymástól! Például: a–o: lap–lop.

C)

a) Több lehetséges megoldás van, mind jó, ahol csak egy jegynyi az eltérés,

pl. ü - ű	hosszúság
ü - i	kerekség
a - o	nyíltság
o - ö	nyelvhelyzet

b) Sok jó megoldás lehetséges, pl. ű – í: tűz-tíz, űr-ír, űz-íz; o – ö: sor-sör, korom-köröm, olt-ölt, tor-tör, kosz-kösz; a–o: hal-hol, tar-tor, hagy-hogy, kas-kos

14. lépés: 18–19. feladat

T/18.

25. oldal

10 PERC

Tanári instrukciók

- A feladatban a mássalhangzók időtartamának jelentőségére hívjuk fel a figyelmet.
- A tanulók 4 fős csoportokban gyűjtsenek olyan szópárokat, amelyek között az egyedüli különbség a hosszú–rövid mássalhangzó, pl. *megy–meggy, kasza–kassza*.
- Hasonlítsák össze e feladat és a hasonló, magánhangzós feladat nehézségét (csak hosszú–rövid mássalhangzóval megkülönböztetett szópárból kevesebb van, így nehezebb találni).
- Térjünk ki a jelölésbeli különbségre, vagyis hogy írásban a magánhangzók hosszúságát ékezettel, a mássalhangzókat kettőzéssel jelöljük.

Kiemelt készségek, képességek: szabályfelfedezés, szabályalkotás

Célcsoport – differenciálás

A) Összefüggések megállapításában, rendszerezésben gyengébb képességű gyerekek

B) Ismeretalkalmazásban gyengébb képességű gyerekek

C) Kreatív nyelvhasználatban gyengébb képességű gyerekek

Munkaformák: 4 fős homogén csoportok

Módszerek, eljárások: gyűjtés, megbeszélés

18. A magánhangzók és a mássalhangzók időtartamának jelölése

a) Hogyan jelöljük a hosszúságot a magyar magánhangzóknál, és hogyan a mássalhangzóknál?

b) Mit tapasztaltok az alábbi finn példákban?

<i>valmiina</i> 'kész'	<i>turhaan</i> 'hiába'	<i>operaatio</i> 'operáció'	<i>sietää</i> 'kibir'
<i>sammakko</i> 'béka'	<i>kilpikonna</i> 'teknős'	<i>kissa</i> 'macska'	<i>kulttuuri</i> 'kultúra'

MEGOLDÁS

a) Magánhangzóknál ékezettel, mássalhangzóknál kettőzéssel.

b) Magánhangzóknál és mássalhangzóknál is kettőzéssel jelölik a finnben a hosszúságot.

T/19.

26. oldal

35 PERC

Tanári instrukciók

- A feldolgozás az előző óraihoz hasonlóan zajlik.
- A tanulók 4 fős homogén csoportokban dolgoznak. Minden csoport feladata, hogy visszakeresse az előző órák anyagában a mássalhangzók csoportosításait az egyes artikulációs jegyek szerint, és kombinálja ezeket.
- Minden mássalhangzóhoz rendeljék hozzá a diákok a három lényeges tulajdonság valamelyik értékét.
- Egy-egy tanuló felügyelje a képzés helye, a képzés módja és a zöngesség szerinti csoportosításokat, és diktálja a negyedik tanulónak, aki írásban rögzítse az adott mássalhangzó tulajdonságait [a] feladat].
- Ezek után közösen beszéljék meg és töltsék ki a mássalhangzók osztályzását összegző táblázatot [b] feladat]. Az eredményt ellenőrizzük.
- Ezután az A) csoport gyakorlásképpen játsszon barkochbát a hangokkal, előbb csak a mássalhangzókkal, majd belekeverhetik a magánhangzókat is. Pl. „Magánhangzó?” „Nem.” „Folyamatos?” „Nem.” „Zárhang?” „Igen.” „Ajakkal képzett?” „Igen.” „Zöngés?” „Igen.” „Akkor ez a B!”
- Hívjuk fel a gyerekek figyelmét arra, hogy a fonetikai táblázatot milyen jól lehet a barkochbázáshoz használni, mert a kérdéseink oszlopoknak és soroknak felelnek meg, így ha igenlő választ kapunk, már csak abban a sorban vagy oszlopban kell keresnünk, ha nemlegest, akkor az azon kívüliek között.

Kiemelt készségek, képességek: rendszerezés, logika, memória

Célcsoport – differenciálás

- A) Összefüggések megállapításában, rendszerezésben gyengébb képességű gyerekek
- B) Ismeretalkalmazásban gyengébb képességű gyerekek
- C) Kreatív nyelvhasználatban gyengébb képességű gyerekek

Munkaformák: 4 fős homogén csoportok

Módszerek, eljárások: halmazképzés, játék

19. Rendszerezétek a mássalhangzókat!

A)–B)–C)

- a) Az eddig tanultakat felhasználva gyűjtsétek össze a mássalhangzók ejtésének jellemzőit!
- b) A fentiek alapján írjátok be a magyar mássalhangzókat az alábbi táblázatba!
Az „oldalsó hang” azt jelenti, hogy a levegő a nyelv két oldalán távozik.
A „pergőhang” pedig azt, amit a mindennapi nyelvben: a hang pergetéssel keletkezik.

MEGOLDÁS

A)–B)–C)

- a) p: zöngétlen; ajakkal képzett; zárhang
 b: zöngés; ajakkal képzett; zárhang
 m: zöngés; ajakkal képzett; orrhang
 f: zöngétlen; ajak-foggal képzett; réshang
 v: zöngés; ajak-foggal képzett; réshang
 t: zöngétlen; nyelv-foggal képzett; zárhang
 d: zöngés; nyelv-foggal képzett; zárhang
 n: zöngés; nyelv-foggal képzett; orrhang
 sz: zöngétlen; nyelv-foggal képzett; réshang
 z: zöngés; nyelv-foggal képzett; réshang
 c: zöngétlen; nyelv-foggal képzett; zár-réshang
 l: zöngés; nyelv-foggal képzett; oldalsó hang
 r: zöngés; nyelv-foggal képzett; pergőhang
 s: zöngétlen; nyelv-fogmederrel képzett; réshang
 zs: zöngés; nyelv-fogmederrel képzett; réshang
 cs: zöngétlen; nyelv-fogmederrel képzett; zár-réshang
 dzs: zöngés; nyelv-fogmederrel képzett; zár-réshang
 ty: zöngétlen; nyelv-elülső szájpadal képzett; zárhang
 gy: zöngés; nyelv-elülső szájpadal képzett; zárhang
 ny: zöngés; nyelv-elülső szájpadal képzett; orrhang
 j: zöngés; nyelv-elülső szájpadal képzett; réshang
 k: zöngétlen; nyelv-hátsó szájpadal képzett; zárhang
 g: zöngés; nyelv-hátsó szájpadal képzett; zárhang
 h: zöngétlen; gégeben képzett; réshang

b)

	NYELVHANGOK						Gége
	Ajak	Ajak-fog	Nyelv-fog	Nyelv-fogmeder	Nyelv-elülső szájpad	Nyelv-hátsó szájpad	
ZÁRHANG	p b		t d		ty gy	k g	h
ORRHANG	m		N		ny		
RÉSHANG		f v	sz z	s zs	j		
ZÁR-RÉSHANG			C	cs dzs			
OLDALSÓ HANG			L				
PERGŐHANG			R				

B) Nem minden rubrikába került hang.

a) Írjatok három olyan tulajdonságegyüttest, amelyen mássalhangzó nincs a magyarban!

b) Van-e ilyen mássalhangzó a magyarban? (V: van; N: nincs)

- Zöngétlen, ajakkal képzett réshang
- Zöngés, nyelv-elülső szájpadal képzett orrhang
- Zöngés, ajak-foggal képzett réshang
- Zöngétlen, nyelv-hátsó szájpadal képzett zárhang
- Zöngétlen, gégében képzett réshang
- Zöngétlen, nyelv-foggal képzett oldalsó hang
- Zöngés, ajakkal képzett pergőhang

c) Adjátok meg az alábbi zöngétlen mássalhangzók zöngés párját!

Melyik a két kakukktójás?

s – ..... , p – ..... , h – ..... , t – ..... , k – ..... , sz – ..... , c – ..... , cs – ..... , ty – .....

MEGOLDÁS

B)

- a) zöngétlen; ajakkal képzett; zár-réshang
zöngétlen; ajak-foggal képzett; pergőhang
zöngés; nyelv-hátsó szájpadal képzett réshang

- b) Zöngétlen, ajakkal képzett réshang: N
Zöngés, nyelv-elülső szájpadal képzett orrhang: V (ny)
Zöngés, ajak-foggal képzett réshang: V (v)
Zöngétlen, nyelv-hátsó szájpadal képzett zárhang: V (k)
Zöngétlen, gégében képzett réshang: V (h)
Zöngétlen, nyelv-foggal képzett oldalsó hang: N
Zöngés, ajakkal képzett pergőhang: N

- c) s – zs, p – b, h – nincs, kakukktójás, t – d, k – g, sz – z,
c – nincs, kakukktójás (lsd. a magyarázó szöveget), cs – dzs, ty – gy

C) Gyűjtsetek olyan mássalhangzó párokat, amelyek csak egy jegyben különböznek egymástól!
Mi a különbség köztük?

- a) Alakítsátok át a szavakat úgy, hogy csak a mássalhangzók zöngességét változtatjátok meg, ahol lehet!
Milyen szót kaptatok?

géz → kész

gomb → bab → bég →

zár → tél → dér →

- b) Gyűjtsetek szavakat, szópárokat az alábbiak szerint!

Ha egy mássalhangzó zöngességét megváltoztatjuk, egy másik értelmes szót kapunk:

pl. gép → kép

Ha egy mássalhangzó képzéshelyét megváltoztatjuk, egy másik értelmes szót kapunk:

pl. vár → zár

Ha egy mássalhangzó képzésmódját megváltoztatjuk, egy másik értelmes szót kapunk:
pl. mér → bér

VAN-E DZ ÉS DZS A MAGYARBAN?

Néha nem teljesen egyértelmű, hogy mikor tekinthetünk egy hangzó elemet önálló hangnak, illetve két hang kapcsolatának. A magyarban a zár-réshangok (pl. c, cs, dz, dzs) között merülhet fel a kérdés: Vajon a C önálló hang vagy a T és az SZ hangok kapcsolata? Vajon a DZS és a DZ önálló hangok, vagy a D + ZS, illetve a D + Z hangok kapcsolata?

A kérdést nyilvánvaló, hogy nem lehet az íráskép alapján eldönteni, azaz az alapján, hogy a C egyjegyű, míg a DZ és a DZS többjegyű betűkből állnak. Az írásképnek ilyen módon nincs köze a hangzáshoz. A nyelvészek nyelvi érveket keresnek az ilyen kérdések elöntéséhez.

Régebben úgy vélték, a DZ önálló zárréshang, mára azonban a nyelvészek elvetik e nézetet, és a következő érvekkel indokolják véleményüket. Egyrészt nincs olyan magyar szó, amely DZ-vel kezdődne, másrészt amikor szó belsejében vagy végén van, mindig hosszan ejtjük (edzés, bodza). A többi magyar mássalhangzóra (például a C-re és a DZS-re) ez nem igaz: mindegyikkel kezdődnek szavak, és mindegyik előfordul röviden szavak belsejében vagy végén. A DZ különös viselkedését úgy magyarázhatjuk tehát a legegyszerűbben, ha a D és a Z kapcsolatának tekintjük.

Ugyanezen érvek miatt viszont úgy vélik, DZS mássalhangzónk van. Hiszen DZS-vel számos szó kezdődik, pl. dzsem, dzsungel, dzsessz, és előfordul az is, hogy a szavak belsejében röviden ejtjük (pl. fridzsider).

MEGOLDÁS

C)

Sok jó megoldás lehetséges,

pl. s – zs zöngéesség, t – p képzés helye, sz – t képzés módja

a)

gomb → komp	géz → kész	bab → pap	bég → pék
zár → szár	tél → dél	dér → tér	

b) pl. gép → kép: pók–bók, bor–por, bír–pír, zsír–sír stb.
pl. vár → zár: bob–dob, por–tor, tor–kor, már–nyár, cikiz–csikiz
pl. mér → bér: bár–már, tál–szál, szél–cél, nyár–gyár

REFLEKTÁLÁS

15. lépés: 20. feladat

T/20.

29. oldal

10 PERC

Házi feladat

Tanári instrukciók

- Olvassuk fel a gyerekeknek sorban a nyelvtörőket. Válasszunk ki közülük egyet.
- Gyakoroljuk a gyerekekkel frontális munkaformában a mondóka felolvasását az alábbiak szerint:

- a magánhangzók időtartama, képzése,
- a mássalhangzók időtartama, képzése,
- a vers ritmusa,
- a vers hangulata,
- hangerőváltás.

- Mindenki válasszon ki és tanuljon meg otthon egy mondókát. A memoritert kioszthatjuk differenciált szempontok – hosszúság és/vagy szövegbonyolultság – szerint, feladhatjuk ugyanazt az összes gyereknek, esetleg egyet-egyet egy-egy csoportnak, vagy engedjük meg, hogy a diákok válasszanak közülük egyet. Az utóbbi esetben kérjük meg tanítványainkat, hogy indokolják választásukat.

Kiemelt képességek, készségek: helyesejtés, versmondás

Célcsoport – differenciálás: az egész osztály

Munkaformák: frontális

Módszerek, eljárások: versmondás

20. Gyakoroljátok a nyelvtörők felolvasását! Ügyeljete a mássalhangzók pontos kiejtésére!

VIDOR MIKLÓS: NYELVGYÖTRŐK

Roppant bottal
koppantottam
szöcském csacskán
szökkent,
papnadrágban
kappant fogtam,
macskám fecskét
hökkent.

Derengett,
borongott,
merengett,
szorongott,
kerengett,
dorongott,
de nem vett
korongot.

Szegény legény e vén cserény alatt,
elél evén szerény lepényhalat,
szeszély fején e szép keménykalap,
de félek én mesém henyén halad,
s felén e rémlegény belém harap.

Zabra zebra
zsebre zabra,
habra rebbents,
hebrents babra
ugra-bugra, zsupsz a sutra,
pulyka húzta, pudva, dudva,
lukba rúgva fúlt a kútba.

KISS ANNA: BÖGRE-BÁL

Bödön ledübben
Réztál lecsattan
Fazéknak lángon
Tejhabja lobban
Rebben a lámpa
Daráló járja
Egerek jönnek
A bögre-bálba
Kemence döngi
Vastepsi zengi
Fütyül a kulcsluk
Nincs itthon senki

KISS DÉNES: KORONG FOROG

Görbe bögre
forog körbe.
Karimája
Kerek pörge.

Korongokon
hengeredik,
kerekdeden
forgolódik.

Pördül-görbül
kerekedve.
Fürge bögre
forog körbe.

Korong forog
körbe-körbe.
Kerekedik
görbe bögre.

16. lépés: 21. feladat

T/21.

30. oldal

10 PERC

Tanári instrukciók

A kilépőkártyát ne értékeljük, de a problematikus válaszokra a következő óra elején térjünk vissza.

Kiemelt készségek, képességek: olvasás, információkeresés, tájékoztatás, célzott kérdések megfogalmazása, együttműködés

Célcsoport – differenciálás: az egész osztály

Munkaformák: egyéni munka

Módszerek, eljárások: reflektálás írásban, megbeszélés

21. Kilépőkártya

1. A beszédhangokkal kapcsolatos részben számomra ez a feladat volt
  - unalmas:
  - szórakoztató:
  - meglepő:
2. Melyik mássalhangzók hasonlítanak a leginkább a magánhangzókra? Válaszodat indokold is meg!
3. Keress egy olyan különbséget a magyar beszédhangok között, amelyet az írásuk is tükröz!

MEGOLDÁSOK

A 2. kérdésre olyan válaszokat várunk, mint „a folyamatos hangok”. Ha valaki konkrét folyamatos hangokat ír, azt is fogadjuk el. Természetesen ezek közül is az ún. szonoránsok (*n, l, r* stb.) hasonlítanak a legjobban a magánhangzókra, mert ezekben a legkisebb a zöreje; ha valaki ezeket emeli ki, azt különösen dicsérik meg. A 3. kérdésre lehetséges válaszok pl. a magánhangzók hosszúsága (ezt mindig ugyanolyan ékezet jelöli) vagy a mássalhangzók hosszúsága (kettőzés).

3. CSUPA-CSUPA RITMUS

5 óra

Előzetes szempontok a modul feldolgozásához:

- Choli-Daróczi versénél (Sóhaj) javasolnék egy kis megállást a magánhangzók, a ritmus, a kép és a hangulat érzékeltetésére, ahol finoman – nem erőltetetten – lehet utalni a cigányság sorsára.
- Az orális kultúrában sokszor erősebbek a roma gyerekek, ők saját ritmikus verseiket is bemutatathatják.
- Tanulásmódszertan szempontjából utalhatunk a ritmus memorizálást segítő szerepére.
- Nagyon sok gyakorlásra van szükség, hogy a rövid és hosszú (a későbbi időmértékes verseléshez nélkülözhetetlen alapú) szótagokat készségi szinten felismerjék a gyerekek.

RÁHANGOLÓDÁS

1. lépés: 1–2. feladat

T/1.

31. oldal

10 PERC

Tanári instrukciók

- Ennél a feladatnál vezetjük be a szótagok súlyára vonatkozó jelölést, és kipróbáljuk annak alkalmazását. *A hosszú ritmikai egység jele: –, a rövidé pedig ∪.*
- Doboljuk le a megadott sorozatokat (érdemes a táblára írni, hogy mindenki egy helyre figyeljen) egy vagy két kézzel a padon, előbb lassabb, majd gyorsabb tempóban, majd írassunk a tanulókkal a táblára egyet-egyét (az elemszámot korlátozhatjuk), és ezek közül is néhányat doboljon le az osztály.
- A ritmusok bemutatásához használhatunk cintányért, triangulumot, csörgődobot stb. De készíthetnek a gyerekek is különböző hangszereket.
- Ezután fordítsuk meg a szabályt: üssünk rövidebb, majd hosszabb sorozatokat, amelyeket a tanulóknak kell leírniuk. Egy-egy tanulót is kijelölhetünk, hogy „diktáljon” egy sorozatot a többieknek.
- A sor végén (ill. szünet előtt) a „ti”-t és a „tá”-t nemigen lehet dobolással megkülönböztetni. Ezt el is mondhatjuk, de a sorvégi tévesztést semmiképp se rójuk fel a gyerekeknek.

Kiemelt készségek, képességek: ritmikai készség, „blattolás”

Célcsoport – differenciálás: az egész osztály

Munkaformák: frontális

Módszerek, eljárások: ritmusgyakorlatok

Eszközök: ütős és ritmus bemutatására alkalmas hangszerek

1. Doboljátok le az alábbi sorozatokat!

Mondjátok el ritmusnevekkkel is őket (– tá; ∪ ti)!

– ∪
 – ∪ – ∪ – ∪ – ∪
 ∪ – ∪ – ∪ – ∪ –
 – ∪ ∪ – ∪ ∪ – ∪ ∪ – ∪ ∪
 ∪ ∪ – ∪ ∪ – ∪ ∪ – ∪ ∪ –
 – ∪ ∪ – – – ∪ ∪ – –
 ∪ ∪ ∪ ∪ – – ∪ ∪ ∪ ∪ – –
 ∪ ∪ – – ∪ ∪ ∪ ∪ – – ∪ ∪
 ∪ – ∪ – ∪ – – ∪ – ∪ – ∪ – –

Írjátok le a hallott ritmuselemeket!

T/2.

31. oldal

10 PERC

Tanári instrukciók

- A gyerekek mondják el a megtanult verseket, majd dobolják le azok ritmusát.
- A feladat többféleképpen is megoldható: egy gyerek mondja, egy másik pedig utána dobolja a ritmust, csoportokban stb.
- Használhatunk cintányért, triangulumot, csörgődobot stb. De készíthetnek a gyerekek is különböző hangszereket.

Kiemelt készségek, képességek: ritmikai készség

Célcsoport – differenciálás: az egész osztály

Munkaformák: frontális

Módszerek, eljárások: ritmusgyakorlatok, versmondás

2. Doboljátok le a megtanult mondóka ritmusát!

JELENTÉSTEREMTÉS

2. lépés: 3. feladat

T/3.

31. oldal

25 PERC

Tanári instrukciók

- A cél, hogy a gyerekek felfedezzék a beszéd ritmikai egységeit és azok ritmusértékét, valamint megtanulják a fent bevezetett jelölést alkalmazni a beszédritmus lejegyzésére.
- Az a)–c) feladatot frontális munkaformában oldják meg a gyerekek.
- Először a szavak ritmikai egységeit azonosítjuk, megszámlálva azokat [a] feladat]. Ekkor be-

vezethetjük a 'szótag' elnevezést mint a beszéd ritmikai alapegységét, és tudatosíthatjuk, hogy a szótagszám, azaz a ritmikai elemek száma a magánhangzók számával azonos.

- Ezután megadott ritmusmintákhoz kell szavakat csoportosítaniuk a tanulóknak. Ejtsék ki a szavakat, és próbálják meg ledobolni, majd rendeljék őket a megfelelő ritmusmintához [b] feladat].
- Vizsgálják meg a megegyező ritmusú szavak szerkezetét, és határozzuk meg együtt a rövid és hosszú szótag kritériumait [c] feladat].
- Játsszunk a nevekkel: minden tanuló írja fel saját nevének a ritmusképletét egy papírra, majd gyűjtjük össze, és osszuk szét a papírokat. A gyerekek egyesével dobolják le a kapott mintát, és próbálják meg felismerni, kinek a neve lehet az. Több megoldás is lehetséges, előfordulhatnak megegyező ritmusú nevek az osztályban, pl. Szabó István, Takács Gábor és Gerencsér Pál.
- Ezután párosával oldják meg a gyerekek a feladatokat [d]–g) feladat]. Ha kevés az órán az idő, a befejezés legyen otthoni feladat.
- A feladatok megoldása előtt szóban is hívjuk fel a gyerekek figyelmét arra, hogy a szótagolás nem azonos az elválasztással!
- Szándékosan nem adunk olyan feladatot, amelyben a szótagok határának szerepe lenne, csak az e) feladatban játszanak a gyerekek azzal, hogy a szavaknak nem csak egyféle szótagolása lehetséges. Az elválasztás ugyanis egy helyesírási konvenció, megadhatók a szabályai; a szótag azonban a beszéd ritmikai szerkezetének a jellemzője, és bár jól megállapítható, hogy hol van a „magja”, a leghangzósabb része, arra semmiféle eszközünk nincs, hogy a „határait” megtaláljuk. Az a szótagolás, amelyet a gyerekek az iskolában tanulnak, a helyesírásban használatos elválasztást követi.

Kiemelt készségek, képességek: ritmikai készség, szabálykeresés

Célcsoport – differenciálás: az egész osztály

Munkaformák: frontális, páros

Módszerek, eljárások: ritmusgyakorlat, magyarázat, megbeszélés

3. A szavaknak és a mondatoknak is van ritmusuk.

- a) Hány ritmuselem (tá, ti) van az alábbi szavakban?
Hogyan lehet megállapítani?

labda:

zongora:

abrakadabra:

kulcs:

tengeralattjáró:

elfelejtettétek:

megszentségteleníthetlenségkeskedéseitekért:

- b) Írjátok be a táblázatba az alábbi szavakat a megadott ritmusmintákhoz!
Mely szavak lesznek hasonló mintájúak?

haladó, Petike, fakutya, szálloda, almafa, kanapé, térzene, pilóta, paróka, ruhabolt,
lehajolt, kivitte, leteszi, belökte, kellene, katona

U U U	- U U	U U -	U - U
-------	-------	-------	-------

- c) Vizsgáljuk meg, miben hasonlítanak az egyforma ritmusú szavak!
Mi számít a beszédben hosszú (tá) és rövid (ti) ritmikai egységnek?

d) Jelöljétek az alábbi szótagok, szavak, mondatok ritmusviszonyait!
Doboljátok is le őket!

kert	tíz	ma	cső	arc
kutya	macska	birka	bíró	szalonna
katona	dáridó	ananasz	kókuszdió	cipőfűző
diótörő	rugósbicska	ügyintéző	karikatúra	látogatások
Megettem az ebédet.		Elintéztem az elintézendőket.		
„Mikorra a patak vize tükörré lett, /		melybe ezer csillag ragyogása nézett, /		
Jancsi Iluskáék kertje alatt vala, /		maga sem tudta, hogy miképp jutott oda.”		

e) Hányféleképpen szótagolhatók az alábbi szavak? Miért?

templom:

Alfréd:

autó:

f) Írjátok szavakat az alábbi ritmusképletekhez!

- :

∪ :

-- :

-∪ :

∪- :

∪∪ :

∪-∪ :

∪∪∪ :

-∪- :

∪∪- :

--∪∪ :

∪-∪- :

-∪-∪ :

g) Írjátok mondatokat az alábbi ritmusképletekhez!

--∪∪--∪∪--∪∪ :

-∪-∪-∪-∪-∪-∪ :

∪-∪-∪-∪-∪-∪-∪ :

∪--∪--∪--∪-- :

-∪∪-∪∪-∪∪-∪∪ :

-∪∪-∪∪-∪∪-∪ :

MEGOLDÁSOK

a)

labda: 2, zongora: 3, abrakadabra: 5, kulcs: 1, tengeralattjáró: 6, elfelejtették: 6, megszensteleníthetetlenlégeskedéseitekért: 17

b)

U U U	- U U	U U -	U - U
Petike fakutya leteszi katona	szálloda almafa kellene térzene	haladó kanapé ruhabolt lehajolt	kivitte belökte pilóta paróka

c)

Hosszú szótag: hosszú magánhangzót tartalmaz vagy olyan rövid magánhangzót, amelyet egynél több mássalhangzó követ; a szó végén elég, ha egy mássalhangzó követi.

Rövid szótag: rövid magánhangzót tartalmaz, amelyet legfeljebb egy mássalhangzó követ, illetve szó végén egy sem.

e) Minden „szótagolást” fogadjunk el, amelyben szótagonként egy magánhangzó van!

REFLEKTÁLÁS

3. lépés: 4. feladat

T/4.

33. oldal

10 PERC

A házi feladat ellenőrzése + 15 perc

Tanári instrukciók

- Az órát az előző feladat megoldásainak megbeszélésével kezdjük.
- Jelen feladat célja a beszéd ritmikai egységeiről tapasztaltak összefoglalása, érintve a szótagok szerkezetét. A gyerekek olvassák el a megtanulandó és az ismeretközlő szöveget.
- Olvasás közben használják a marginális jelzéseket.
- A gyengébb olvasási képességekkel rendelkező gyerekeknek csak a szöveg legfontosabb elemeit magyarázzuk el. A csoport készítsen rövid vázlatot a füzetében tanári segítséggel.
- Az olvasást követően beszéljük meg a felmerülő problémákat, válaszoljuk meg kérdéseiket.

Kiemelt készségek, képességek: olvasás, metakogníció

Célcsoport – differenciálás: a tanári segítségadás mértéke

Munkaformák: egyéni, homogén csoport, frontális

Módszerek, eljárások: olvasás jelöléssel, magyarázat, megbeszélés

4. A beszéd ritmikai egységei

Olvassátok el a szöveget! Használjátok a marginális jelzéseket!

A beszéd ritmikai alapegysége a SZÓTAG. Minden szótagnak van egy „középpontja”, leghosszabb része, az ún. MAG. A magyar nyelvben csak magánhangzó lehet a mag, míg egyes idegen nyelvekben lehetnek mássalhangzók is.

Például: a csehben lehet *r* vagy *l* is (*krk* 'torok', *vlk* 'farkas'; az angolban *n*, *m* vagy *l* (*dungeon*, ejtsd: [dandzsn] 'börtön', *rhythm*, ejtsd: [ridm] 'ritmus', *pebble*, ejtsd: [pebl] 'kavics', esetleg *r* (*butter*, ejtsd: [batr] 'vaj').

A magyarban tehát minden szó annyi szótagból áll, ahány magánhangzó van benne. Hogy egy szótag hosszú vagy rövid, az a magánhangzó hosszúságától és az utána következő mássalhangzók számától függ.

Egy szótag akkor számít ritmikailag RÖVIDnek, ha

- rövid magánhangzó van benne és
- a szó belsejében csak egy mássalhangzó követi a magánhangzót (pl. a *barát* első szótagja), a szó végén pedig egy se (pl. az *alma* szó második szótagja) – ezt röviden úgy mondjuk, hogy a szótag nyílt.

A HOSSZÚ szótag tehát vagy zárt (pl. az *almafa* első szótagja vagy a *köt* szó), vagy hosszú magánhangzót tartalmaz (akár NYÍLT a szótag, mint a *város* első szótagja, akár ZÁRT, mint a *táltos* első vagy a *barát* második szótagja).

Egyes nyelvekben előfordulnak kettős magánhangzók, ún. diftongusok is, melyek nem számítanak két szótagnak. Pl. az angolban az *ei* vagy az *ou* az *eight* (ejtsd: [éjt] 'nyolc') és a *sour* (ejtsd: [saur] 'keserű') szavakban. Néha magyar szavakban is ejtünk kettős magánhangzót, például az *autó* szót sokszor két szótagként ejtjük.

RÁHANGOLÓDÁS

4. lépés: 5–6. feladat
Mondókamondó verseny

T/5.

34. oldal

10 PERC

Tanári instrukciók

- A feladat célja a szóösszetételek szavakra bontásának gyakorlása, játék a jelentésükkel.
- Az összetett szavakról ötödikben érintőlegesen már volt szó, meghatározásukat most sem kíséreljük meg, nyelvi játékként oldjuk meg a feladatot.
- Ugyanakkor a szótagolás gyakorlásához is alkalmas feladat. Megvizsgálhatjuk, hogyan változik a szavak ritmusa a furcsa összetétel részekre tagolásával.

Kiemelt képességek, készségek: jelentéstulajdonítás, rész-egész viszony megállapítása

Célcsoport – differenciálás: az egész osztály

Munkaformák: frontális

Módszerek, eljárások: feladatmegoldás, megbeszélés

5. Ötödikben már volt szó az ún. összetett szavakról.

Az alábbi szavakat úgy hoztuk létre, hogy két összetett szót összeolvasztottunk!

- a) Írjátok le az eredeti két összetett szót, majd húzzátok alá a közös részüket!

ablakmosómedve:

játszóházmaster:

adatbankrabló:
 életfakopáncs:
 gyep labdarózsa:
 vérfürdőruha:
 mosogatórongyrázás:

b) Találjatok ki jelentést a humoros kifejezésekhez!

MEGOLDÁS

a)

ablakmosómedve: ablakmosó, mosómedve

játszóház mester: játszóház, ház mester

adatbankrabló: adatbank, bankrabló

életfakopáncs: életfa, fakopáncs

gyep labdarózsa: gyep labda, labdarózsa

vérfürdőruha: vérfürdő, fürdőruha

mosogatórongyrázás: mosogatórongy, rongyrázás

T/6.

33. oldal

10 PERC

+ Házi feladat

Tanári instrukciók

- A gyerekek ebben a feladatban is a szabályalkotást gyakorolják nyelvi játék keretében, heterogén csoportokban.
- Beszéljük meg velük, miért humoros Lázár Ervin szövege, majd a csoportok írjanak rövid levelet egymásnak a két „madárnyelv” valamelyikén. (Vállalkozó kedvűek más „madárnyelvet” is kitalálhatnak. Ismert „madárnyelv” például a látott kettőn kívül az, amelyben minden magánhangzó elé az *id* hangsort kell beilleszteni: *Tidudsz idígy bideszidélndi?*) Mindenki otthon írja meg a választ a másik csoport levelére.

Kiemelt képességek, készségek: olvasás, szabályalkotás, szabályalkalmazás, levélírás

Célcsoport – differenciálás: az egész osztály

Munkaformák: heterogén csoportok

Módszerek, eljárások: olvasás, szövegalkotás, megbeszélés

Eszközök: c) feladathoz írólap

6. Olvassátok el a párbeszédet!

LÁZÁR ERVIN: PÁVÁRBEVESZÉVÉD

- Turgudsz irgígy bergeszérgélnirgi?
- Nergem.
- Hávát ivígy?
- Ivígy seve.
- Avakkovor nevem tuvuduvunk beveszévelgevetnivi.
- Bivizovony.

- a) Találjátok ki, mi a kétféle „madárnyelv” szabálya!
  - 1. „madárnyelv”:
  - 2. „madárnyelv”:
- b) Mitől humoros a szöveg?
- c) Próbáljátok ki, tudtok-e „madárnyelven” beszélni!
Írjatok rövid levelet valamelyik madárnyelven egy másik csoportnak!
- d) Válaszoljatok a kapott levélre!

MEGOLDÁS

- a)
  - 1. „madárnyelv”: minden magánhangzó után be kell toldani egy *rg* hangkapcsolatot, majd meg kell ismételni a magánhangzót.
  - 2. „madárnyelv”: minden magánhangzó után be kell toldani egy *v* hangot, majd meg kell ismételni a magánhangzót.
- b) A szöveg humorát az adja, hogy a befogadó tagadja, hogy tud „madárnyelven” beszélni, ugyanakkor hibátlanul alkalmazza mindkét szabályt. Tehát állításával ellentétben tud így beszélni.

Mondókamondó verseny

10 PERC

Kiegészítő feladat

Tanári instrukciók

- A mondókákat különbözőképpen mondassuk el a gyerekekkel: egyénileg, párban, csoportban, madárnyelven.
- Versenyezhetnek a gyerekek: ki tudja a leggyorsabban, de érthetően, hiba nélkül elmondani a megtanult mondókát.

Kiemelt képességek, készségek: versmondás, helyesejtés

Célcsoport – differenciálás: az egész osztály

Munkaformák: frontális

Módszerek, eljárások: versmondás, értékelés

JELENTÉSTEREMTÉS

5. lépés: 7–11. feladat

T/7.

35. oldal

45 PERC

Tanári instrukciók

- Ebben a feladatban a gyerekek egy hosszabb verssel végeznek ritmusgyakorlatot.

- Olvassuk fel a verset, majd a gyerekek heterogén csoportokban oldják meg az a)–c) feladatokat.
- Tartsunk rövid megbeszélést, hogy a csoportok elmondhassák megoldásaikat.
- A következő lépésben a csoportok a vers egy-egy részletével dolgoznak.
- Azokat a szövegrészeket, amelyek előtt közösen felirat van, minden csoport gyakorolja.
- A diákok jelölik a szövegrészben a hosszú és rövid szótagokat, majd az előzőleg megbeszéltek alapján készítsenek tervet a felolvasáshoz/bemutatáshoz a megadott szempontok szerint.
- Végezetül olvassák fel a csoportok a részletüket, a közös szövegrészeket pedig az egész osztály együtt olvassa.
- Amennyiben háromnál több csoport van az osztályban, két csoport dolgozza fel ugyanazt a részletet vagy a közös részeket adjuk új csoportnak.

Kiemelt képességek, készségek: szócikkértelmezés, címmagyarázat, olvasás, helyesejtés, ritmusérzék

Célcsoport – differenciálás: az egész osztály

Munkaformák: frontális, heterogén csoportok

Módszerek, eljárások: tanári bemutató olvasás, feladatmegoldás, tanulói bemutató olvasás

PAPP TIBOR: *POGÁNY ISTENTISZTELET*

Tiszta az ünnepi tisztás
kard-hegye éles a hold
fákon lóg a sötétség
kör közepében a tűz

zene zúg bög / tűz ég puha tűz
vad zene zúg bög / dob – – –
dob – – – / dob dob dob zene
dob – – – / kürt szól duda szól
síp szól duda szól / duda szól kürt szól
síp szól húr peng / bong zsong buja hang
böggő zene búg / tűz ég puha tűz
harsona harsog / dob pergésben
ének kórus / zeng – – –
üst-dob kong bong / peng – – –
kong peng kong bong / cseng – – –
síp szava siklik / s tűz ég fű közt
dobszó kürtszó / csík száll égig a
rozsdás égig / fölcsap csíkban a
füst – – – / dob dob zene
üsd – – duda / dob dob dob duda
dob duda dob duda / üsd – – –

– – – – / fut a lova fut a lova
dob tör tánc tűz / tűz – – –
dob tör tánc tűz / tűz tűz tánc tör
dob – – – / dob – – –
dob dob dob zene / dob – – –
dob duda duda duda / dob – – –
dob dob dob dob / dob – – –

síp szava kürt szava / csattog a lópata
 ordít a bömböl a / duda duda duda duda
 síp szava kürt szava / duda duda duda duda
 két kéz két kés / duda duda duda duda
 két kupa négy kupa / duda duda duda duda
 dob --- / dob tő tánc tűz
 tíz tűz tánc tőr / vér völgy víz vár
 füst csík tűz csőr / dob ---
 dob dob dob zene / dob ---
 dob duda duda duda / dob duda dob duda
 dob --- / ----

---- / ide oda fut a lova
 tíz tíz tíz lova / csattog a lópata
 futnak a vad pari- / pák ---
 hívja a várja a / síp szava kürt szava
 tíz tűz tánc tőr / vér völgy víz vár
 füst csík tűz csőr / dob ---
 dob duda duda dob / dob ---
 szép szügye fényes-e / éles a kés hegye
 szőre sötét feje / csupa hab csupa dér
 fúj a szél köp a vér / míg a tőr szívet ér
 síp szava kürt szava / duda duda dob duda
 harsog a harsona / duda duda dob duda
 duda duda dob duda / duda duda dob duda
 tűzbe a lópata / bőr szaga búzlik a
 réten a nádas ö- / lén ---

hajlik az ünnepi táncos
 táncol a kör közepén
 föld víz nap hold föld
 föld hold nap víz tűz
 szél fák fű víz hal
 tűz tánc fül láb kar
 zöld szem két szem zöld
 föld víz nap hold föld

tűzből futnak az árnyak
 tűz közepéből a füst
 hajlik az ünnepi táncos
 szél fúj dob pereg üsd

dob dob dob duda / duda duda dob duda
 dob zene dob dob / duda duda dob dob
 duda --- / dob duda dob duda
 dob zene zene dob / dob ---
 duda duda duda duda / dob duda dob duda
 duda duda dob duda / üsd ---

7. A pogány szertartás

- a) A *pogány* szónak többféle jelentése található az értelmező szótárakban. Válasszátok ki, melyik kapcsolódik a vershez! Véleményeteket indokoljátok is!

POGÁNY

I. melléknév

- (vallásügy) Az egyistenhívő vallások felfogása szerint általában több istent hívő. **a.** Ilyen személyre jellemző, vele kapcsolatos. *Pogány erkölcsök, hit, szokás, vallás.* **b.** Ilyen vallással kapcsolatos. *Pogány áldozat, pap, templom.*
- (rosszalló) Vallási felfogás szerint: istentelen, hitetlen személy, nem keresztényi v. általában nem vallásos magatartás, megnyilatkozás, mód. *Pogány beszéd, élet, érzékiség.* a) (költői) Olyan személy vagy megnyilatkozás, akit vagy amelyet nem kötnek vallástól megszabott erkölcsi törvények, szokások; minden gátlástól szabad.
- (régies, irodalmi nyelvben) A török háborúk korára vonatkoztatva: muzulmán személy. a) Ilyen személyre jellemző, ilyen személytől eredő, ilyen személyhez tartozó.
- (átvitt értelemben, kissé népies) Kegyetlen, cudar, szörnyű <személy, dolog>. *Pogány bánásmód; pogány egy étel, ital.* a) (határozószószzerűen; népies, tréfás) Pogányul, pogány módon: a) kegyetlenül; *pogányul elbánt vele;* b) rendkívüli mértékben, roppantul, szörnyen. b) (átvitt értelemben, ritka) Konok, megátalkodott <személy>.

II. főnév

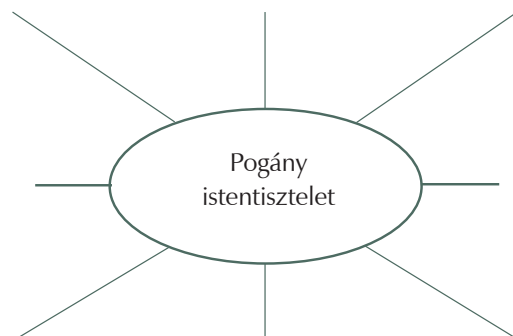
- (régies, irodalmi nyelvben) <A török háborúk korára vonatkoztatva:> A török sereg, nép. a) Az oszmán birodalom.
- (bizalmas, tréfás) Az az ember, aki kereszténynek született, de még nincs megkeresztelve. *Kis pogány: meg nem keresztelt újszülött.*

- b) Olvassátok el az *istentisztelet* szó jelentését!

ISTENTISZTELET főnév (vallásügy)

Pap vezetésével s a hívők részvételével, többnyire templomban tartott, nyilvános vallási szertartás, ill. énekekkel és imádsággal kísért igehirdetés. *Evangélikus, katolikus, református, stb. istentisztelet.*

- c) A két szó ismeretében értelmezzétek a *Pogány istentisztelet* verscímet! Minden gondolatot bátran írjatok be a gondolatszerzőbe!

MEGOLDÁS

a)

pogány

I. melléknév

1. (vallásügy) Az egyistenhívő vallások felfogása szerint általában több istent hívő. |a. Ilyen személyre jellemző, vele kapcsolatos. *Pogány erkölcsök, hit, szokás, vallás.* |b. Ilyen vallással kapcsolatos. *Pogány áldozat, pap, templom.*

Indoklás: A vers címében szereplő „istentisztelet” jelzője, tehát nem a „hitetlen” értelmében használja a költő. Áldozati szertartásra utalnak a vers alábbi sorai:

„szép szügye fényes-e / éles a kés hegye
szőre sötét feje / csupa hab csupa dér
fúj a szél köp a vér / míg a tör szívet ér”

Ugyanakkor a *pogány* szó második jelentéséhez is köze van a versnek „Olyan személy vagy megnyilatkozás, akit vagy amelyet nem kötnek vallástól megszabott erkölcsi törvények, szokások; minden gátlástól szabad.” A szertartásnak a hangos zene, tánc, áldozatbemutatás a része, nem hasonlít egy templomban zajló istentiszteletre.

A „Pogány istentisztelet” címben a két szó együttese látszólagos ellentmondás, a ‘pogány’ szó rosszálló jelentésétől fosztódik meg az által, hogy istentiszteletnek aposztrofált.

d) Készüljete fel a vers előadására!

A szöveg A), B), C) részleteit csoportonként közösen, a kék vonallal jelölt részeket mindannyian mondjátok!

PAPP TIBOR: POGÁNY ISTENTISZTELET

Tiszta az ünnepi tisztás
kard-hegye éles a hold
fákon lóg a sötétség
kör közepében a tűz

A) Olvassátok el a versrészletet, majd készüljete fel az előadására!

a) Jelöljéte a sorok alatt a szótagok ritmikai értékét!

b) Tervezzéte meg, ki melyik részt olvassa fel, milyen hanggal érékeltéte a – jeleket, milyen mozgásokkal kíséritek a szöveget!

zene zúg bőg / tűz ég puha tűz
vad zene zúg bőg / dob – – –
dob – – – / dob dob dob zene
dob – – – / kürt szól duda szól
síp szól duda szól / duda szól kürt szól
síp szól húr peng / bong zsong buja hang
bőgő zene bűg / tűz ég puha tűz

harsona harsog / dob pergésben
 ének kórus / zeng ---
 üst-dob kong bong / peng ---
 kong peng kong bong / cseng ---
 síp szava siklik / s tűz ég fű közt
 dobszó kürtszó / csík száll égig a
 rozsdás égig / fölcsap csíkban a
 füst --- / dob dob zene
 üsd --- / dob dob dob duda
 dob duda dob duda / üsd ---

B) Olvassátok el a versrészletet, majd készüljétek fel az előadására!

- Jelöljétek a sorok alatt a szótagok ritmikai értékét!
- Tervezzétek meg, ki melyik részt olvassa fel, milyen hanggal érzékeltetitek a – jeleket, milyen mozgásokkal kíséritek a szöveget!

---- / fut a lova fut a lova
 dob tőr tánc tűz / tűz ---
 dob tőr tánc tűz / tűz tűz tánc tőr
 dob --- / dob ---
 dob dob dob zene / dob ---
 dob duda duda duda / dob ---
 dob dob dob dob / dob ---
 síp szava kürt szava / csattog a lópata
 ordít a bömböl a / duda duda duda duda
 síp szava kürt szava / duda duda duda duda
 két kéz két kés / duda duda duda duda
 két kupa négy kupa / duda duda duda duda
 dob --- / dob tőr tánc tűz
 tűz tűz tánc tőr / vér völgy víz vár
 füst csík tűz csőr / dob ---
 dob dob dob zene / dob ---
 dob duda duda duda / dob duda dob duda
 dob --- / ----

C) Olvassátok el a versrészletet, majd készüljétek fel az előadására!

- Jelöljétek a sorok alatt a szótagok ritmikai értékét!
- Tervezzétek meg, ki melyik részt olvassa fel, milyen hanggal érzékeltetitek a – jeleket, milyen mozgásokkal kíséritek a szöveget!

---- / ide oda fut a lova
 tűz tűz tűz lova / csattog a lópata
 futnak a vad pari- / pák ---
 hívja a várja a / síp szava kürt szava
 tűz tűz tánc tőr / vér völgy víz vár

füst csík tűz csőr / dob ---
 dob duda duda dob / dob ---
 szép szügye fényes-e / éles a kés hegye
 szőre sötét feje / csupa hab csupa dér
 fúj a szél köp a vér / míg a tőr szívet ér
 síp szava kürt szava / duda duda dob duda
 harsog a harsona / duda duda dob duda
 duda duda dob duda / duda duda dob duda
 tűzbe a lópata / bőr szaga búzlik a
 réten a nádas ö-/lén ---

hajlik az ünnepi táncos
 táncol a kör közepén
 föld víz nap hold föld
 föld hold nap víz tűz
 szél fák fű víz hal
 tűz tánc fül láb kar
 zöld szem két szem zöld
 föld víz nap hold föld

tűzből futnak az árnyak
 tűz közepéből a füst
 hajlik az ünnepi táncos
 szél fúj dob pereg üsd

dob dob dob duda / duda duda dob duda
 dob zene dob dob / duda duda dob dob
 duda --- / dob duda dob duda
 dob zene zene dob / dob ---
 duda duda duda duda / dob duda dob duda
 duda duda dob duda / üsd ---

(Montágh Imre: *Nyelvművelés. A beszéd művészete*. Múzsák, Budapest, 1989.)

MEGOLDÁS

A)

ze	ne	zúg	bőg			/	tűz	ég	pu	ha	tűz			
∪	∪	-	-				-	-	∪	∪	-			
vad	ze	ne	zúg	bőg		/	dob	-	-	-				
-	∪	∪	-	-										
dob	-	-	-			/	dob	dob	dob	ze	ne			
∪							-	-	-	∪	∪			
dob	-	-	-			/	kürt	szól	du	da	szól			
∪							-	-	∪	∪	-			
síp	szól	du	da	szól		/	du	da	szól	kürt	szól			
-	-	∪	∪	-			∪	∪	-	-	-			
síp	szól	húr	peng			/	bong	zsong	bu	ja	hang			
-	-	-	-				-	-	∪	∪	-			

bő	gő	ze	ne	búg		/	tűz	ég	pu	ha	tűz			
-	-	∪	∪	-			-	-	∪	∪	-			
har	so	na	har	sog		/	dob	per	gés	ben				
-	∪	∪	-	∪			-	-	-	∪				
é	nek	kó	rus			/	zeng	-	-	-				
-	-	-	∪				-							
üst	dob	kong	bong			/	peng	-	-	-				
-	∪	-	-				-							
kong	peng	kong	bong			/	cseng	-	-	-				
-	-	-	-				-							
síp	sza	va	sik	lik		/	s tűz	ég	fű	közt				
-	∪	∪	-	∪			-	-	-	-				
dob	szó	kürt	szó			/	csík	száll	é	gig	a			
-	-	-	-				-	-	-	∪	∪			
rozs	dás	é	gig			/	föl	csap	csík	ban	a			
-	-	-	∪				-	-	-	∪	∪			
füst	-	-	-			/	dob	dob	dob	ze	ne			
-							-	-	-	∪	∪			
üsd	-	-	du	da		/	dob	dob	dob	du	da			
-			∪	∪			-	-	-	∪	∪			
dob	du	da	dob	du	da		üsd							
-	∪	∪	-	∪	∪		-							

B)

dob	tőr	tánc	tűz			/	fut	a	lo	va	fut	a	lo	va
-	-	-	-				∪	∪	∪	∪	∪	∪	∪	∪
dob	tőr	tánc	tűz			/	tíz	-	-	-				
-	-	-	-				-							
dob	dob	dob	ze	ne		/	tíz	tűz	tánc	kör				
-	-	-	∪	∪			-	-	-	∪				
dob	du	da	du	da	du	da	/	dob	-	-	-			
-	∪	∪	∪	∪	∪	∪		∪						
dob	dob	dob	dob			/	dob	-	-	-				
-	-	-	-				∪							
síp	sza	va	kürt	sza	va	/	csat	tog	a	ló	pa	ta		
-	∪	∪	-	∪	∪		-	∪	∪	-	∪	∪		
or	dít	a	böm	böl	a	/	du	da	du	da	du	da	du	da
-	-	∪	-	∪	∪		∪	∪	∪	∪	∪	∪	∪	∪
síp	sza	va	kürt	sza	va	/	du	da	du	da	du	da	du	da
-	∪	∪	-	∪	∪		∪	∪	∪	∪	∪	∪	∪	∪
két	kéz	két	kés			/	du	da	du	da	du	da	du	da
-	-	-	-				∪	∪	∪	∪	∪	∪	∪	∪
két	ku	pa	négy	ku	pa	/	du	da	du	da	du	da	du	da
-	∪	∪	-	∪	∪		∪	∪	∪	∪	∪	∪	∪	∪
dob	-	-	-			/	dob	tőr	tánc	tűz				
∪							-	-	-	-				
tíz	tűz	tánc	tőr			/	vér	völgy	víz	vár				
-	-	-	-				-	-	-	-				
füst	csík	tűz	csőr			/	dob	-	-	-				
-	-	-	-				∪							

dob	dob	dob	ze	ne			/	dob	-	-	-				
-	-	-	∪	∪				∪							
dob	du	da	du	da	du	da	/	dob	du	da	dob	du	da		
-	∪	∪	∪	∪	∪	∪		-	∪	∪	-	∪	∪		
dob	-	-	-				/	-	-	-	-				

C)

-	-	-	-				/	i	de	o	da	fut	a	lo	va
								∪	∪	∪	∪	∪	∪	∪	∪
tíz	tíz	tíz	lo	va			/	csat	tog	a	ló	pa	ta		
-	-	-	∪	∪				-	∪	∪	-	∪	∪		
fut	nak	a	pa	ri			/	pák							
-	∪	∪	∪	∪				-							
hív	ja	a	vár	ja	a		/	síp	sza	va	kürt	sza	va		
-	∪	∪	-	∪	∪			-	∪	∪	-	∪	∪		
tíz	tűz	tánc	tőr				/	vér	völgy	víz	vár				
-	-	-	-					-	-	-	-				
füst	csík	tűz	csőr				/	dob	-	-	-				
-	-	-	-					∪							
dob	du	da	du	da	dob		/	dob	-	-	-				
-	∪	∪	∪	∪	∪			∪							
szép	szü	gye	fé	nyes	e		/	é	les	a	kés	he	gye		
-	∪	∪	-	∪	∪			-	∪	∪	-	∪	∪		
szó	re	ső	tét	fe	je		/	csu	pa	hab	csu	pa	dér		
-	∪	∪	-	∪	∪			∪	∪	-	∪	∪	-		
fúj	a	szél	köp	a	vér		/	míg	a	tőr	szí	vet	ér		
-	∪	-	∪	∪	-			-	∪	-	-	∪	-		
síp	sza	va	kürt	sza	va		/	du	da	du	da	dob	du	da	
-	∪	∪	-	∪	∪			∪	∪	∪	∪	-	∪	∪	
har	sog	a	har	so	na			du	da	du	da	dob	du	da	
-	∪	∪	-	∪	∪			∪	∪	∪	∪	-	∪	∪	
du	da	du	da	dob	du	da	/	du	da	du	da	dob	du	da	
∪	∪	∪	∪	-	∪	∪		∪	∪	∪	∪	-	∪	∪	
tűz	be	a	ló	pa	ta		/	bőr	sza	ga	bűz	lik	a		
-	∪	∪	-	∪	∪			-	∪	∪	-	∪	∪		
ré	ten	a	ná	das	ö		/	lén							
-	∪	∪	-	∪	∪			-							

T/8.

40. oldal

45 PERC

Tanári instrukciók

- A verset az előző feladatban csak hangtani és – szűk értelemben vett – ritmikai szempontból vizsgáltuk.

- Jelen tanórán az ismétlődésfajta másfajta ritmusát is megvizsgáljuk. Azt, hogy az eksztázist mi hozza létre, hogy hol vannak a szövegben „rendes mondatok”, hol csak felhevült, ritmus által diktált szóismétlések, hogy a hangzás hol és hogyan rendelkezik a jelentéssel, illetve szül néha ezáltal új jelentést.
- Hol diktálnak a párhuzamok, hol az ellentétezés?
- A gyerekek az előző órán kialakított heterogén csoportokban dolgoznak tovább.
- A c) feladatot a csoporton belül osszuk szét: az eredeti versről a jobb szövegalkotási képességekkel rendelkező, míg az átiratról a nehezebben fogalmazó gyerekek írjanak tudósítást.
- Az e) feladatot szintén eloszthatják egymás között a gyerekek.

Kiemelt képességek, készségek: olvasás, szövegalkotás, logika, párhuzamok és ellentétek felfedezése, szabálykeresés

Célcsoport – differenciálás: az egész osztály

Munkaformák: frontális, heterogén csoportok

Módszerek, eljárások: feladatmegoldás, megbeszélés

8. Eddig a verset csak hangtani és szűk értelemben vett ritmikai szempontból vizsgáltuk meg.

a) Írjátok le pontokba szedve, hogy hoztuk létre az első versrészletből a másodikat!

I.

zene zúg bög / tűz ég puha tűz
 vad zene zúg bög / dob – – –
 dob – – – / dob dob dob zene
 dob – – – / kürt szól duda szól
 síp szól duda szól / duda szól kürt szól
 síp szól húr peng / bong zsong buja hang
 bögő zene bűg / tűz ég puha tűz
 harsona harsog / dob pergésben
 ének kórus / zeng – – –
 üst-dob kong bong / peng – – –
 kong peng kong bong / cseng – – –
 síp szava siklik / s tűz ég fű közt
 dobszó kürtész / csík száll éjig a
 rozsdás éjig / fölcsap csíkban a
 füst – – – / dob dob zene
 üsd – – – / dob dob dob duda
 dob duda dob duda / üsd – – – (...)

II.

zene zúg bög
 tűz ég puha tűz
 kürt szól
 duda szól
 síp szól
 húr peng
 bögő zene bűg
 harsona harsog
 üst-dob kong bong
 síp szava siklik
 s tűz ég fű közt
 csík száll éjig
 fölcsap csíkban a füst

b) Foglaljátok össze egy-egy hosszabb mondatban az eredeti és az általunk létrehozott versrészlet „cselekményét”!

I.

II.

- c) Írjátok tudósítást egy tévécsatorna számára az I., illetve a II. szövegvariáció alapján! Képzeljétek el, hogy ott vagytok a helyszínen egy kamerával, és sorra rögzítitek a képeket!
- d) Melyik „hangosabb”? Az I. vagy a II. szöveg? Miért?
- e) Írjátok ismétlésre példákat az I. és a II. versből!

Egy verssoron belüli szóismétlés:

I.

II.

Verssorok közötti szóismétlés:

I.

II.

Ismétlődő mondatok:

I.

II.

- f) Hasonlítsátok össze az I. és a II. versrészlet ritmusát!
Hogyan befolyásolja az ismétlés a vers ritmusát?
- g) Húzzátok alá az I. versrészletben egy vonallal a párhuzamokat, kettőzött vonallal az ellentéteket!
- h) Mi a szerepük a versben?
- i) Mi veszett el az eredeti vers adta élményből a II. szövegvariációban?
- j) Hogyan utalnak vissza a vers záró sorai a vers egészére?

dob dob dob duda / duda duda dob duda
 dob zene dob dob / duda duda dob dob
 duda --- / dob duda dob duda
 dob zene zene dob / dob ---
 duda duda duda duda / dob duda dob duda
 duda duda dob duda / üsd ---

MEGOLDÁS

a)

1. A sortöréseknél új sort alkottunk.
2. Csak a „teljes” mondatokat hagytuk meg.
3. Minimálusra csökkentettük az ismétléseket.
4. Kihagytuk az extatikus hangulatelemeket.

d) Mindkét szövegből érződik a hanghatás erőssége, mégis az I. a „hangosabb”, mert az ismétlések felerősítik a hatást.

e)

Egy verssoron belüli szóismétlés: I. dob, szól, kong, duda	II. –
Verssorok közötti szóismétlés: I. zúg, bőg, zene, síp, tűz stb.	II. szól, bőg
Ismétlődő mondatok: I. zene zúg bőg, duda szól, tűz ég puha tűz	II. tűz ég

f)

Az eredeti részletben az ismétlések élővé, érzékelhetővé teszik a szertartást, részesévé teszik az olvasót. Érzékelhető az ekstázis kialakulása.

Az átalakított vers lassúbb a ritmus egyenletessége miatt.

g)

zene zúg bölg / tűz ég puha tűz
 vad zene zúg bölg / dob – – –
 dob – – – / dob dob dob zene
 dob – – – / kürt szól duda szól
 síp szól duda szól / duda szól kürt szól
 síp szól húr peng / bong zsong buja hang
 bölgő zene búg / tűz ég puha tűz
 harsona harsog / dob pergésben
 ének kórus / zeng – – –
 üt-dob kong bong / peng – – –
 kong peng kong bong / cseng – – –
 síp szava siklik / s tűz ég fű közt
 dobszó kürtszó / csík száll égig a
 rozsdás égig / fölcsap csíkban a
 füst – – – / dob dob zene
 üsd – – duda / dob dob dob duda
 dob duda dob duda / üsd – – – (...)

h) Eleinte a zene ereje és a tűz ébredése ellentétben áll egymással, később a zene erősödése és a tűz elharapózása párhuzamban áll, együttesen fokozzák a hangulatot: lelkesedés, túlfűtöttség, ujjongás, révület.

j) Mindazok a részletek, amelyek benne vannak a versben, egységes, monoton ritmussá válnak. Ez már az eksztázis pillanata.

T/9–11. 43–46. oldal

40 PERC

Tanári instrukciók

- A szövegek vizuális megformáltságának (látható nyelv) különböző formáival ismerkednek meg a gyerekek. A feladatokban vannak tipográfiaiilag kötött, központozással tagolt, illetve nem hagyományos, a megszokott tipográfiai formáktól eltérő versek. Fontos, hogy a gyerekek felfedezzék, hogy az éppen alkalmazott tipográfiának az adott versben szerepe van.
- A következő feladatokban montázstechnikával (vershasítással) készült szövegeket és képverseket vizsgálunk meg. Beszélgessünk a versek írásképéről, a sorok sajátos elrendezéséről, illetve a képi ábrázolásmódról. Vizsgáljuk meg, hogy a bemutatott képversek közvetlen vagy szimbolikus kapcsolatban állnak-e a vers tartalmával. Vitassuk meg a gyerekekkel, hogy a képvers képzőművészeti érték vagy egyfajta költői játék.
- A feladat célja, hogy az elemzések során a gyerekek megtalálják a tipográfiai és jelentésbeli összefüggéseket.
- A feladatokat heterogén csoportokban oldják meg a gyerekek. Ösztönözzük őket arra, hogy bátran variálják a szövegeket, hogy minél többféle jelentéssel találkozzanak. Fontos, hogy felfedezzék a bemutatott alkotásokban a játékosságot.

- Az Arany-centó elolvasásakor idézzük fel a paródiáról olvasottakat, és ne vessünk együtt a gyerekekkel.

Kiemelt képességek, készségek: olvasás, forma és tartalom azonosítása, jelentésváltozatok megkülönböztetése

Célcsoport – differenciálás: az egész osztály

Munkaformák: heterogén csoportok

Módszerek, eljárások: versolvasás, feladatmegoldás

9. Mikszáth Kálmán egy író barátjának a következő újévi köszöntő verset írta.

A mosolygó élet
Távol legyen tőled
Minden jó, mi vagyon,
Kerüljön, de nagyon,
Kísérje léptedet,
A gyász emlékezet,
A szívedben légyen,
Keserűség, szégyen.

- Mit szólnátok, ha ilyen köszöntőt kapnál?
- Számozzátok be a verssorokat úgy, hogy a vers valóban köszöntő legyen!

MEGOLDÁS

9/b)

- A mosolygó élet
- Távol legyen tőled
- Minden jó, mi vagyon,
- Kerüljön, de nagyon,
- Kísérje léptedet,
- A gyász emlékezet,
- A szívedben légyen,
- Keserűség, szégyen.

10. Keresztöltés

- Tudjátok milyen a keresztöltés? Nézzétek meg a képet, és válaszoljatok a kérdésre!

A keresztöltés a lapos öltések kereszt alakban egymásra fektetett változata, melyeknek egyenlő nagyságát, egyenletességét az alapanyag átöltött szálainak számolásával biztosítják. Átlósan, egymástól egyenlő távolságban laposöltésekből sort varrnak. A sor végén megfordulnak, s ellenkező irányban ugyanilyen módon visszafelé haladva minden öltést keresztteznek. Változata a virágos kereszt szem, amely úgy készül, hogy az egymás melletti kereszt szemeket ellenkező irányban öltik. Ezáltal mindig négy felső öltés találkozik egy pontban.

(Ferencz Kornélia–Palotay Gertrúd: *Hímzőmesterség*. Bp. 1940.)

- b) Ti hogy olvasnátok az alábbi verset?

WEÖRES SÁNDOR: KERESZTÖLTÉS

kövér	béka	tavon	hintáz
árnyék	moccan	akác	ágán
habos	virág	szírom	ezer
csillag	mellett	felhő	fátyol

- c) Hogyan kapcsolható össze az öltésfajta a verscímmel?
- d) Hozzatok létre a vers szóképletéből különböző, de az eredetitől eltérő megjelenési formájú verseket!
Adjatok címet az átalakított szövegeknek!
- e) Indokoljátok meg cím- és formaválasztásotokat!
- f) Hasonlítsátok össze az eredeti szöveget az általatok írttal!
Fogalmazzatok meg az egyezőségeket és a különbözőségeket!

Mikszáth Kálmán újévi köszöntője és a *Keresztöltés* című vers VERSHASÍTÁSSAL, MONTÁZSTECHNIKÁVAL készült. Mikszáth költeményében az író igazi üzenetét akkor ismerhetjük meg, ha megfelelő sorrendben (az első versszak első sora után a második versszak első sorát stb.) olvaszuk.

Weöres Sándor szövegének tördelése eltér a versek hagyományos vizuális megjelenési formájától. A vers így függőlegesen vagy vízszintesen olvasva más-más értelmet ad.

- g) A középkori olasz és francia vásári színjátékok bohócának foltokból varrt ruhájához hasonlít a költészetben a különféle verssorokból részletekből „összefércelt” vers, a *cento*.
Emlékeztek még az eredetire?

Este van, este van, köszöné a gazda,
Nekimegy a falnak, és tovább folytatja.
Udvaron a tehén, új ruhája készen,
Csak vasalás híja, s holnap ünnep leszén.
Néma kegyelettel lehintik a szalmát,
Mind az egész háznép, de kivált a leány.
Az mikor nem hallják és mikor nem látják,
Pirulva majszolja megholt testvérbátyját.

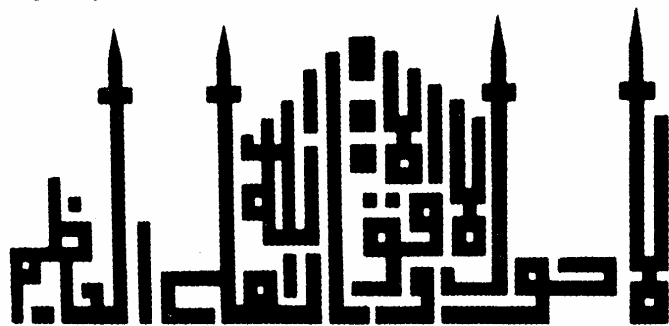
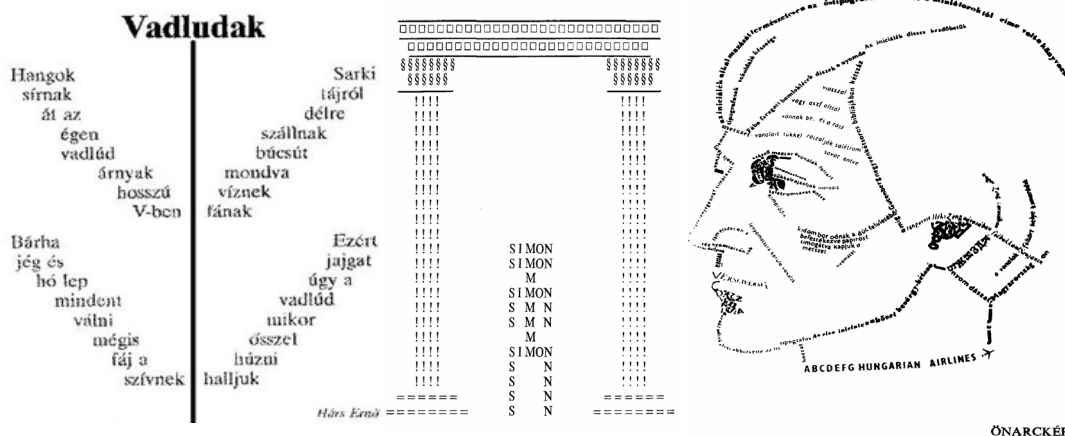

- h) Arany János centoja paródia.
Igazoljátok vagy cáfoljátok az állítást!

MEGOLDÁS

10. b) A versolvasás iránya és variálhatósága hasonlatos a keresztöltéshez.

11. Nézzétek meg a képverseket!

Alkossatok szöveget a mecset alakú arab betűkompozícióhoz! A képvers a 8. század elejéről való.

A KÉPVERS (kalligramm) szakaszait, sorait, betűit úgy helyezi el a művész, hogy valamilyen kép vagy alakzat rajzolódjon ki belőlük. A képvers vizuális megformálásával többletjelentést fejez ki. A ritmust az illusztráció és a különös elrendezés helyettesíti vagy kiegészíti.

Régebben főként a szív, oszlop, láng, orgona, tojás, kard, korona, lant, oltár, kehely, kereszt, piramis, fa és alma alakú képversek voltak divatosak.

A magyar költészetben e forma ritkábban fordul elő, de Kassák Lajos, Babits Mihály, Radnóti Miklós, Illyés Gyula és Nagy László is kísérletezett vele.

Nagy László *Képversek és betűképek* címmel egész ciklust állított össze. Ezek egyike az *Önarckép*.

REFLEKTÁLÁS

6. lépés: 12. feladat

T/12.

48. oldal

5 PERC

+ Házi feladat

Tanári instrukciók

- A gyerekek válasszanak az a)–c) alpontok közül egy kedvükre való feladatot, és házi feladatként készítsék el.

Kiemelt képességek, készségek: képzelet, vizuális és verbális információk összekapcsolása

Célcsoport – differenciálás: az egész osztály

Munkaformák: egyéni

Módszerek, eljárások: házi feladat

Eszközök: rajzlap, képek, olló, ragasztó, színes ceruza

12. Alkoss kedvedre!

Az alábbi feladatok közül válassz egyet, és készítsd el a következő órára!

- a) Tekintsd meg Max Ernst *Egy szomorú úr* című montázsát!
Fogalmazd meg, szerinted hogyan készül egy képzőművészeti montázs!

- b) Készíts külön lapra montázst az alábbi versek egyikéhez!
Felhasználhatod különböző képek részleteit vagy egészét, de alkotásodat kiegészítheted rajzzal is.

LADIK KATALIN: *JÉGMADÁR*

Jík! Jík! Hú!
Kvrc. Kvrc.
Hess!

CHOLI DARÓCZI JÓZSEF: *SÓHAJ*

Barnára érett sóhajok,
a szürke égre szálljatok,
szálljatok,
álljatok,
átok,
tok,
ok,
tok,
átok,
álljatok,
szálljatok,
a szürke égre szálljatok,
barnára érett sóhajok!

(<http://mek.oszk.hu>)

- c) Megadunk néhány graffitiszöveget (falfirka).
Készíts valamelyikből képverset külön lapra!

A suszter maradjon annál a fánál, amelyiket kapta.

Nem aggódok az adósságom miatt. Elég nagy ahhoz, hogy vigyázzon magára.

A számítógémem megver sakkban, de kick-boxban én vagyok a jobb.

Olyan ronda vagyok, hogy amikor megszülettem, az orvos sírt fel először.

A tehén olyan gép, ami ihatóvá teszi a szénát.

- d) Írj verset montázstechnikával! A kiválasztott szavak összekapcsolásával teremtsd meg a minél több irányú olvasás lehetőségét! A szavakat todalékolhatod, és kapcsolhatsz hozzájuk névelőt is. Igyekezz minél ritmusosabb, minél szokatlanabb vizuális megformáltságú verset írni!

szökken, lepel, szimatol, illan, csattan, villám, álom, mennyei, szarvas, felleg, tarka, szél, látszik, bojtos, fázik, kacag, rózsza, táncol, koppant, felkavar, csillám, halvány, sárga, gyerek, bőgő, szarka, trap-pol, zöldül, bukfenc, gyönyörű, szerelmes, tócsa, bágyadt, lomha, rikoltás

MEGOLDÁS

- a) A montázs néha nagyon távoli jelentésű ábrák, képek, képrészletek összeillesztése egyetlen képpé, amelyben a részek, az ábradarabok elvesztik saját jelentésüket, és új értelmet kapnak együtt.

4. A TAKTIKUS HANGTAN – FONOTAKTIKA

5 tanóra

Előzetes szempontok a modul feldolgozásához:

- A halandzsaverseknél meg lehet kérni a német, szlovák, román, romani, beás stb. anyanyelvű gyerekeket – amennyiben vannak ilyenek az osztályban –, hogy saját anyanyelvükön hozzanak rígmust, verset, mondókát – összehasonlításképpen.
- Az idegen vagy nemzetiségi nyelv segíthet a szavak hangulatának (forró, puha stb.) megérzésében – a fonotaktikai szabályok felismerésén túl.

RÁHANGOLÓDÁS

1. lépés: 1–3. feladat

T/1.

50. oldal

15 PERC

Tanári instrukciók

- A feladat célja, hogy a gyerekek felfedezzék: az értelmes szöveg kiegészítésében egyaránt alkalmazhatóak voltak a hangtani, a hangzásbéli, a ritmikai és a jelentésbéli szempontok.
- A halandzsamondóka azonban kevesebb támpontot adott, illetve nem is adott támpontot, hiszen ott csak hangzásbéli szempontok és szabályok működtek, azoknak pedig több megoldás is megfelelt.

Kiemelt képességek, készségek: olvasás, szövegkiegészítés, szövegfelismerés

Célcsoport – differenciálás: az egész osztály

Munkaformák: heterogén csoportok

Módszerek, eljárások: olvasás, feladatmegoldás, megbeszélés

1. Melyik szöveg kiegészítése könnyebb?

a) Olvassátok el a Petőfi-vers részletét!

A kiemelt szavak közül húzzátok alá azt, amelyik szerintetek az eredeti szövegből való!

Befordúltam A SZOKNYÁMBA/A KONYHÁRA/EGY UTCÁBA,

Rágyujtottam A PIPÁRA/A GYUFÁVAL/EGY NÓTÁRA.

Azaz rágyujtottam MONDTAM/VOLNA/HOLNAP,

Hogyha már nem FAGYOSKODTAM/NÉZETT VOLNA/ÉGETT VOLNA...

b) Olvassátok el a a mondókát!

A kiemelt szavak közül húzzátok alá azt, amelyik szerintetek az eredeti szövegből való!

Ekete, pekete, cukota PÉ/CÉ/TÉ,

Ábel-hábel KOMBINÉ/DOMINÉ/TOMIÉ,

csiszi á, csiszi CSÉ/BÉ/TÉ,

csiszi-csuszi, KOMPÓTÉ/KOMPODÉ/RONTOM-É.

- ||| c) Hogyan oldottátok meg a feladatot?
Mi segítette és mi nehezítette a munkátokat?

MEGOLDÁS

a)
Befordultam **a szoknyámba/a konyhára/egy utcába**,
Rágyujtottam **a pipára/a gyufával/egy nótára/...**
Azaz rágyujtottam **mondta/volna/holnap**,
Hogyha már nem **égtem volna/nézett volna/égett volna**.

b)
Ekete, pekete, cukota **pé/cé/té**,
Ábel-hábel **kombiné/dominé/Tomié**,
csiszi á, csiszi **csé/bé/té**,
csiszi-csuszi, **kompóté/kompodé/rontom-é**.

c) Az első szövegben segítettek az igekötős igék, a megfelelő igeidők és -módok használata, az egyeztetés. A halandzsaszövegben a gyerekek kizárhatták a lehetőségek közül az értelmes szavakat, a harmadik sorban pedig a „csiszi á” logikus következménye a bé. Nehezítette a munkát az első szöveg esetében a választható szavak hasonló hangzása és hasonló hangalakja. A halandzsaszövegnek nincs a feladatot segítő kontextusa, ezért minimális logikai megoldási lehetőséget kínál.

T/2.

50. oldal

20 PERC

Tanári instrukciók

- Az osztály négyfős csoportokban dolgozik. A csoportok fele az A), a másik fele a B) feladatot oldja meg. Mindkét feladat célja, hogy a magyar szavak hangtani (fonotaktikai) szabályosságainak felfedezését megelőzze.
- Az A) csoport tagjainak egy olyan élményt kell felidézniük, amellyel már minden biztonnyal maguk is találkoztak: általában a magyar szavak fonotaktikai felépítésétől eltérő hangtani felépítésű jövevényszavak esetében találkozunk azzal a jelenséggel, hogy többeszeri neki-futásra sikerül csak kimondanunk a „nehéz” szót. A tanulók gyűjtsenek ilyen példákat, írják is le őket. Az b) feladatot a csoportok közösen végezzék: beszéljék meg feltételezéseiket. A megbeszéléshez a „tollak közepén/letettük a garast” eljárást javasoljuk, hogy mindenki szót kapjon, mindenki elmondhassa az ötleteit.
- A B) csoport tagjai készítsenek közösen csomagolópapírra pókhálóábrát a nyelvtörőkről. Beszéljék meg, mi bennük a nehéz, mi bennük a mulatságos, és mi lehet ennek az oka. Miben áll a nyelvtörők „trükkje”. Természetes, hogy nem kell még hangtani magyarázatokba bele-mennünk, de legyen egy-két előzetes feltevés. A megbeszéléshez a „tollak közepén/letettük a garast” eljárást javasoljuk, hogy mindenki szót kapjon, mindenki elmondhassa az ötleteit.
- A megoldást követően az A) csoportok a terem egyik sarkában, a B) csoportok a másikban egyeztessék tapasztalataikat, majd 3–3 percben számoljanak be nyelvi megfigyeléseikről.

Kiemelt készségek, képességek: előzetes tudás mozgósítása, megfigyelőképesség, nyelvi tudatosság

Célcsoport – differenciálás: az egész osztály

Munkaformák: négyfős heterogén csoportok

Módszerek, eljárások: feladatmegoldás, megbeszélés a „tollak közepén/letettük a garast” eljárással

Eszközök: csomagolópapír, színes filctollak

2. Beletörök a nyelvem?

- A) Sok olyan szavunk van, amelynek valamilyen szempontból furcsa a hangzása vagy amelyet nagyon nehéz kimondani.
- Gyűjtsetek ilyen szavakat!
  - Beszélgjétek meg, vajon mi lehet az oka annak, hogy ezekbe a szavakba néha „belebicsaklik” a nyelvünk! (Vigyázat: lehetséges, hogy minden szónál más és más az ok!) Írjátok le egy-két ötletet!
- B) Mi az a „nyelvtörő”?
- Alkossatok közösen pókhálóábrát!
  - Hogyan tör a nyelvet a nyelvtörő? Írjátok le egy-két megfigyelést!

T/3.

51. oldal

10 PERC

Tanári instrukciók

- A feladat célja, hogy az ikerszókból szereplő nem létező szavakkal bevezessük a halandzsaszövegeket.
- Törekedjünk arra, hogy a gyerekek megfogalmazzák a következőket: az ikerítés olyan szóalkotási mód, amely egy szót hangalakjában meghatározott szabály szerint módosított változatával kapcsol össze új szóvá. Az ikerszó egyik vagy mindkét tagja általában olyan szó, amely önmagában nem létezik.
- Természetesen definíciót ne kérjünk a gyerekektől, de példákat igen.

Kiemelt készségek, képességek: következtetések megfogalmazása, nyelvi tudatosság

Célcsoport – differenciálás: az egész osztály

Munkaformák: egyéni, frontális

Módszerek, eljárások: magyarázat, megbeszélés

3. Értelmes vagy értelmetlen szavak?

- Egészítsd ki a szópárokat! Fogalmazd meg a jelentésüket!

ELSŐ TAG	MÁSODIK TAG	JELENTÉS
	-mozog	
csiga-		
	-dombos	
ugri-		
	-fodros	

- b) Az így keletkezett kifejezéseket, nyelvi egységeket *ikerszavak*nak nevezzük. Hogyan hoztad létre őket?

MEGOLDÁSOK

a) *izeg-mozog* 'fészkelődik'; *csiga-biga* 'csiga' (kedveskedő, gyereknyelvi); *dimbes-dombos* 'dombos' (játékos, kedveskedő); *ugri-bugri* 'ugrándozós'; *fidres-fodros* 'nagyon fodros', 'össze-vissza fodrozódó'

b) Kétféle módon: (1) a szókezdő mássalhangzót a második tagban ajakhangra cseréljük, vagy ha a szó magánhangzóval kezdődik, a második tag elé teszünk egy ajakhangot (pl. *izeg-mozog*, *csiga-biga*, *ugri-bugri*); (2) a magánhangzók megváltoztatásával: az első tag elől képzett magánhangzóit a második tagban hátul képzettekre változtatjuk.

Érdekességként elmondhatjuk, hogy ugyanezeket az eszközöket használjuk már létező szavak összekapcsolásakor is, pl. *itt-ott*, *erre-arra*, illetve *éjjel-nappal*, *tetőtől-talpig* (mindig az elől képzett hangokat tartalmazó szó az első). Elmesélhetjük továbbá, hogy nagyon-nagyon sok nyelvben használják ugyanezeket az eszközöket az ikerítésre.

JELENTÉSTEREMTÉS

2. lépés: 4–5. feladat

T/4.

51. oldal

25 PERC

Tanári instrukciók

- A gyerekek olvassák el a verset.
- Kérjük őket arra, hogy mindenki írjon legalább egy érvet azzal kapcsolatban, hogy szerinte Zalán Tibor írása vers vagy nem.
- Akik úgy gondolják, igen, álljanak a terem egyik sarkába, akik ezzel nem értenek egyet, álljanak egy másik sarokba.
- A csoportok öt-öt percet kapnak, hogy érveiket megbeszéljék, és 2-2 percet, hogy elmondják azokat. A beszámoló után újra kérjük meg a diákokat, hogy az érvek ismeretében döntsenek a szövegről. A vitát a legfontosabb érvek megfogalmazásával zárjuk le.
- A vers „lefordítását” heterogén csoportokban készítsék el a gyerekek.

Kiemelt képességek, készségek: vita, érvelés, nyelvi tudatosság, a szavak formai jegyeinek megfigyelése

Célcsoport – differenciálás: az egész osztály

Munkaformák: egyéni, heterogén csoportok, frontális

Módszerek, eljárások: vita, feladatmegoldás

4. Vers vagy sem?

- a) Olvasd el Zalán Tibor írását!

ZALÁN TIBOR: ...HALANDZSA ÉS

Burundai murunda
 Abelile holongár
 Csittre csuttra cserengő
 Ilemola minole
 Lille pinda amákony
 Sorcsa csorcsa sácsó
 Tirritál a toringa
 Állomál a bilágony
 Viriveri sziveri
 Opikopi pirágó
 Zurundai burunda
 Zuruduru bumm bummmm

Alaja eleje ülüjülü ácsi
 Pétir omál dáring
 Oltaf topidor mindön
 Cendaf lapol lézen
 Antu bizamár zsinder
 Kilap kilop kilabu
 Opituti tufipu
 Mondana mindene
 billen a villony
 Ódebe kár
 Lótapa pata kopp

- b) Mit gondolsz róla: vers vagy nem?
 Gyűjts érveket az alábbi szempontok szerint!

Hangok:

Szavak:

Mondatok:

Üzenet:

- c) Mi a véleményed? Tekinthejtük titkosírásnak a verset?
- d) Fordítsátok le a szöveget!
 Saját versetek lehet rövidebb, de lehet hosszabb is az eredetnél.
 Az a fontos, hogy a halandzsavers hangulatát, hanghatását tükrözze.

MEGOLDÁS

Érvek például: a vers ritmusa, a szavakban sok a dallamképző elem, pl. alliteráció, belső rímek, a tipográfiája, a megjelenési formája is vers.

T/5.

54. oldal

45 PERC

Tanári instrukciók

- A feladat első lépéseként olvassák el tanítványaink az egész verset.
- A feladat célja, hogy a gyerekek felfedezzék: vannak olyan versek, amelyek értelmetlen szavakból állnak, mégsem értelmetlenek. Ezekben a versekben nem a szavak jelentése, hanem a különféle hangok (magánhangzók és mássalhangzók) sorrendje, meglétük vagy hiányuk és a ritmus hatnak az olvasóra.
- A gyerekek egy-egy versrészlettel dolgoznak heterogén csoportokban. A feladatok elvégzését követően a csoportok számoljanak be a feladatmegoldásaikról, majd egy-egy diák olvassa fel az eredeti és a lefordított részletet.
- Végül beszéljünk a csoportok utolsó feladatáról: a gyerekek benyomásairól, érzéseiről. Ezt a feladatot a gyerekek egyénileg végezzék el.
- A beszámoló és a versolvasás a következő órán valósuljon meg.

Kiemelt képességek, készségek: hangulati elemek felfedezése, helyesejtés, véleményalkotás

Célcsoport – differenciálás: az egész osztály

Munkaformák: frontális, heterogén csoportok, egyéni

Módszerek, eljárások: olvasás, feladatmegoldás, tanulói beszámoló, felolvasás

5. Olvassátok el a verset!

WEÖRES SÁNDOR: HANGCSOPORTOK

PUHA, FORRÓ HANGOK

Ange amban ulanojje
 balanga janegol
 mo hítula e mante
 u kuaháj imanan.
 Jekale munní temme
 a jajja mimenó
 golopandu ameníja
 u kuaháj imanan.

GYORS, GYÖNGYÖZŐ, VIDÁM HANGOK

Vikulili hejriri sziggaga
 mukofoki kupukájilili vikufuja
 kej rubu lofu-lofu
 rudozori klitpipa kejriila.

ÁRADÓ, SUGÁRZÓ HANGOK

Khúnái áfháiszthái mengoh
 álkén ovái láí!
 mánésgholi ken unnoloj mopi
 aljoj ken oszendeszthái!

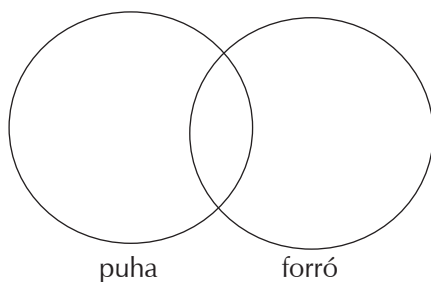
(Weöres Sándor: *Egybegyűjtött írások I.* Magvető, Budapest, 1975.)

- A) Olvassátok el a vers első részletét!

PUHA, FORRÓ HANGOK

Ange amban ulanojje
 balanga janegol
 mo hítula e mante
 u kuaháj imanan.
 Jekale munní temme
 a jajja mimenó
 golopandu ameníja
 u kuaháj imanan.

- a) Gyűjtsetek a versszakból puha, forró, illetve puha és forró hangzású szavakat!

- b) Csoportosítsátok a kigyűjtött szavakban lévő hangokat!

	ELÜLSŐ		HÁTSÓ	
	KEREK	NEM KEREK	KEREK	NEM KEREK
ZÁRT				
FÉLIG ZÁRT				
NYÍLT				

NYELVHANGOK							
	Ajak	Ajak-fog	Nyelv-fog	Nyelv-fogmeder	Nyelv-elülső szájpad	Nyelv-hátulsó szájpad	Gége
ZÁRHANG							
ORRHANG							
RÉSHANG							
ZÁR-RÉSHANG							
OLDALSÓ HANG							
PERGŐ-HANG							

FOLYAMATOS	
PILLANATNYI	

- c) Milyen összefüggést találtak az a) és b) feladat megoldása között?
- d) Mely országokra jellemző, hogy az ott élő emberek „tüzesek”, „forróvérűek”?
- e) Ismertek olyan nyelveket, amelyekre jellemző a gyors tempó, a ritmusosság? Melyek ezek?
- f) Fordítsátok le a versrészletet!
Hasznosítsátok a feladatok során szerzett információkat, és használjátok a részlet hangkészletét!
- g) Milyen gondolatok fogalmazódtak meg benned a feladat elvégzése közben?
X-eld be a gondolataidra jellemző állításokat!

Attól, hogy nem érttem a szavakat, sokkal jobban éreztem a vers ritmusát.

Nem is értem, miért tanulunk ilyen értelmetlen dolgokat.

Nagyon untam.

Ha értelmes szavakból állna a vers, akkor elsősorban a jelentésére figyeltem volna.

Segített, hogy ismerem a magánhangzók és a mássalhangzók jellemzőit.

Ilyet én is tudok írni.

Függetlenül attól, hogy nincs jelentésük a szavaknak, a vers hangulata hatott rám.

Ez a vers leginkább egy beszélni még nem tudó kisgyerek halandzsájához hasonlít.

B) Olvassátok el a vers második részletét!

- a) Gyűjtsetek a versszakból gyors, gyöngyöző és vidám hangzású szavakat!

GYORS, GYÖNGYÖZŐ, VIDÁM HANGOK

Vikulili hejriri sziggaga
mukofoki kupukájlili vikufuja
kej rubu lofu-lofu
rudozori klitpipa kejrila.

GYORS	GYÖNGYÖZŐ	VIDÁM
-------	-----------	-------

b) Csoportosítsátok a kigyűjtött szavakban lévő hangokat!

	ELÜLSŐ		HÁTSÓ	
	KERÉK	NEM KERÉK	KERÉK	NEM KERÉK
ZÁRT				
FÉLIG ZÁRT				
NYÍLT				

	NYELVHANGOK						
	Ajak	Ajak-fog	Nyelv-fog	Nyelv-fogmeder	Nyelv-elülső szájpad	Nyelv-hátulsó szájpad	Gége
ZÁRHANG							
ORRHANG							
RÉSHANG							
ZÁR-RÉSHANG							
OLDALSÓ HANG							
PERCŐ-HANG							
FOLYAMATOS							
PILLANATNYI							

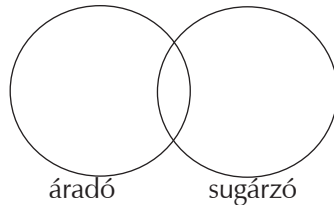
- c) Jelöljétek a szöveg alatt a rövid és a hosszú szótagokat!
- d) Doboljátok le, majd olvassátok fel a ritmusnak megfelelően a részletet!
- e) Milyen összefüggést találtatok az a)–d) feladatok megoldása között?
- f) Írjatok olyan helyzeteket, amelyekhez illik a versrészlet ritmusa, hangzása!
- g) Fordítsátok le a versrészletet!
Hasznosítsátok a feladatok során szerzett információkat, és használjátok a részlet hangkészletét!
- h) Milyen gondolatok fogalmazódtak meg benned a feladat elvégzése közben?
X-eld be a gondolataidra jellemző állításokat!
Attól, hogy nem érttem a szavakat, sokkal jobban éreztem a vers ritmusát.
Nem is értem, miért tanulunk ilyen értelmetlen dolgokat.
Nagyon untam.
Ha értelmes szavakból állna a vers, akkor elsősorban a jelentésére figyeltem volna.
Segített, hogy ismerem a magánhangzók és a mássalhangzók jellemzőit.
Ilyet én is tudok írni.
Függetlenül attól, hogy nincs jelentésük a szavaknak, a vers hangulata hatott rám.
Ez a vers leginkább egy beszélni még nem tudó kisgyerek halandzsájához hasonlít.

C) Olvassátok el a vers utolsó részletét!

- a) Gyűjtsetek a versszakból áradó, sugárzó, illetve áradó és sugárzó hangzású szavakat!

ÁRADÓ, SUGÁRZÓ HANGOK

Khúnái áfháiszthái mengoh
 álkén ovái láí!
 mánésgholi ken unnolój mopi
 aljoj ken oszendeszthái!

b) Csoportosítsátok a kigyűjtött szavakban lévő hangokat!

	ELÜLSŐ		HÁTSÓ	
	KERÉK	NEM KERÉK	KERÉK	NEM KERÉK
ZÁRT				
FÉLIG ZÁRT				
NYÍLT				

	NYELVHANGOK						Gége
	Ajak	Ajak-fog	Nyelv-fog	Nyelv-fogmeder	Nyelv-elülső szájpad	Nyelv-hátulsó szájpad	
ZÁRHANG							
ORRHANG							
RÉSHANG							
ZÁR-RÉSHANG							
OLDALSÓ HANG							
PERGŐ-HANG							

FOLYAMATOS	
PILLANATNYI	

- c) Jelöljétek a szöveg alatt a rövid és hosszú szótagokat!
- d) Doboljátok le, majd olvassátok fel a ritmusnak megfelelően a részletet!
- e) Milyen összefüggést találtatok az a)–d) feladatok megoldása között?
- f) Írjatok olyan helyzeteket, amelyekhez illik a versrészlet ritmusa, hangzása!
- g) Fordítsátok le a versrészletet!
 Hasznosítsátok a feladatok során szerzett információkat, és használjátok a részlet hangkészletét!
- h) Milyen gondolatok fogalmazódtak meg benned a feladat elvégzése közben?
 X-elj be a gondolataidra jellemző állításokat!

Attól, hogy nem értettem a szavakat, sokkal jobban éreztem a vers ritmusát.

Nem is értem, miért tanulunk ilyen értelmetlen dolgokat.

Nagyon untam.

Ha értelmes szavakból állna a vers, akkor elsősorban a jelentésére figyeltem volna.

Segített, hogy ismerem a magánhangzók és a mássalhangzók jellemzőit.

Ilyet én is tudok írni.

Függetlenül attól, hogy nincs jelentésük a szavaknak, a vers hangulata hatott rám.

Ez a vers leginkább egy beszélni még nem tudó kisgyerek halandzsájához hasonlít.

MEGOLDÁSOK

A) A szövegrészben dominálnak a hátsó magánhangzók és a folyamatosan ejthető mássalhangzók. Egyetlen szó sem végződik kemény zárhangra, s összesen három kezdődik azzal! Az orr- és folyékony hangok dominálnak, a réshangok közül pedig csak a hátrébb képzett (j) és a hátul képzett (h) fordul elő. A hangzásvilág valamelyik déli nép varázsversére hasonlít: a 4. és a 8. sor refrénként ismétlődik.

B) A szövegrészben dominálnak a hátsó, nem kerek és zárt magánhangzók és a folyamatosan ejthető mássalhangzók, valamint az elülső és a hátulsó nyelvhangok. A szavak mindegyike magánhangzóra végződik. A szavak többsége zárhanggal kezdődik. Ezek közül is a (k), (g), (p) hang dominál. A hangzásvilág és a ritmus mondókához, kiszámolóhoz hasonlít.

C) A szövegrészben dominálnak a nyílt, hátsó magánhangzók. Kiemelkedően sok benne a nem kerek (á) és (í). A mássalhangzók dominánsan folyamatosak, sok a zár-, az orr- és a nyelv-fog hang. A versben egyedül itt fordul elő felkiáltójel. A hangzásvilág és a ritmus ünnepélyességet fejez ki: lehet ima, himnusz stb.

3. lépés: 6. feladat

T/6.

62. oldal

20 PERC

Tanári instrukciók

- A feladat célja, hogy a tanulók megfigyeljék a magyar szavak fonotaktikai felépítését.
- Néhány alapvető sajátást kell csupán megfigyelniük: a magánhangzó-harmóniára való törekvést, azt, hogy a mássalhangzókból nem lehet bármennyi egymás után, és a sorrendjük is viszonylag kötött a szó elején és végén [b) feladat].
- A feladatot heterogén csoportokban szervezzük meg, és mivel ebben a csoportmunkában nincsenek külön szerepek (a csoport összes tagja „nyelvész szakértőként” dolgozik), ügyeljünk arra, hogy mindenki hozzátehesen és hozzátegyen a közös munkához.
- A feladat c) része választható, illetőleg házi vagy szorgalmi feladatnak adható.

Kiemelt készségek, képességek: kreativitás, megfigyelőképesség, szabályalkotás, következtetések megfogalmazása, nyelvi tudatosság

Célcsoport – differenciálás: az egész osztály

Munkaformák: heterogén csoportok

Módszerek, eljárások: szabálykeresés, feladatmegoldás, magyarázat

6. Egy nyelvészcsoporthoz tagjaiként az interneten több rejtélyes üzenetre bukkantatok. Az üzenetek különböző nyelveken íródtak. A szövegekben az a furcsa, hogy többnyire ismeretlen jelentésű, „értelmetlen” szavak szerepelnek bennük.

Ezeket találhatjátok meg alább.

Annyit azonban a szavak hangalakja alapján biztosan meg tudtak állapítani a nyelvészek, hogy magyar nyelvű is van az üzenetek között.

- a) Állapítsátok meg, hogy melyik szavak szerepelhettek a magyar szövegben!

mphag	sankó	parcsk	pükdorömu	smroti
kimpa	tring	evernd	krodát	plóka
bindus	kalumg	krulinyó	drápa	vidn
galöm	búlüg	szátöny	zsügordöz	pirkszh
urgyöbda	tlupé	purkola	dlink	vos
szümör	berszidelén	krpist	vrg	galánc

LEHETSÉGES MAGYAR SZAVAK

NEM LEHETNEK MAGYAR SZAVAK

- b) Írjátok fel néhány szabályszerűséget a magyar szavak lehetséges hangalakjára vonatkozóan!
- c) Megadjuk az eredeti magyar nyelvű halandzsáüzenet másolatát. Próbáljátok meg lefordítani, értelmezni!

A galánc, aki éppen a berszidelénhez krodátolt, megszümörölte a sankót, mert az nagyon kimpán purkolázott. A purkolázás miatt megtringelt egy plóka is, aki azelőtt krulinyózott a bindusok között. A plóka nem szümörölt, csak a drápába vosta a sankó purkolóját.

MEGOLDÁSOK

a)

LEHETSÉGES MAGYAR SZAVAK	NEM LEHETNEK MAGYAR SZAVAK
galánc, berszidelén, sankó, szümör, purkola, kimpa, tring, plóka, krodát, bindus, krulinyó, drápa, vos	galöm, búlüg, szátöny, zsügordöz, urgyöbda, pükdorömu, tlupé, dlink, mphag, krpist, vrg, smroti, vidn, kalumg, pirkszh, evernd, parcsk

REFLEKTÁLÁS

4. lépés: 7. feladat

T/7.

64. oldal

Házi feladat

Tanári instrukciók

- A feladat célja, hogy a gyerekek megismerjék a magyar szavak jellegzetes hangtani felépítését.
- Olvassák el a diákok a szöveget, használják a marginális jeleket a szokásos módon.

Kiemelt készségek, képességek: olvasás, következtetések megfogalmazása, nyelvi tudatosság

Célcsoport – differenciálás: az egész osztály

Munkaformák: egyéni

Módszerek, eljárások: olvasás jelöléssel

7. Olvasd el a következő szöveget!

Keress további példákat, és beszélj meg a társaiddal!

A MAGYAR SZAVAK JELLEGZETES HANGTANI FELÉPÍTÉSE

Annak, hogy egy-egy szót mennyire érzünk „tipikus”, „természetes” magyar szónak (azon kívül, hogy magyar beszédhangokból áll), két fontos szempontja van: az egyik a MAGÁNHANGZÓ-HARMÓNIA. Ez azt jelenti, hogy tipikusabbak azok a magyar szavak, amelyek csupa előlképzett (pl. *kemence*, *csenevész*) vagy csupa hátulképzett (pl. *boróka*, *akác*) magánhangzót tartalmaznak. A hátulképzett hangokból álló szavak megengedik az *i*-ket (pl. *csiga*, *Boldizsár*), *é*-ket (pl. *héja*, *karéj*), és sokszor előfordul az is, hogy a szó utolsó magánhangzója *e* (pl. *fotel*).

A másik fontos szempont, hogy a MÁSSALHANGZÓ-CSOPORTOK (közvetlenül egymás után következő mássalhangzók) csak egyforma zöngésségű mássalhangzókat tartalmazhatnak (ezért a *bagter* vagy a *bakder* hangsor nem lehetne magyar szó). A szó elején és a szó végén még ennél is korlátozottabb, hogy milyen mássalhangzó-csoportok fordulhatnak elő, például nincs a szó elején *pj*- vagy *kj*-. A *tk* vagy a *kt* hangkapcsolat pedig se szó elején, se szó végén nem állhat (néhány helységnévtől eltekintve, pl. *Detk*).

Nonszensz szó és lehetséges szó

A nyelvészek NONSZENSZ (értelmetlen, jelentés nélküli) szónak hívják az olyan szavakat, amelyeknek a hangalakja ugyan megfelel az adott nyelv hangtani szabályainak, de az adott szó mégsem szava az adott nyelvnek, mivel nem jelent semmit. Ilyen nonszensz magyar szavak például a *keperi* vagy az *ugaka*. Ezek hangtani szempontból teljesen szabályosak (ha megfigyeljük bennük pl. a magánhangzó-harmóniát), de nincsen jelentésük. Ezért nem nevezhetjük őket „igazi” szavaknak, csak nonszensz szavaknak.

A nyelvészek LEHETSÉGES szónak nevezik az olyan toldalékolt szóalakokat, amelyeknek „létezniük kellene”, és hangtani szempontból is teljesen szabályosak, de valami különleges szabály vagy kivételesség miatt mégsem léteznek. Ilyen lehetséges szavak például a *félés* (amit valamiért félelemnek mondunk) vagy a *mentőség* (mint intézmény, amit mentőknek mondunk). Mivel ezek a lehetséges szavak nyelvtanilag teljesen szabályosak, beszédünkben „nyelvbtlásként” sokszor előfordulnak.

RÁHANGOLÓDÁS

5. lépés: A házi feladat megbeszélése

10 PERC

Tanári instrukciók

- Beszéljük meg a gyerekek kérdéseit, felvetéseit, kérjük tőlük minden hangtani jellegzetességre példákat.

Kiemelt készségek, képességek: következtetések megfogalmazása, nyelvi tudatosság

Célcsoport – differenciálás: az egész osztály

Munkaformák: frontális

Módszerek, eljárások: megbeszélés, magyarázat

JELENTÉSTEREMTÉS

6. lépés: 8–9. feladat

T/8.

64. oldal

15 PERC

Tanári instrukciók

- A feladat célja, hogy a diákok megtapasztalják, mennyire automatikusan és öntudatlanul működnek a fonotaktikai szabályok.
- A feladat situációja arra kényszeríti őket, hogy egy-egy fonotaktikai szabályt szegjenek meg. A pár egyik tagjának úgy kell beszélnie (olvasnia), hogy megszeg egy szabályt, a másik félnek pedig ki kell találnia, hogy mi volt ez a szabály. Majd szerepet cserélnek.
- A feladatot szervezhetjük úgy, hogy a megadott szövegeket olvassák fel egymásnak a tanulók, de elvégezhető úgy is, hogy spontán beszélgetnek egy általuk választott témáról.
- Hívjuk fel a figyelmet arra, hogy a játék értelmét veszti, ha megmutatják egymásnak a kártyáikat!

Kiemelt készségek, képességek: tudatos szabályalkalmazás, megfigyelőképesség

Célcsoport – differenciálás: az egész osztály

Munkaformák: heterogén párok

Módszerek, eljárások: játék

Eszközök: szabálykártyák: a következő feliratokkal: *Nincs magánhangzó-harmónia.*

Nincs zöngésségi hasonulás.

8. Húzz egy kártyát, de ne mutasd meg a társadnak!

Olvasd fel az alábbi szövegek egyikét úgy, hogy a kártyán levő utasítást betartod!

A párod találja ki, mi volt a szabály! Majd cseréljétek szerepet.

a)

A kviddicset négy labdával, és csapatonként hét játékosal játsszák. A labdák mérete különböző. A legnagyobb a kvaff, amit a három hajtó egymásnak passzolgatva megpróbál átdobni az ellenfél valamelyik karikáján. A karikákból 3-3 van.

Minden csapatnak van egy őrzője, akinek meg kell akadályoznia, hogy az ellenfél csapata a karikáiba dobhassa a kvaffot. Egy gól 10 pontot ér.

Van két, a kvaffnál kisebb labda, a gurkó. Ezekkel a csapatok két terelője megpróbálja az ellenfél tagjait kiütni a seprű nyergéből vagy megvédeni a gorkóktól saját csapattársaikat.

A negyedik labda az aranycikesz. A fogó feladata, hogy megtalálja és elkapja. A kviddicsmérkőzés

addig folytatódik, amíg az aranycíkeszt nem sikerül valamelyik csapatnak elkapnia. Ezért plusz 150 pont jár.

(Az első magyarországi, földön is játszható kviddics szabályai, <http://www.alomvilag.hu/kviddicsszabaly.php>)

A szabály:

b)

Durvaságért, a fajtájától függően, kiállítás vagy eltiltás jár. Ha nem okoz sérülést, de láthatóan durvaságról van szó, 2 perces (csak a tiszta játékidő számít, tehát amíg a labda játékban van; ha áll a játék, a kiállítás ideje sem telik) kiállítást kell ítélni. Komolyabb durvaságért az adott meccsre szóló cserés kiállítással kell sújtani a játékost. (Tehát azonnal le kell cserélni, és többet nem mehet vissza a pályára.) Testi sértést okozó durvaságnál a játékost azonnal, csere nélkül kell kiállítani, és esetleges eltiltással sújtani. (Ha ez esetben a fogót állítanák ki, posztcsereét kell alkalmazni – minden csapatnak kell, hogy legyen fogója.) Az eltiltások elbírálása a Mágiaügyi Minisztérium Mágikus Sportok és Játékok Ügyosztályának hatáskörébe tartozik. Esetlegesen kisebb fajta durvaságokért kiállítás helyett lehet büntetőt is ítélni.

(Az első magyarországi, földön is játszható kviddics szabályai, <http://www.alomvilag.hu/kviddicsszabaly.php>)

A szabály:

A fenti feladatban megtapasztalhattátok, hogy a szavak hangtani felépítésére vonatkozó (ún. fonotaktikai) szabályokat nagyon nehéz megszegni. Tudatosan meg lehet őket sérteni, de véletlenül ezekben soha nem hibázunk. Mivel teljesen automatikusak, általában még a nyelvbtlások sem sértik meg ezeket a szabályokat.

T/9.

65. oldal

20 PERC

Tanári instrukciók

- A feladat célja, hogy a tanulók felismerjék: a már megismert fonotaktikai szabályok hogyan érvényesülnek, illetve érvényesülnek-e az általuk tanult idegen nyelvben.
- A gyerekek egyéni munkaformában dolgozzanak. Írjanak példákat és ellenpéldákat az egyes szabályokhoz. Mutassanak be két olyan fonotaktikai szabályt, amely a magyarban nem érvényesül, de az általuk tanult nyelvben igen!
- Ha szükséges, konzultáljunk a nyelvi problémáról az idegennyelv-tanárral is.

Kiemelt készségek, képességek: nyelvi tudatosság

Célcsoport – differenciálás: a tanult idegen nyelvek szerinti homogén csoportok

Munkaformák: egyéni

Módszerek, eljárások: feladatmegoldás, megbeszélés

9. Érvényesülnek-e a fonotaktikai szabályok az általad tanult idegen nyelvben?

- a) Írjál az általad tanult idegen nyelvből példákat és ellenpéldákat az egyes szabályokhoz!
Magánhangzó-harmónia:

Megengedett mássalhangzó-csoportok a szó elején:
Zöngésségi hasonulás:

- b) Mutass be két olyan fonotaktikai szabályt, amely a magyarban nem érvényesül, de az általad tanult idegen nyelvben igen!

REFLEKTÁLÁS

7. lépés: 10–12. feladat

T/10.

66. oldal

HÁZI FELADAT

Tanári instrukciók

- A feladat célja, hogy a halandzsa egy másik példáját megvizsgáljuk, mégpedig az álszavakat, amelyek nem jelölnek fogalmat. Értelmes szóelemekből létrehozhatók, de hagyományos értelemmel nem rendelkeznek.
- A diákok tanulmányozzák a feladatot követő szöveget is.

Kiemelt készségek, képességek: kreativitás

Célcsoport – differenciálás: az egész osztály

Munkaformák: egyéni

Módszerek, eljárások: házi feladat

10. Karinthy Frigyes egyik írásában oldalszámra alkotott álszavakat (pl. az együgyű flamingó: maflamingó).

Megadunk közülük néhány meghatározást, találd ki hozzájuk az álszót!

MEGOLDÁSOK

éhes bálna = *zabálna*

züllött medve = *elvetemedve*

csukáné férje = *kancsuka*

kecskegida = *gyerekecske*

kövér sas = *hasas*

három macska = *hármacska*

gyors ürge = *fürge*

apátlan-anyátlan vakond = *árvakond*

rosszkedvű cethal = *ecethal*

skót gorilla = *zsugorilla*

becsapott liba = *libalek*

hanyatló értelmű tulok = *butulok*

kis bagoly = *babagoly*

(Karinthy Frigyes: *Följelentem az emberiséget*. 1. kötet. Szépirodalmi Könyvkiadó, Budapest, 1967. 191–193. p.)

A HALANDZSA szó Karinthy Frigyes író találmánya. Karinthy a nyelvi paródia megteremtésének hőskorát parodizálva így ír erről: „...Fogalmunk se volt róla, és megszületett a halandzsa, a világ legtisztább nyelve, mely csak szavakat ismer, s a beszélő vagy hallgató tetszésére bízta, mit gondoljon s mit értsen a szó mögött!”

A halandzsa parodizálhatja a nyelvi kommunikációt: akár a hangok, akár a hagyományos jelekből alkotott álszavak, akár az értelmes szavakból alkotott álmondatok és a szabályos mondatokból alkotott álüzenetek szintjén. A halandzsa beszéd tehát egy bizonyos szintig ugyanolyan elemekből áll, mint az értelmes beszéd, és addig a szintig betartja annak szabályait. Például: a halandzsaszavak betartják az illető nyelv fonotaktikai szabályait, csak jelentésük nincsen.

A paródián kívül a halandzsa szerepe lehet még az is, hogy

- egy ismeretlen vagy titkos nyelv hatását kelti (pl. tiszteletet ébreszt a hallgatóban, az értelmetlen szavak jelentését a legnagyobb kódfejtő sem tudja megfejteni);
- fontos szerepe van az irodalmi névadásban (pl. képzeletbeli ország: Lilliput);
- a mondókák, kiszámolók, gyermekdalok játékoságuk miatt gyakran tartalmazznak halandzsaszavakat;
- az ikerszavak egyik tagjaként a halandzsaszavak színesítik a nyelvet;
- erősíthetik az érzelmi, hangulati hatást;
- az értelmetlen mondatok, szövegek a képtelen, lehetetlen kifejezésére szolgálhatnak (pl. a népköltészetben: „Szár az tónak nedves partján...” vagy „Megfogtam egy szúnyogot, nagyobb volt egy lónál...”).

T/11.

67. oldal

25 PERC

Tanári instrukciók

- A gyerekek, miután elolvasták Kőrössi P. József: *Elefántvadászat a gyermekszobában* című versét, önálló szövegalkotással folytatják a munkát.
- Az elkészült szövegek közül minél többet hallgassunk meg, és beszéljük meg, hogy saját szövegük egy-egy részét, a szereplőket, a jellemvonásokat stb. hogyan következett ki a versből.
- Végezetül hasonlítsák össze saját címadásukat a valódi verscímmel.

Kiemelt képességek, készségek: kreatív szövegalkotás, összehasonlítás, következtetések megfogalmazása, érvelés

Célcsoport – differenciálás

- A) Egyes szám első személyű elbeszélői nézőpont szerint nehezen fogalmazó gyerekek
- B) Szokatlan kommunikációs helyzetekhez nehezebben alkalmazkodó gyerekek
- C) Kreatív szövegalkotásban gyengébb képességű gyerekek

Munkaformák: egyéni, frontális

Módszerek, eljárások: szövegalkotás, tanulói felolvasás, érvelés

11. Olvasd el Kőrössi P. József versét, és adj neki címet!

Cím: .....

cammog cammog
cam cam camcamm camm
cam cam camcamm camm
cam cam camcammog cammog
cam cam cam
camm cammcammog cammog
camm camm cammdir dur
cam cam camdir dur
dirr durr
cam cam camdirr durr dirr durr
cam cam cam
cammog cammog
dir durr dirrrr durrrrcammog cammog
dirr durr
dirr durr
camm camm
dirr durr durrdurr durr durr
dirr durr durrrr

dirr durr

cam durr
camm durr
durr durr durrcammog cammog
camm camm
dirr durr dirr durr durr durr durrdirr durr
durr durr durr

dúrrrr

- A) Írj rövid, humoros történetet a vers alapján!
Az elbeszélő egyes szám első személyű legyen!
- B) Írj a *Rendőrmagazin* számára hírt a vers alapján!
- C) Írj rövid mesét kisebb testvérednek, ismerősödnek a vers alapján!

T/12.

70. oldal

20 PERC

Tanári instrukciók

- Segítsük a gyerekek döntését szempontokkal: hol él a választott állat, milyen szokásai vannak, mivel táplálkozik, milyen a mozgása, milyen a hangja stb.

- A diákok 10 percet kapnak az érvek és ellenérvek megfogalmazására, és 10 percet a beszámolóra.

Kiemelt képességek, készségek: ön- és társismeret, érvelés, döntés

Célcsoport – differenciálás: az egész osztály

Munkaformák: 4–5 fős heterogén csoportok

Módszerek, eljárások: beszámoló

12. Ha egy varázsló állattá változtatná a csoportotokat, milyen állatok lennétek?

- Válasszatok szóvivőt!
- Döntsétek el, hogy a 12 állat közül melyik fejezi ki leginkább csoportotok jellemzőit!

- Gyűjtsetek érveket egy kétperces beszédhez!
Az érvekben fogalmazzátok meg, miért éppen ezt az állatot választottátok!
Mondjátok el azt is, hogy mi szolt a többi állat ellen!

5. A BESZÉDHANGOK VÁLTAKOZÁSA

2 tanóra

RÁHANGOLÓDÁS

I. változat: Két e-mail

1. lépés: 1–3. feladat

T/1.

72. oldal

20 PERC

Tanári instrukciók

- A feladatban azzal szembesülhetnek a tanulók, hogy a mindennapi írott – elsősorban az elektronikus médiumokban (e-mail, chat) előforduló – kommunikációban sokszor a kiejtésnek megfelelően, így a helyesírás szabályait nem betartva írunk.
- A két szöveg két különböző szempontból tér el a helyesírási normától.
- Kérdezzünk rá a feladat megoldása után arra, hogy melyik levelet volt könnyebb, gyorsabb elolvasni.
- Beszéljük meg azt is, hogy mi az oka annak, hogy az e-mailes kommunikációban mindkét bemutatott eltérés igen gyakori.
- Mutassunk rá arra, hogy más írott médiumokban miért nem szokásos alkalmazni az e-mailekben látott eljárásokat.

Kiemelt készségek, képességek: megfigyelőképesség, összehasonlítás

Célcsoport – differenciálás: az egész osztály

Munkaformák: egyéni, frontális

Módszerek, eljárások: feladatmegoldás

Eszközök: szemponttáblázat

1. Olvasd el az alábbi két e-mailt!

From: Kovács Franciska <franciska.kovacs@hivatal.hu>

To: Tóth Elemér <tothelemer@freemail.hu>

Date: 2006.02.20. 18:46:12

Subject: Re: Palyazati lehetoseg

Tisztelt Uram!

Kérdéseit a pályázati lehetőséggel kapcsolatban megkaptuk. Egyelőre a mellekelt dokumentumokból tájékozódhat a pályázati felteteleket illetően. Kérdéseire és specialis problémáira hivatalunk egyelőre nem tud válaszolni, de továbbítottuk azokat a felelős minisztérium illetékesei fele.

Ha nem kap kielégítő választ kérdéseire a mellekelt irasokból, kerem, keressen újra e-mailen vagy telefonon: 06 80 345 84 34.

Tisztelettel:

Kovacs Franciska

palyazati referens

From: Kiss Nelli <nellyke@yahoo.co.uk>
To: Gábor Földes <foldigabo@freemail.hu>
Date: 2006.02.20. 18:46:12
Subject: Buli a hétvégén :-)

Na szeva,
 mizujs van veled? kiráj volt a tegnapi találka, asszem mindenki állati jól érezte magát. sztem kéne még ien összeröffenéseket szervezni, ha má ien jól megvagyunk

most viszont azér írok mer tegnap nem montam neked hogy szonbaton meg buli lesz a Jégvirágba a szokásos csapattal. gyere és hozzáal tonképpen bárkit akit akarsz. soxeretettel várunk ;-)

addig is hellóka,
 Nelly

ui.: a papirra nyomott csodaszép meghívókat már multhéten szétkültem. neked má nem jutott belölle :p

- a) Hasonlítsd össze a két e-mail helyesírását az alábbi táblázat segítségével abból a szempontból, hogy miképp viszonyul a leírt szöveg a kiejtéshez!
 Az I. és a II. levélhez tartozó oszlopok legfelső sorába írd be, hogy milyen típusú e-mailről van szó!
- b) Te melyikhez hasonló e-maileket szoktál írni?
 Írd le azt, is, miben különböznek a te leveleid a megismert kettőtől!

MEGOLDÁSOK

a)

	I. FORMÁLIS/HIVATALOS	II. INFORMÁLIS/BARÁTI
Kis- és nagybetűk használata	A helyesírási szabályoknak megfelelően használja. A mondat kezdőbetűje és a tulajdonnevek nagybetűvel kezdődnek.	A mondatokat nem kezdi nagybetűvel, de a tulajdonneveket igen.
Írásjelek használata	A helyesírási szabályoknak megfelelően használja az írásjeleket.	Az írásjeleket nem alkalmazza következetesen. Mondatvégi írásjelek helyett néha emotikonokat használ. Megfigyelhető, hogy az írásjelek (és az emotikonok) a szóbeli közlés bizonyos funkcióit jelölik.
A kiejtéshez viszonyítva milyen az írás a magánhangzók szempontjából?	Nem használ ékezetes karaktereket, így a leírt szöveg teljesen eltér a kiejtettől.	A kiejtés szerint, „fonetikusán” írja a magánhangzókat, nem mindig a helyesírás szerint.

A kiejtéshez viszonyítva milyen az írás a mássalhangzók szempontjából?	Néha megegyezik, néha eltér tőle a helyesírás szabályainak megfelelően.	A kiejtés szerint, „fonetikusan” írja a mássalhangzókat is, nem mindig a helyesírás szerint.
Egyéb megfigyelések		Hangzás alapú, többségükben csak mássalhangzókat tartalmazó rövidítések, pl. „sztem”= szerintem

II. változat:
Nehéz kiejteni?

T/2–3. 73–74. oldal

20 PERC

Tanári instrukciók

- A feladatban a tanulók egy betűhíven felolvasott idegen nyelvű szöveggel találkoznak.
- A feladat azt a tapasztalatukat hívja elő, hogy az idegennyelv-tanulásban, ahol elsősorban írott nyelvvel találkozunk, komoly nehézséget jelent a szavak kiejtése.
- A feladat révén azon gondolkodhatnak el a tanulók, hogy az anyanyelvükkel, a magyarral ez pont fordítva van (először beszélni és csak aztán tanulunk meg írni). Az anyanyelvvel kapcsolatban a helyesírás megtanulása bizonyul nehéznek.
- A magyarral kapcsolatban feltételezhetően az lesz az élményük, hogy sokkal kevésbé tér el egymástól az írott és a kimondott szóalak.
- A modul elkövetkező feladatai ráirányítják a tanulók figyelmét arra, hogy a magyarban sem tükrözi az írás a kiejtést. Ez a néhány feladat mindenképpen hasznos lehet a gyerekeknek a helyesíráshoz való tudatos viszonyuk kialakításában.

Kiemelt készségek, képességek: megfigyelőképesség, idegen nyelvi kompetencia

Célcsoport – differenciálás: homogén csoportok a tanult idegen nyelvek szerint, azon belül négyfős kooperatív csoportok

Munkaformák: csoportmunka

Módszerek, eljárások: feladatmegoldás, közös megbeszélés („letettük a garast”/„tollak középen”)

Eszközök: CD-lejátszó; egyszerű szöveg angol/német/francia nyelven betű szerinti kiejtéssel

2. Hallgassátok meg a szöveget!

- Milyen nyelven szól?
- Mi a furcsa benne, és miért?

3. Beszélgessetek arról, hogy a magyarban van-e hasonló jelenség!

A betű szerint felolvasott magyar szöveg is ilyen „furcsán” hangzik?

Példáitokat és ötleteiteket jegyezzétek is le!

JELENTÉSTEREMTÉS

Ejtés és írás I.

2. lépés: 4. feladat

T/4.

74. oldal

15 PERC

Tanári instrukciók

- A feladatban azt tapasztalhatják meg a tanulók, hogy a helyesírás szerint ejtett szöveg mennyire furcsán hangzik, és mennyire zavarja a szövegértést a természetes beszédhez képest.
- A felvételen egy automata hangját lehet hallani. Tegyük világossá, hogy az automata beszédnek megértését a betűejtésen túl az is nehezíti, hogy az intonáció és a hangsúly produkálására is csak korlátozottan képes. (Sőt, lehet, hogy ez nagyobb szerepet játszik.)

Kiemelt készségek, képességek: hallás utáni szövegértés, megfigyelőképesség

Célcsoport – differenciálás: az egész osztály

Munkaformák: frontális, egyéni

Módszerek, eljárások: tanári prezentáció, feladatmegoldás

Eszközök: egy automata által mondott szöveg, amelyben gyakori a „betűejtés” és egy normális kiejtésű, de az átlagosnál gyorsabb tempójú szöveg, CD-lejátszó

4. Hallgassátok meg a két szöveget!

a) Miről szólnak? Foglald össze néhány mondatban!

I.

II.

b) Melyiket volt könnyebb megérteni?

c) Próbáld megmagyarázni, hogy miért lehetett az egyik szöveget nehezebben érteni!

EJTÉS ÉS ÍRÁS II.

3. lépés: 5–6. feladat

T/5–6. 74–76. oldal

10 PERC

Tanári instrukciók

- A feladat célja, hogy a már eddig tapasztalt jelenségeket most közelebbről is szemügyre vegyék a tanulók.
- Érdemes lehet akár kétszer is felolvasni a szöveget, hogy minél több ejtés és írás közti különbséget sikerüljön lejegyezni.
- A táblázat kitöltésén együtt dolgozzanak a párok. Fogalmazzák meg hipotéziseiket.
- Végül beszéljük meg velük megoldásaikat frontális munkaformában, hallgassunk meg néhány ötletet, feltételezést. (A felvetett kérdéseket jegyezzük meg, és néhány lépéssel később, a megtanulandó, valamint az ismeretközlő szöveg elolvasása után térjünk vissza ezekre, és beszéljük meg őket újra.)
- A 6. feladat adható házi vagy szorgalmi feladatnak.

Kiemelt készségek, képességek: megfigyelőképesség, összehasonlítás

Célcsoport – differenciálás: az egész osztály

Munkaformák: pár- és egyéni munka

Módszerek, eljárások: feladatmegoldás

5. Egyikőtök olvassa fel az alábbi szöveget, másikatok pedig aláhúzással jelölje, hogy hol különbözik a szöveg kiejtése a leírttól!

- a) Írjátok be a táblázatba a főbb eltéréseket!

ÍGY ÍRJUK	ÍGY EJTJÜK
-----------	------------

- b) Figyeljétek meg a kiejtett változatot! Eddig tanult hangtani ismereteitek alapján fogalmazzatok meg feltételezéseket a hangtani szabályról! (Gondoljatok a hangok képzésbeli tulajdonságaira!)

MEGOLDÁSOK

Hol volt, hol nem volt, hetedhét országon is túl, volt egyszer egy szegény ember, s annak egy nagy kamasz fia, úgy hívták, hogy Kolontos Bandi. No, nem is hiába hívták Kolontosnak ezt a legényt, mert csupa ostobaság volt minden cselekedete. Az apját, az anyját majd felvetette az erős búbánat, hogy a fiuk mindenükből kiforgatja a nagy ostobaságával. Egyszer azt mondja az asszony a fiának:

- Eredj, fiam, öntözd meg a virágokat, mert a nagy melegségben mind elszáradnak.
Fogja magát Bandi, lemegy a pincébe. Volt ott három akó bor, felviszi a kertbe, s ráöntözi a

virágokra. Sokszor látta, hogy az emberek, ha bort isznak, jó kedvük kerekedik, s amint a bort előntözte, még meg is kérdezte a virágokat:

– Jó kedvetek van, ugye? Meghíszem azt!

Máskor meg azt mondták neki, hogy hintse meg az udvart homokkal, hogy egyenes legyen. Hanem Bandi azt gondolta, hogy jobb a liszt a homoknál, s ami liszt volt a háznál, azt mindet felhintette az udvaron. Jó ki az apja, nézi, hogy mit csinál Bandi.

– Jaj, te világbolondja, te, mit tettél?

– Talán bizony nem elég egyenes az udvar? – kérdezte Bandi.

– Hiszen megállj, mindjárt megegyenesítek én!

Előkapott egy husángot, jól elnadrágolta Bandit, de bizony nadrágozhatta, attól ugyan nem jött meg az esze. Telik-múlik az idő. Gondolja az ember, talán egy kicsit megjött a Bandi esze, s azt mondja neki:

– Eredj, fiam, etesd meg a disznókat, hadd feküdjenek le aztán.

Kimegy Bandi, megeteti a disznókat, de mikor jóllaktak, fogta magát, addig verte egy bottal, míg el nem nyúltak a hídláson. Azzal bement nagy örömmel az apjához, s mondta:

– No, apám, lefektettem a disznókat.

Kimegy az ember, hadd lássa, mit csinált Bandi. Hát, teremtöm, a disznók mind meg vannak dögölve. Elő a husángot az ember, megint jól elnadrágolja Bandit, de bizony nadrágozhatta, attól ugyan meg nem jött az esze. (...)

a) Bármelyik, a fenti szövegben aláhúzott példa elfogadható.

b) A feltételezések között elvárható, hogy a zöngéesség szerinti hasonulás vagy a magánhangzó/mássalhangzó-rövidülés jelensége körülírva szerepeljen.

6. A fenti mesét Benedek Elek írta, a címe: *A hétszépességű királykisasszony*.

Írd tovább a mesét úgy, hogy illeszkedjen a címhez!

Zöngéesség szerinti hasonulás,
teljes hasonulás, összeolvadás
4. lépés: 7–10. feladat

T/7–10. 77–80. oldal

20 PERC

Tanári instrukciók

- A feladat célja, hogy a tanulók eddigi ismereteik alapján maguk következtessenek a nyelvben működő szabályokra.
- A csoportokat úgy szervezzük meg, hogy az előbbi párokból kettő alkosson egy csoportot.
- A 7. feladatot magyarázzuk el, mutassuk be az instrukcióban szereplő példán.
- A 7. feladat megoldása után beszéljük meg, ki mit talált, minden csoport mondjon egy, lehetőleg a többiekétől különböző megfigyelést. Jegyezzük a megfigyeléseket a táblára.
- A 8. feladat szabályfogalmazást kér; mivel a feladat nehéz, lehet közös megbeszéléssel, tanári irányítással is végezni. A 9. választható feladat – jobb képességű gyerekeknek, ha marad rá idő, illetve feladható önálló munkának is otthonra.

- A 10. feladat szövegét házi feladatnak is feladhatjuk, de jusson idő az órai megbeszélésére is. A megtanulandó és az ismeretközlő szövegek mennyiségében differenciáljunk!
- Ha a 9. feladatot nem oldottuk meg, akkor *A hangtani változások különböző érvényesülése* című ismeretközlő szövegtől eltekinthetünk.

Kiemelt készségek, képességek: megfigyelőképesség, rendszerezés, szabálykeresés, szabályalkotás

Célcsoport – differenciálás: az egész osztály

Munkaformák: heterogén csoportok, frontális

Módszerek, eljárások: feladatmegoldás, közös megbeszélés

7. Elemezzétek az előző feladatban összegyűjtött példákat!

Az 1. alakot a szövegből vegyétek, a 2. és a 3. alak helyére ugyanannak a szónak egy-egy olyan változatát írjátok, amelyben másképp ejtünk valamilyen hangot!

Például:

KIEJTÉS	1. ALAK: <i>ECCER</i>	2. ALAK: <i>EGYBEN</i>	3. ALAK: <i>ETYTŐL</i>
A hangok hangtani tulajdonságai	gy: nyelv-elülső szájpadal képzett, zöngés zárhang sz: nyelv-foggal képzett, zöngétlen réshang	gy: nyelv-elülső szájpadal képzett, zöngés zárhang b: ajakkal képzett, zöngés zárhang	gy: nyelv-elülső szájpadal képzett, zöngés zárhang t: nyelv-foggal képzett, zöngétlen zárhang
Eltérő vonások	képzés helye, módja, zöngésség	képzés helye	képzés helye, zöngésség
Azonos vonások	–	képzés módja, zöngésség	képzés módja

KIEJTÉS	1. ALAK:	2. ALAK:	3. ALAK:
A HANGOK HANGTANI TULAJDONSÁGAI			
ELTÉRŐ VONÁSOK			
AZONOS VONÁSOK			

KIEJTÉS	1. ALAK:	2. ALAK:	3. ALAK:
A HANGOK HANGTANI TULAJDONSÁGAI			
ELTÉRŐ VONÁSOK			
AZONOS VONÁSOK			

KIEJTÉS	1. ALAK:	2. ALAK:	3. ALAK:
A HANGOK HANGTANI TULAJDONSÁGAI			
ELTÉRŐ VONÁSOK			
AZONOS VONÁSOK			

KIEJTÉS	1. ALAK:	2. ALAK:	3. ALAK:
A HANGOK HANGTANI TULAJDONSÁGAI			
ELTÉRŐ VONÁSOK			
AZONOS VONÁSOK			

8. Alkossatok szabályokat a megfigyeléseitek alapján!

1. SZABÁLY	
2. SZABÁLY	
3. SZABÁLY	
4. SZABÁLY	

9. Folytassátok a vizsgálatot! Kísérletezzetek: mindegyik szabályról próbáljátok ki, hogy hol érvényesül! Minden rubrikába írjatok példát!

	TŐSZAVAKBAN	TOLDALÉK ÉS TŐ KÖZÖTT	ÖSSZETETT SZAVAKBAN	ÖNÁLLÓ SZAVAK KÖZÖTT
1. SZABÁLY				
2. SZABÁLY				
3. SZABÁLY				
4. SZABÁLY				

10. Olvassátok el az alábbi szöveget! Használjátok a marginális jeleket a tanult módon!

ZÖNGÉSSÉG SZERINTI HASONULÁS

Megfigyelhettétek, hogy a magyar nyelvben az egymás melletti zárhangok és réshangok a kiejtésben vagy mind zöngétlenek, vagy mind zöngések. Tehát nem lehetségesek olyan vegyes kapcsolatok, mint -kd-, -gt- stb., amelyekben az egyik hang zöngés, a másik pedig nem. Csak olyanok fordulhatnak elő, amelyek egyaránt zöngések vagy egyaránt zöngétlenek, mint amilyen a -gd-, -kt stb.

Ezekben a hangkapcsolatokban mindig az utolsó hang az, amelyik nem változik, az őt megelőző „alkalmazkodik”, szakszóval: zöngésségben HASONUL hozzá. Ezért ejtjük például a háztól szót így: [háztól], nem pedig úgy, hogy [házdól]. A ház végén levő z alkalmazkodik, nem pedig a -tól elején levő t. Ezért ejtjük a mézben szót így: [mészben], nem pedig úgy, hogy [mészpen]. A méz végén levő sz hasonul, nem pedig a -ben elején levő b.

ÖSSZEOLVADÁS

A nyelv és a fogmeder találkozásával ejtett zárhangok az utánuk következő j hanggal egyetlen hosszú zárhanggá olvadnak össze, melynek képzési helye a j-éhez hasonlít (a nyelv nagy területen érinti a kemény szájpadot). Tehát a tj kapcsolatot hosszú ty-nek ejtjük [láttya], a dj kapcsolatot hosszú gy-nek [felolggya], az nj kapcsolatot pedig hosszú ny-nek [kenyen].

Ez a szabály azonban önálló szótövek találkozásakor általában nem érvényesül, tehát a hát jó szavakat nem ejtjük úgy, hogy [háttjó], a hadjárat szót nem ejtjük [haggyárat]-nak, az én járok szavakat pedig nem ejtjük úgy, hogy [énnyárok]. Igaz, általában nem is pontosan úgy ejtjük ezeket, ahogy leírjuk, inkább ilyesféleképpen: [hátyjó], [hagyjárat], [ényjárok].

Hasonló összeolvadást figyelhetünk meg a ts, ds kapcsolatokban is: ezeket hosszú cs-nek ejtjük [baráccság].

RÉSZLEGES ÉS TELJES HASONULÁS

Az olyan jelenséget, mint a magyar zöngésségi hasonulás, részleges hasonulásnak is szokták nevezni, mivel az érintett hangoknak csak egyes képzési tulajdonságaikban (itt a zöngésségükben) kell megegyezniük. Hasonló jelenség még az *n* hely szerinti hasonulása az utána következő zár- vagy réshanghoz (pl. hangár; az északi országrészben és a Felvidéken ez az *ny*-re is érvényes).

Teljes hasonulásnak azt a jelenséget nevezzük, amikor a hasonulás a szomszédos hangok minden tulajdonságára kiterjed. A magyarban ilyen jelenséget tiszta formában nem figyelhetünk meg, de az olasz nyelv történetében például igen: a latinból doktore alakban örökölt szót (jelentése: „doktor”) ma az olaszban dottore-nak ejtik, a *kt* hangkapcsolatban a *k* teljes hasonulás révén alkalmazkodott az utána következő *t*-hez, és így alakult ki a hosszú *tt*.

Egyes elemzések szerint a magyarban is megfigyelhető teljes hasonulás: ezek a -val/-vel és a -vá/-vé toldalékok váltakozó alakját (kővé, de széppé, illetve ekével, de géppel) úgy magyarázzák, hogy a -v hasonul az előtte álló mássalhangzóhoz.

A HANGTANI VÁLTAKOZÁSOK KÜLÖNBÖZŐ ÉRVÉNYESÜLÉSE

Megfigyelhettük, hogy a beszédhangok váltakozásai különböző esetekben és különböző mértékben érvényesülnek. Például a zöngésség szerinti hasonulás akkor is megfigyelhető, ha önálló szóalakok találkoznak, és így kerülnének egymás mellé különböző zöngésségű zár- vagy réshangok, míg az összeolvadás ilyen esetekben nem figyelhető meg, csak egy szóalakon belül (a *tő* és a toldalék vagy két toldalék találkozásánál).

Azt is láthattuk, hogy a hangtani váltakozások nem mindig „tökéletesek”, például az önjáró szóban a *j* előtt amolyan „se nem *n*, se nem *ny*” hangot ejtünk. Laboratóriumi vizsgálatok kimutatták, hogy ez még a zöngésségi hasonulásnál is így van, tehát a mészből és a mézből szavakat általában nem pontosan ugyanúgy ejtjük, a mészből szóban amolyan „se nem *sz*, se nem *z*” hangot szoktunk ejteni.

MEGOLDÁSOK

7. feladat: A feladatban szereplő példa legyen az irányadó. Az egyes hangok tulajdonságait a fejezet 2. moduljában tanultak szerint kérhetjük.

8. feladat: A feladatban elvárható, hogy a zöngésség és képzés szerinti „részleges” hasonulás, az ún. összeolvadás, a hosszú mássalhangzók rövidülésének szabályát megfogalmazzák a tanulók. A megoldásban iránymutatók a tanulói oldalon található megtanulandó és ismeretközlő szövegek.

9. feladat: Megoldásában a tanulói oldalon olvasható *A hangtani váltakozások különböző érvényesülése* című ismeretközlő szöveg az irányadó.

A v különös státusa
5. lépés: 11. feladat

T/11.

81. oldal

15 PERC

Tanári instrukciók

- A feladat célja, hogy a gyerekek felfedezzék, milyen különösen viselkedik a [v] hang a hasonulás szempontjából.
- Ezt a feladatot természetesen nem használhatjuk változatlan formában, ha a tanulócsoportban sokan beszélik azt a nyugat-dunántúli nyelvjárást, amelyben a hangfelvételen beszélnek. Ebben az esetben válasszunk az alternatív feladatok közül.

Kiemelt készségek, képességek: megfigyelőképesség, önálló szabályalkotás

Célcsoport – differenciálás: az egész osztály

Munkaformák: frontális, egyéni munka

Módszerek, eljárások: feladatmegoldás

Eszközök: hangfelvétel, CD-lejátszó

11. Mitől furcsa a beszéd?

a) Hallgassátok meg az alábbi szöveg hangfelvételét!

Több mint hatvan halottja van a moszkvai túsdrámának – közölte múlt vasárnap az egyik orosz hírügynökség.

A moszkvai Taganov utcai irodaépületben csecsen terroristák több mint százhetven embert tartottak fogva azóta, hogy kedd délelőtt átvették az irányítást az épület biztonsági és számítógépes rendszere felett. Orosz kommandósok a keddi nap folyamán mintegy nyolcvanöt túszt szabadítottak ki, az akció során ötven terrorista életét vesztette. Szerdán egy újabb akcióban tizenegy túszt is meghalt, de a nap végére sikerült kiszabadítani a foglyokat.

Az orosz elnök nemzeti gyászt rendelt el, az elhunytak hozzátartozóinak jelentős anyagi kártérítést ajánlott fel számos alapítvány, és az orosz parlament egyik képviselője indítványt adott be a terrorizmus elleni harc támogatásának növelésére.

b) Fogalmazzatok meg néhány mondatban, hogy mi okozza a beszéd furcsaságát!

A v sajátos viselkedése

A magyarban a v sajátosan viselkedik a zöngéesség szerinti hasonulás szempontjából. A v ugyanis réshangként viselkedik annyiban, hogy amikor utána zöngétlen zár- vagy réshang áll, akkor zöngétlen hanggal váltakozik: azt a szót, hogy savtól, úgy ejtjük, hogy [saftól]. Viszont a v-hez nem hasonulnak az előtte levő zár- és réshangok (kivéve a dél-dunántúli nyelvjárásokat), tehát azt a szót, hogy futva, az ország nagyobbik részén úgy ejtik, hogy [futva], nem pedig úgy, hogy [fudva]. Ez azzal függhet össze, hogy a v kiejtése alapján nem „tipikus” réshang, sok esetben csak a felső fogak és az alsó ajak érintésével képezzük, de igazi rés nem alakul ki.

MEGOLDÁS

A szövegben az a „furcsa”, a szokatlan, hogy a köznyelvitől eltérően a [v] hang zöngésíti az előtte álló zöngétlen mássalhangzót (ez egyébként a nyugat-dunántúli nyelvjárások szokásos vonása). A feladaton keresztül a tanulóknak az tudatosulhat, hogy a [v] nem szokta zöngésíteni az előtte álló mássalhangzót (míg ő maga zöngétlenedni szokott zöngétlen mássalhangzó előtt).

Fordítva
6. lépés: 12. feladat

T/12. 82. oldal
10 PERC

Tanári instrukciók

- A feladat célja, hogy a tanulók megtapasztalják: a tanult ejtési szabályok teljesen automatikusan működnek, nagyon nehéz tudatosan nem alkalmazni őket.
- A diákok felolvashatják a szövegeket egymásnak, de szabadon is beszélgethetnek a szabály betartásával.
- A feladat megoldása után beszéljünk arról, hogy mit tapasztaltak ebben a „kísérletben”.

Kiemelt készségek, képességek: megfigyelőképesség, szabályalkalmazás

Célcsoport – differenciálás: az egész osztály

Munkaformák: heterogén párok

Módszerek, eljárások: játék

12. Olvassátok fel az alábbi párbeszédet úgy, hogy a zöngésségi hasonulás fordítva érvényesüljön!

Például: a fogsz-nak írt alakot nem a normál kiejtés szerinti foksz-nak ejtsétek, hanem fogz-nak!

A: Szia! Hogyhogy erre jársz?

B: Szia, képzeld, megszüntették a buszjáratot, amivel eddig utaztam.

A: Ez bosszantó lehet. És nagyon kényelmetlen vagy megszoktad már?

B: Fél órával előbb kell kelnem. Rá kell szoknom, hogy korábban fekszem le. És gyalogszerrel megszzeb-
szebb van ez a megálló a háztól, mint a másik volt.

A: Nem tiltakoztatok a Volánnál? Így is nagyon ritkán kanyarodtak be arra felétek a buszok.

B: Nem érdemes. A buszsofőrrel beszélgettem valamelyik nap. Azt mondta, nincsenek eléggé ki-
használva a járatok, és nem érdemes őket fenntartani.

A: De legalább ezen a vonalon most gyakrabban járnak a buszok...

B: Még szép! Már eddig se lehetett a tömegetől felférni. Legszívesebben megírnám az újságba, hogy
mennyire nincsenek kihasználva a megszüntetett járatok!

REFLEKTÁLÁS

7. lépés: 13. feladat

T/13.

83. oldal

10 PERC

Tanári instrukciók

- Töltsék ki a tanulók a kilépőkártyákat. Szedjük be, és a következő órán a pozitívumokat kiemelve reflektáljunk rájuk.

Kiemelt készségek, képességek: reflexió, önreflexió, metakogníció

Célcsoport – differenciálás: az egész osztály

Munkaformák: egyéni

Módszerek, eljárások: kilépőkártya

13. Sokat segítesz, ha a kártyára leírod a tapasztalataidat, ötleteidet, kérdéseidet az alábbi szempontok szerint! Így a saját tanulásodra is visszatekinthetsz.

A saját tanulásra, gondolkodásra való rálátás képessége és igénye a sikeres tanulás egyik legfontosabb feltétele.

Kilépőkártya

1. Mi volt számodra a legérdekesebb megfigyelés ebben a pár órában?
2. Véleményed szerint hasznos volt a hangtani szabályokról tanulni? Ha igen, miért? Ha nem, miért nem?
3. Volt-e olyan tudás, amely segíteni fog ezentúl a helyesírásban? Ha igen, mi volt az?
4. Mi az, ami nem világos számodra, amit nem értettél meg a hangtani órák anyagából?

6. KÖLTÉSZET ÉS JÁTÉK

4 tanóra

Előzetes szempontok a modul feldolgozásához:

- A nemzetiségek rendkívül gazdagok – általában magyar nyelven is – népi mondókákban, ünnepekhez köthető rigmusokban – ezeket fel lehet használni, mintegy a közösséget és esetleges eltérések okait megmutatandó.
- Hátrányos helyzetű gyerekeknél fontos a példák sokasága is, mert a kevés nem ad lehetőséget a szabályszerűségek bevésésére, készségszintű felismerésre.

RÁHANGOLÓDÁS

1. lépés: 1–2. feladat

T/1.

84. oldal

15 PERC

Tanári instrukciók

- A modult kooperatív munkaformával dolgozzuk fel, ezen belül a jelentésteremtés középpontjában álló feladatokat differenciált csoportmunkában. Ezért célszerű már a modul elején kialakítani a 4 fős, képességek szerinti homogén csoportokat [A), B), C)], így a teljes folyamat működtethető további átszervezés nélkül. Csak a tanulási környezet megteremtését követően vezetjük fel az első feladatot!
- A feladat megkezdésekor olvassuk fel a verset a gyerekeknek, majd hagyjunk 6 percet az a)–d) feladatokra, melyeket a diákok egyéni munkában oldjanak meg.
- A kooperatív csoporton belül további 3 percben beszéljék meg a megoldásaikat. A gyerekek a csoporton belüli megbeszéléshez használják a „tollak közepén” megosztási technikát, amely biztosítja, hogy egymás után a csoport minden tagja elmondja, elmondhassa gondolatait. Aki a csoportban megkezdte mondandóját, leteszi a tollát középre. Aki a tollát már középre tette, mindaddig nem szólhat meg újra, amíg a csoport minden tagjának a tolla középre nem került. A középre tett tollak számából láthatjuk, hol tart a megbeszélés, továbbá a folyamat lezárásaként kiválaszthatunk egy-egy tollat, melynek gazdája ismerteti a saját, a csoportban már elhangzott álláspontját, gondolatát az osztály egészének.
- A frontális megbeszélés (4 perc) nem is annyira az a fontos, amit az egyes tanulók írtak, sokkal inkább az, hogy előkészítsük a József Attila-verset. A gyerekek tudatosítsák, milyen „felvonásai”, szabályai vannak a regölésnek.

Kiemelt készségek, képességek: kritikai gondolkodás, önértékelés, önreflexió, értő figyelem

Célcsoport – differenciálás

A) A versek értelmezésében fejlesztendő gyerekek

B) A versek nyelvi megformáltságának azonosításában és szerepének értelmezésében fejlesztendő gyerekek

C) A verszene jelenségeinek azonosításában és értelmezésében fejlesztendő gyerekek

Munkaformák: egyéni, csoportmunka, majd frontális

Módszerek, eljárások: együttműködésen alapuló tanulás, „tollak közepén”

1. A regösénekek tartalma, formája vidékről vidékre változik. A regösöket azonban mindenhol megajándékozzák (általában pénzt adnak nekik). Ha zsugori volt a gazda, a regösök rosszkívánságokkal „büntették meg”. A gyerekek pénz mellett aszalt gyümölcsöt és szalonnát kaptak.

a) Hallgassatok meg egy eredeti népi regöséneket!

Eljöttünk, eljöttünk szent István szolgái
 Régi szokás szerint, szabad-e megtartani.
 Haj regü rejtem, regü, regü, regü regü rejtem.
 Amott keletkezik egy zöld pázsit,
 Azon legelészik csoda féle szarvas,
 Csoda féle szarvasnak ezer ága, boga,
 Ezer mise gyertya,
 Gyulladva gyulladjék,
 Soha el ne aludjék,
 Hej regü rejtem, regü, regü, regü rejtem.
 Amott is mondanának egy szép leányt,
 Kinek neve vóna N. N. volna.
 Haj regü rejtem, regü, regü, regü rejtem.
 Amott is mondanának egy szép legényt,
 Kinek neve volna, N. N. volna.
 Haj regü rejtem, regü, regü, regü rejtem.
 Regüjjük a gazdát, vele az asszonyát,
 Mert az asszonynak, retek a bocskora,
 Répahéjj a szíjja, krumpli a sarka,
 Haj regü rejtem, regü, regü, regü rejtem.
 Szegen lóg egy zacskó, tele van százassó
 Fele a gazdáé, fele a regösöké.
 Haj regü rejtem, regü, regü, regü rejtem.
 Eljött a szent karácsony bodros szakállával,
 Hej te kicsi csizmám nem győzlek szalmával!
 Megsült a kismalac, érezzük a szagát,
 Hozzák ki nekünk a hátulsó combját!
 Aggyon isten minden jót,
 Ha meghalunk koporsót,
 Szekerünkbe kereket,
 Csutoránkba feneket,
 Szent István napján,
 Hadd ihassunk eleget!

(<http://mek.oszk.hu/02100/02152/html/07/182.html#page7-253>)

b) Írd le, hogyan követik egymást az események regöléskor!

c) Milyen nyelvi jellemzői vannak a regösénekeknek?

- d) Ellenőrizd az alábbi szöveg elolvasása után, hogy jól oldottad-e meg a b) és c) feladatot!

A regősének általában beköszöntővel kezdődik (pl. „Kelj fel, gazda, kelj fel...”). Ezt követően a gazdának és a háznépének kívánnak jó egészséget, gazdagságot (pl. „Adjon az Úristen ennek a gazdának két szép ökröt...”).

A második részben egy érdekes történetet mondanak, általában a csodaszarvasról (pl. „Azon legelészik csoda féle szarvas...”).

A harmadik részben az összeregülésre kerül sor. Olyan háznál szokás regölni, ahol fiatal lány van. Nevét egy legényével együtt éneklük, összepárosítják őket (pl. „Itt is mondanának egy szép leányt, kinek neve volna, Nagy Gizella volna; Itt is mondanának egy szép legényt, kinek neve volna, Bajki János volna...”).

A versszakok közt mindig sorra kerül a refrén (pl. „Haj regő, rejtem, regő-regő-rejtem!”).

Az éneklés végén utalnak arra, hogy a regölés adománygyűjtő szokás, tehát adományt várnak a ház népétől (pl. „Sarokban a zacskó, tele van százassal, fele a gazdáé, fele a regösöké...”), valamint elmondják jókívánságaikat („Aggyon isten minden jót...”).

MEGOLDÁS

- b) beköszöntő, jó kívánság, történet a csodaszarvasról, fiúk és lányok „összeregölése”, adománykérés és az adomány mértékétől függően kívánságok
c) ismétlések, refrén, felszólító mondatok

T/2.

85. oldal

10 PERC

Tanári instrukciók

- Biztosítsunk minden kooperatív csoportnak néprajzi lexikont, értelmező szótárt vagy internethozzáférést. A gyerekek keressék ki azoknak a szavaknak a jelentését, amelyeket nem ismernek maguktól.
- A feladat második részében alkossanak a versből kiemelt kifejezésekkel mondatokat. A feladat célja, hogy önmaguk számára értelmezzék az érdekes szerkezeteket.
- A frontális ellenőrzésre szánjunk 2 percet.

Kiemelt készségek, képességek: értő figyelem, lexikonhasználat, mondatalkotás kötött szó szerkezetekből

Célcsoport – differenciálás

- A) A versek értelmezésében fejlesztendő gyerekek
B) A versek olvasásában fejlesztendő gyerekek
C) A másodlagos jelentések tulajdonításában fejlesztendő gyerekek

Munkaformák: csoportmunka, majd frontális

Módszerek, eljárások: együttműködésen alapuló tanulás, megbeszélés

Eszközök: szótárak, lexikonok, internethozzáférés

2. Értelmezzétek a szavakat, kifejezéseket!

- a) Keressétek ki értelmező szótárból vagy internetről az alábbi szavak, kifejezések jelentését! regösének, csöbör, lobot vet, kasznár, lőcs, széna, szalma, pióca, bököd
- b) Alkossatok mondatokat az alábbi kifejezésekkel!
koromorrú bika, sorsot nézni, csöbörim befödni, szénájuk szalmává, kecskéjük szarva

MEGOLDÁS

a)

regösének: A *regösének* elmondott, hagyományos szövegű verses köszöntő. A *regösök* (csoportot alkotó nagybfiúk, fiatal legények), karácsony másodnapján és újév táján ősi népszokás szerint, jelmezbe öltözve, láncos botokkal és lármás hangszerekkel, dudával, sípokkal sorra járkák a házakat, és hagyományos szövegű mondókájukban, a regösénekben minden jót kívánnak a háziaknak.

csöbör: kerek, lefelé keskenyedő, egyfűlű fa- v. bádogedény, melyben főleg vizet vagy moslékot tartanak

lobot vet: begyullad, meggyullad, bepirosodik

kasznár: uradalmi tisztviselő

lőcs: enyhén görbülő rúdhoz hasonló függőleges alkatrész, amely a szekéroltal felső szélét tartja úgy, hogy alsó végével a tengely külső részére támaszkodik

széna: lekaszált és szárítással tartósított fű, ritkábban más takarmánynövény mint állati eledel

szalma: a gabonafélék és más szálas növények ízekre tagolt, belül rendszerint üres szára

pióca: a férgek rendjébe tartozó, gyűrűs testű, vízben élő, meleg- és hidegvérű állatok vérével táplálkozó állat; testén elöl szívó-, hátul tapadókorong van

bököd: gyakran, ismételten bök; bökös, szurkál

JELENTÉSTEREMTÉS

2. lépés

T/3.

86. oldal

20 PERC

Tanári instrukciók

- Olvassuk fel a verset (2 perc)!
- A globális megértést ellenőrizve kérjünk néhány rövid tanulói reflexiót (3 perc) a versre vonatkozóan. Itt és most csak annak tisztázása fontos, hogy a vers első hallásra érthető-e a tanulók számára. Kérdezzünk rá arra is, van-e olyan szöveghely, amelyet nem értenek! Tisztázzuk, hogy a megértési nehézséget a hiány okozza-e.
- Ezt követően kezdjenek a gyerekek csoportokban dolgozni. A feladatokat a csoportok együtt oldják meg. Lehetséges variáció, hogy a csoporttagok között szétosztjuk a feladatokat, mindenki egyéni munkamódban megoldja, és utána a csoportok megbeszélnek a megoldásokról.
- A csoportok feladatai a differenciálási szempontoknak megfelelő fókuszúak.
- A csoportbeszámolókat a következő órán hallgatjuk meg.

Kiemelt készségek, képességek: érvek azonosítása a szövegből

Célcsoport – differenciálás: a képességfejlesztés szerinti homogén kooperatív csoportok

Munkaformák: frontális, csoportmunka

Módszerek, eljárások: tanári felolvasás, együttműködésen alapuló tanulás, tanári kérdés, magyarázat

3. Hallgassátok meg a verset!

JÓZSEF ATTILA: *REGÖS ÉNEK*

Koromorrú bikát fejtem,
 rege, róka, rejtem,
 sorsot nézni bikatejben,
 rege, róka, rejtem.
 Hét csöböröm jó vasában,
 rege, róka, rejtem,
 lobot vetött habosában,
 rege, róka, rejtem.
 Lángos csöbörim befödni,
 rege, róka, rejtem,
 szertefuttam rózsaszedni,
 rege, róka, rejtem.
 Nép rozsa ring a rózsában,
 rege, róka, ejtem,
 kasznár szíve káposztában,
 rege, róka, ejtem.
 Keni urát oly kenőccsel,
 rege, róka, ejtem,
 fizeti a népet lőccsel,
 rege, róka, ejtem.
 Válgon szénájuk szalmává,
 rege, róka, ejtem,
 tányér tészta piócává,
 rege, róka, ejtem.
 Láng legyen kecskéjük szarva,
 rege, róka, ejtem,
 böködjön a paplanukba!
 Rege, róka, ejtem.

(1930. ápr.)

(<http://www.mathsat.dal.ca/~lukacs/ja/707/htm/vs193001.htm#05>)

A) Keressetek választ együttműködő csoportjaitokban az alábbi kérdésekre!
 Oldjátok meg a feladatokat!

a) Milyen összefüggés van a költemény címe és a vers között?

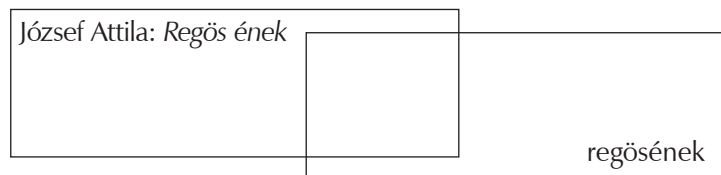
- b) Próbáljátok az alábbi szokatlan szókapcsolatokat megmagyarázni!
Ahol azonosítható költői képpel találkoztok, ott nevezzétek is meg a képet!

koromorrú bikát fejtem:
sorsot nézni bikatejben:
lángos csöbörim befödni:
szertefuttam rózsaszedni:
nép rozsa ring a rózsában:

- c) Lapozzatok vissza a 2. feladathoz!
Olvassátok el újra az általatok írt mondatokat!
Hasonlítsátok össze a versben megfogalmazott mondatokkal!

HASONLÓSÁGOK	KÜLÖNBΣÉGEK
--------------	-------------

- d) Miben hasonlít és miben tér el a népi regösének József Attila *Regös énekétől*?

- B)** Keressetek választ együttműködő csoportjaitokban az alábbi kérdésekre, oldjátok meg a feladatokat!

- Milyen nyelvi-jelentésbeli összefüggést fedeztek fel a *regölés* és a *rejttem* szavak között?
- Gyűjtsetek ki a versből az igéket!
- Hogyan segítenek a különböző igealakok a vers értelmezésében?
- Hogyan tagolják a verset tartalmi egységekre a különböző igealakok?

- C)** Keressetek választ együttműködő csoportjaitokban az alábbi kérdésekre!
Oldjátok meg a feladatokat!

- Keressetek ismétlődéseket a versben!
Húzzátok alá őket különbözőképpen!
- A sok ismétlés ellenére mégsem egyhangú a vers. Miért?
- Mi a különbség a kétféle refrén között?
Milyen kapcsolatot fedeztek föl a *rejttem* és az *ejtem* szó között?
- Keressetek a versben különösen szép rímpárokat! Keretezzétek be őket!
- Indokoljátok meg, miért tetszettek a bekeretezett rímpárok!
- Mi a különbség hangzás szempontjából az alábbi alliterációk között?
  - „Nép rozsa ring a rózsában,...”
  - „Váljon szénájuk szalmává,...”
  - „tányér tészta piócává...”

Gyűjtsetek még alliterációkat!

MEGOLDÁS

A)

a) A cím és a vers egésze csak ritmusában és nyelvi megformáltságában függ össze a valódi regös-énekekkel.

b) Minden kiemelt sor képtelenségre, lehetetlenségre utal. Ellentétek, kilátástalanság, sorstalanság hangulatát árasztják. Ezt explicitté teszi az utolsó kiemelt sor.

c) A válasz attól függ, hogy a gyerekek mennyire metaforikusan fogalmaztak. Hogy a metaforáik köznapi vagy költői képek-e.

d)

Hasonlóság: tipográfia, nyelvi megformáltság, refrén, ritmus.

Különbség: József Attila a versében nem követi a regölés szokásrendjét, tartalmát, sorrendjét. Az egész vers ellentétre épül, mintegy paródiája a népi regösénekeknek.

B)

a) Mindkét szónak köze van az elrejtéshez. Aki *regél*, múltbeli eseményt mesél, pejoratív értelemben kevésbé hihető történetet kitalál. A *rejt*: titkon, észrevétlenül tesz, helyez valamit valahova, hogy ne lehessen meglátni, megtalálni. Átvitt értelemben pedig a szóban forgó tény, érzelmet, lelki tartalmat, valamint ennek külső megnyilvánulását titkolja, leplezi, nem engedi nyilvánosságra kerülni, magába zárja.

b)

SZEMÉLY	KIJELENTŐ MÓD		FELSZÓLÍTÓ MÓD
	Jelen idő	Múlt idő	
1.		fejtem, szertefuttam	
2.			
3.	ring, keni, fizeti	vetött	váljon, legyen, böködjön

c)–d) A vers első részében csak kijelentő mód múlt idejű 1. és 3. személyű igealakok vannak, a refrén: *rege, róka, rejtem*.

A második részben kijelentő mód jelen idejű és felszólító módú, 3. személyű igealakok vannak, a refrén vált: *rege, róka, ejtem*.

C)

a) a refrén két variációban; *bika, csöbör, rózsa, nép*

b) A szavak távolsága, költői képekben és toldalékolt formákban való megjelenésük miatt.

c) A kétféle refrén a vers jelentésének megfelelően váltja egymást. Az első variáció a *rejt, titkol, eldug* értelmet, a második az *esni enged, valamilyen állapotba, helyzetbe juttat, kárt, sérülést idéző* jelentést hordozza.

f) „kasznár szíve káposztában,...”

„Keni urát oly kenőccsel,...”

REFLEKTÁLÁS

3. lépés: házi feladat+
csoportprezentációk

Házi feladat

Tanári instrukciók

- A házi feladat célja a visszatekintés, rendszerezés, ismeretbővítés.
- Készítsenek a csoportok egy összefoglaló táblázatot vagy gondolkodástérképet az órán megoldott feladatok összefoglalásaként.
- Az ábrát fél ív csomagolópapírra rajzolják, hogy minden társuk jól lássa, és könnyebben kövesse a prezentációt.
- A feladatot a gyerekek csoportmunkában végezzék el tanórán kívül.

Kiemelt készségek, képességek: információkezelés, metakogníció

Célcsoport – differenciálás: a képességfejlesztés szerinti homogén kooperatív csoportok

Munkaformák: csoportmunka

Módszerek, eljárások: összefoglaló táblázat vagy gondolkodástérkép

Eszközök: csomagolópapír, filctoll

A házi feladat számonkérése

30 PERC

Tanári instrukciók

- Az előző órai differenciált csoportmunkát kövesse a vizsgálódás eredményeit közlétező, összegző prezentáció! Előtte azonban célszerű 3 percet hagyni a csoportoknak áttekintésre.
- A csoportok választott vagy a tanár által kijelölt szövegeket ismertessék, milyen szempont alapján vizsgálták a verset, és összegezzék kutatásuk eredményét ábrájuk segítségével.
- Ha egy feladatcsoporton több kooperatív csoport dolgozott, osszuk fel közöttük a közlételet! A közlételetre csoportonként kb. 3–4 perc jut (maximum 12 perc).
- A gyerekek jegyzeteljenek a prezentáció közben.
- A folyamat végén összegezzünk, nyomtatékosítsunk, ha szükséges, egészítsük ki a tanulói észrevételeket, megoldásokat.

Kiemelt készségek, képességek: jelentéstulajdonítás, nyelvi kompetencia, kritikai gondolkodás, előadói készség, lényegkiemelés, vázlatírás, jegyzetelés

Célcsoport – differenciálás: a képességfejlesztés szerinti homogén kooperatív csoportok

Munkaformák: csoportmunka, frontális

Módszerek, eljárások: fűrtábra

RÁHANGOLÓDÁS

4. lépés: 4. feladat

T/4.

90. oldal

10 PERC

Tanári instrukciók

- A feladat célja, hogy az előzőekben tanultakat felidézze, illetve hogy a gyerekek bátrabban forduljanak a versek felé.
- A feladatot csoportonként oldják meg a diákok, 5 perc alatt kell összegyűjteniük a fürtábra elemeit.
- Minden csoportból egy tanuló elmondja a csoport ötleteit.
- A legfontosabb gondolatokat rögzítsük a táblán egy összefoglaló fürtábrában.

Kiemelt készségek, képességek: információkezelés, kritikai gondolkodás, önreflexió, értő figyelem

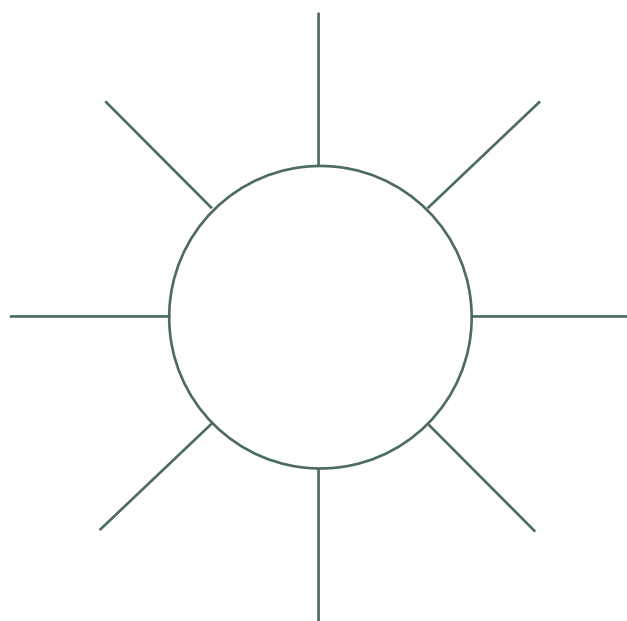
Célcsoport – differenciálás: a képességfejlesztés szerinti homogén kooperatív csoportok

Munkaformák: csoportmunka

Módszerek, eljárások: fürtábra

4. Szerintetek mitől „játékos” egy vers?

Az ábrát szükség szerint bővíthetitek!

JELENTÉSTEREMTÉS

5. lépés: 5–7. feladat

T/5.

90. oldal

35 PERC

Tanári instrukciók

- A feladatban szövegvariációkat vizsgálunk. A téma az első versszak, a variációk álszavakat, álmondatokat tartalmaznak. Ugyanakkor találunk bennük szép, rejtélyes vagy mulatságos szókapcsolatokat, tagmondatokat is, melyek költői és/vagy humoros hatást eredményeznek.
- A feladat célja a nyelvi játék és a szokatlan szóképzések és szintagmák (szóösszekapcsolások) költészetteremtő, jelentéstöbblet-teremtő szerepének felfedeztetése.
- Vizsgáljuk meg, hogyan segít a költészet a nyelv teremtő, rendhagyó használatával máshogyan rálátni a világra. Arról is beszéljünk, hogy a verset bizonyos mértékben a nyelv írja, diktálja.
- A gyerekek a kialakult csoportokban dolgozzanak (20 perc).
- Az órát a csoportok beszámolóival zárják. Minden csoport olvassa fel a megírt variációt, és annak alapján számoljon be a megoldásokról (15 perc).
- Végezetül olvassuk fel az eredeti Weöres-idézetet.

Kiemelt készségek, képességek: alkalmazás, elemzés, jelentéstulajdonítás, nyelvi kompetencia, kritikai gondolkodás, előadói készség, lényegkiemelés

Célcsoport – differenciálás: a képességfejlesztés szerinti homogén kooperatív csoportok

Munkaformák: csoportmunka, frontális

Módszerek, eljárások: kooperatív tanulás, prezentáció, megbeszélés

5. Melyik versszak a téma, és melyek a variációi?

WEÖRES SÁNDOR: TÉMA ÉS VARIÁCIÓK

Ma szép nap van, csupa sugárzás, futkosnak a kutyák az árokszélen és mindenki remekül tölti az időt, még a rabkocsiból is nóta hangzik.

Ma szép sugárzás van, csupa idő, kutyaznak az árokszélek a futkosásban és a nap nótával tölt mindenkit, még a hangzásból is rabkocsi remekel.

Ma szép futkosás van, csupa mindenki, sugárzik az árokszél a kutyákra és az idő remekül tölti a napot, még a hangban is nóta rabkocsizik.

Ma szép kutya van, csupa futkosás, rabkocsi nótáz telten és mindenki hangosan remekel az árokszélen, még a naptól is idő sugárzik.

Ma szép mindenki van, csupa remek, futkos a rabkocsi az árokszélen és a kutyák hangosan sugárzanak az időbe, még a nap is nótázva tölt.

Ma szép remek van, csupa hang, futkosás az árokszélen napon és idős rabkocsi sugárzik a kutyákra, még mindenki is töltésen nótázik.

Ma szép töltés van, csupa kutya, sugárzó nóta a napban és remekül időz mindenki a rabkocsiban, még a futkosás is hangosan árokszélezik.

Ma szép idő van, csupa rabkocsi, remek hang a futkosásban és kutyát tölt mindenki az árokszélen, még a nóta is sugárban napozik.

Ma szép rabkocsi van, csupa töltés, sugárzik a remek napba és kutyás árokszélek hangzanak a futkosásba, még az idő is nótázva mindenkizik.

Ma szép nóta van, csupa árokszél, kutyák remekelnek a töltésen és hangosan futkosva mindenki sugárzik, még a nap is rabkocsiban időz.

Ma szép hang van, csupa nap, futkos a nóta az árokszélen és remek rabkocsi sugárzik az időben, még a töltésen is mindenki kutyázik.

(Weöres Sándor: *Egybegyűjtött írások III.* Magvető Könyvkiadó, Budapest, 1975. 183. p.)

- a) Hogyan lehet a variációkat létrehozni a témából?
Hasonlítsátok össze a témában és a variációkban szereplő mondatokat!
Miben különböznek egymástól?
- b) Keressetek szokatlan kifejezéseket, szavakat, szókapcsolatokat a szövegben!
Próbáljátok megfogalmazni, hogy milyen többletjelentést, új jelentést hoznak létre!

SZOKATLAN KIFEJEZÉSEK	TÖBBLET- VAGY ÚJ JELENTÉS
-----------------------	---------------------------

- c) Keressetek a variáció szövegéből néhány szép, rejtélyes vagy mulatságos szókapcsolatot, tagmondatot!
X-eljétek be, hogy a részletek költői és/vagy humoros hatást eredményeznek-e!
Ha mindkét állítás igaz a részletre, mindkét oszlopba tegyetek jelet!

SZÓKAPCSOLATOK, TAGMONDATOK	KÖLTŐI HATÁST EREDMÉNYEZ	HUMOROS A HATÁSA
-----------------------------	--------------------------	------------------

- d) Felfedezhetők-e valamilyen (mondatépítési, sorrendi, szóalkotási) szabályok, megkötések a variációkban?
Fogalmazzatok meg felszólító mondatban legalább négy variációalkotási szabályt! (A szabály részben a témához, részben az előző variációhoz való viszonyról szóljon!)
- e) Az ötödik variáció helyét kihagytuk. Próbáljátok megírni a közölt témához és variációkhoz azok mintáját követve!
- f) Próbáljátok az alábbi szokatlan szókapcsolatokat értelmezni!
Ahol azonosítható költői képpel (metaforával, metonímiával, szinesztéziával [érzékszervi benyomások keverésével], megszemélyesítéssel) találkoztok, ott nevezétek is nevén a képet!

„a nap nótával tölt mindenkit”:

„az idő remekül tölti a napot”:

„rabkocsi nótáz”:

„a napból is idő sugárzik”:

„a kutyák hangosan sugárzanak az időbe”:

„még a nap is nótázva tölt”:

MEGOLDÁS

a) Minden variáció a téma szóképletét használja fel, csak különböző funkcióban. A szavak alakjának változtatásával változnak a névszói szerkezetek. A téma is és a variációk is egy mondatból

állnak. Minden variáció a téma mondatsémáját (mondat- és szó szerkezetek stb.) követi. Minden variáció a „Ma szép...” fordulattal kezdődik, és témában a következő főnév toldalékos alakjával folytatódik.

b) Például:

SZOKATLAN KIFEJEZÉSEK	TÖBBLET- VAGY ÚJ JELENTÉS
csupa idő	Az időről mindig a „nincs idő”-re asszociálunk. A csupa idő a ráérős, derűs, nyugodt, biztonságos háttérrel jelentheti.
a nap nótával tölt mindenkit	A hosszú tél után mindenki megkönnyebbül, új erőre kap. Megújult reménnyel fordul a természet felé. A tavasz zenével tölti be az emberek lelkét.
rabkocsi nótáz telten	Humoros. Valószínűleg a rabkocsiban ülők nótáznak. A nótáz szó valami duhajkodós, mulatós hangulatra utal, de a rabkocsival egy szerkezetben felmerülhet: a raboknak „elhúzták a nótáját” is.

c) Például:

SZÓKAPCSOLATOK, TAGMONDATOK	KÖLTŐI HATÁST EREDMÉNYEZ	HUMOROS A HATÁSA
kutyáznak az árokszélek		X
még a hangzásból is rabkocsi remekel	X	
Ma szép futkosás van		X
Ma szép sugárzás van	X	X

d) Például:

Minden variációban használd a téma szókészletét!

Minden variáció egy mondatból álljon!

Minden mondat a „Ma szép” fordulattal kezdődjön!

A soron következő variáció a témában következő főnévvel folytatódjon!

e) Ma szép árokszél van, csupa nóta, remek hangzás a kutyákból és rabkocsiban tölti mindenki a napot, még az idő is sugározva futkos.

T/6.

93. oldal

10 PERC

Tanári instrukciók

- Ebben a feladatban is szövegvariációkat vizsgálunk. Kosztolányi három címmel írt az emlékezet témáról, de csak az *Emlékezet* című költemény jelent meg életében.
- A feladat célja a nyelvi játék költészetteremtő, jelentéstöbblet-teremtő szerepének felfedeztetése.
- Vizsgáljuk meg, hogyan segít a költészet a nyelv teremtő, rendhagyó használatával máshogyan rálátni a világra. Arról is beszéljünk, hogy a verset bizonyos mértékben a nyelv írja, diktálja.

- A gyerekek a kialakult csoportokban dolgoznak.
- Végezetül csoportonként 1 percben számoljanak be megoldásukról.

Kiemelt készségek, képességek: alkalmazás, elemzés, jelentéstulajdonítás, nyelvi kompetencia, kritikai gondolkodás, előadói készség, lényegkiemelés

Célcsoport – differenciálás: a képességfejlesztés szerinti homogén kooperatív csoportok

Munkaformák: csoportmunka

Módszerek, eljárások: kooperatív tanulás, prezentáció, megbeszélés

6. Mivel kísérleteznek a költők?

- a) Szerintetek miről szólnak azok a versek, amelyeknek a címét felsoroljuk?

Ujjgyakorlat:

Badarok:

Emlékezet:

- b) Olvassátok el a következő három Kosztolányi-verset!

UJJGYAKORLAT

Emlékezet,
könnyektől ázott, rég eltűnt
betűkön
egy ékezet.

*

Emlékezet,
hajszolsz a múltba s ott mohó
futásom
megfékezted.

*

Emlékezet,
mit abba hagytam, a csókot, a
munkát
elvégezed.

*

Emlékezet,
jaj, megszakítom e fájó-
bolondos
nyelvészetet.

BADAROK

Emlékezet:
száraz kacsót kívánok és
magamnak,
nem lé-kezet.

Emlékezet:

Ó, Szerda és Nyugat, milyen
kitűnő
szemlék ezek.

Emlékezet:

titkos, mint dinnye, a föl nem
szegett és
nem lékezett.

EMLÉKEZET

(Lélektani meghatározás)

Emlékezet,
most azt hiszed, volt, most meg azt hiszed,
hogy nem létezett.

(Ez talán inkább bölcséleti)

Emlékezet,
tebenned él és van, de hogyha meghalsz,
elvész veled.

(Regényes és ábrándos)

Emlékezet,
ledőlt tanyák, romok és régi sírok
mellé vezet.

(Alázatos, szomorú fohászkodás)

Emlékezet,
rokkant barát, nyújtsd a világtalannak
szent félkezed.

(<http://mek.oszk.hu/00700/00753/html/vers0202.htm> #30)

- c) Miről szólnak a versek valójában?

Ujjgyakorlat:

Badarok:

Emlékezet:

- d) Ha a három versből csak egyet választhatnátok, melyiket közölnétek egy verseskötetben? Miért éppen azt?
- e) A választott versből idézettek nektek tetsző vagy érdekes, szokatlan költői képeket!

T/7.

95. oldal

45 PERC

Tanári instrukciók

- A folyamatnak ebben a szakaszában is a kooperatív csoportok differenciáltan dolgoznak együtt.
- Adjuk ki a feladatokat a differenciálásnak megfelelően az együttműködő csoportoknak! Hagyjunk 15 percet az értelmező munkára!
- Utána a négyfős csoportokat arra kérjük, hogy ismerkedjenek meg a többi csoport produktumával az alábbiak szerint:
  1. A kiscsoport tagjai számozzák meg magukat!
  2. Az A) csoport három tagja (kettes, hármas, négyes számú diák) átül a B) csoport asztalához, hogy megismerkedjék az ő munkájukkal.
  3. Az egyes számú diák marad, hogy fogadja a C) csoport három tagját, és magyarázatokat fűzzön saját csoportja munkájához.
  4. 5 perc múlva a társai visszatérnek, és akkor a kettes számú diák lesz a B) csoport vendéglátója, míg az 1-es, a 3-as és a 4-es diák a C) csoportot látogatja meg.
  5. A folyamat ugyanígy zajlik mindaddig, amíg minden diák megismerkedett egymás munkáival.

Kiemelt készségek, képességek: alkalmazás, elemzés, jelentéstulajdonítás, nyelvi kompetencia, kritikai gondolkodás, előadói készség, lényegkiemelés, vázlatírás, jegyzetelés

Célcsoport – differenciálás: képességfejlesztés szerinti homogén kooperatív csoportok

Munkaformák: csoportmunka

Módszerek, eljárások: kooperatív tanulás feladatlappal, mozaik

7. Költészet és játék

Hallgassátok meg Kosztolányi Dezső *A szegény kisgyermek panaszai* című versciklusának egy részletét!

A játék.

Az különös.

Gömbölyű és gyönyörű,
csodaszép és csodajó,
nyitható és csukható,
gomb és gömb és gyöngy, gyűrű.
Bűvös kulcs és gyertya lángja,
színes árnyék, ördöglámpa.
Játszom ennen-életemmel,
búvócskázom minden árnnyal,

a padlással, a szobákkal,
a fénnel, mely tovaszárnyal,
a tükörrel fényt hajítok,
a homoknak, a bokornak,
s a nap – óriás aranypézn –
hirtelen ölembe roskad.
Játszom két színes szememmel,
a két kedves, pici kézzel,
játszom játszó önmagammal,
a kisgyermek is játékszer.
Játszom én és táncolok,
látszom én, mint sok dolog.
Látszom fénybe és tükörbe,
játszom egyre, körbe-körbe.
Játszom én és néha este
fölkelek,
s játszom, hogy akik alusznak,
gyerekek.

(<http://mek.oszk.hu/00700/00753/html/vers0202.htm#30>)

A) Ki a lírai én?

- a) A versben a cím funkcióját annak első sora tölti be. Szerintetekmiért ezt a megoldást választotta a szerző?
- b) Milyen a játék? Válaszoljatok a vers alapján egy szóval!
- c) Válaszoljatok ismét az előző kérdésre, de most részletesebben!
- d) Ki lehet a beszélő (lírai én) az első a sorokban? Egy gyermek vagy egy felnőtt? Indokoljátok véleményeteket!
- e) Írjátok ki azt a sort, amely megtöri a vers kezdeti lendületességét!
- f) Ki lehet a beszélő (lírai én) ebben a sorban? Egy gyermek vagy egy felnőtt? Indokoljátok véleményeteket!
- g) A két nézőpont közül melyik érvényesül inkább? A gyereké vagy a felnőtt költőé?
- h) Jelöljétek a vers további soraiban F betűvel, ahol a felnőtt, Gy betűvel pedig azokat a sorokat, ahol a gyermek a lírai én (beszélő)!

B) Ellentétek a versben

- a) Ki lehet a beszélő (lírai én) az első sorokban? Egy gyermek vagy egy felnőtt? Indokoljátok véleményeteket!
- b) Írjátok ki azt a sort, amely megtöri a vers kezdeti lendületességét!
- c) Ki lehet a beszélő (lírai én) ebben a sorban? Egy gyermek vagy egy felnőtt? Indokoljátok véleményeteket!

- d) Keressetek ellentéteket a versben!
- e) Hogyan jelenik meg az ellentét a gyermeki és a felnőtt nézőpont között?
Írjatok példákat!
- f) Mit jelentenek a gyermek és mit a felnőtt életében az alábbi verssorok?

VERSSOROK	GYERMEK	FELNŐTT
Játszom ennen-élettemmel,		
búvócskázom minden árnyal,...		

- g) Keressetek ellentéteket a szemponttáblázatnak megfelelően!

SZEMPONTOK	GYERMEKNYELVI	FELNŐTTNYELVI
Túlzás kifejezése		
Hangulati elemek		
Szókincs		
Hangtani		

C) A rímek és a ritmus

- a) Ki lehet a beszélő (lírai én) az első sorokban? Egy gyermek vagy egy felnőtt?
Indokoljátok véleményeteket!
- b) Írjátok ki azt a sort, amely megtöri a vers kezdeti lendületességét!
- c) Ki lehet a beszélő (lírai én) ebben a sorban? Egy gyermek vagy egy felnőtt?
Indokoljátok véleményeteket!
- d) Keressétek meg az egymással rímelő sorvégeket a költeményben!
Jelöljétek a sorok mellett a már tanult módon kisbetűvel a rímeket!
- e) Keressetek sor elején elhelyezkedő rímeket!
- f) Milyen kapcsolatot fedeztetek fel a rímelő sorok és a gyermek, illetve a felnőtt beszélő között?
- g) Írjatok példákat a versből az alábbiak szerint!
alliteráció:
gondolatpárhuzam:
ismétlés:

MEGOLDÁSOK

- A)
b) különös
c)
Gömbölyű és gyönyörű,
csodaszép és csodajó,
nyitható és csukható,
gomb és gömb és gyöngy, gyűrű.
Bűvös kulcs és gyertya lángja,
színes árnyék, ördöglámpa...
d) gyermek

e) Játssom ennen-életemmel,..
 f) A felnőtt költő.
 g) Mindkettőé.
 h)
 F búvócskázom minden árnyal,
 GY a padlóssal, a szobákkal,
 GY a fényvel, mely tovaszárnyal,
 GY a tükörrel fényt hajítok,
 GY a homoknak, a bokornak,
 F s a nap - óriás aranypézt -
 hirtelen ölembe roskad.
 F Játssom két színes szememmel,
 F a két kedves, pici kézzel,
 F játssom játsszó önmagammal,
 F a kisgyermek is játékszer.
 GY Játssom én és táncolok,
 F látssom én, mint sok dolog.
 GY Látssom fénybe és tükörbe,
 játssom egyre, körbe-körbe.
 F Játssom én és néha este
 fölkelek,
 s játssom, hogy akik alusznak,
 gyerekek.

B)
 a) gyermek
 b) Játssom ennen-életemmel,..
 c) A felnőtt költő.
 d) például:
 „nyitható és csukható,..”
 „gomb és gömb és gyöngy, gyűrű...”
 „színes árnyék, ördöglámpa...”
 „Játssom ennen-életemmel,
 búvócskázom minden árnyal,..”
 „a kisgyermek is játékszer...”
 „Játssom én és néha este
 fölkelek,..”

e) Például:
 Játssom két színes szememmel,
 a két kedves, pici kézzel,
 játssom játsszó önmagammal,
 a kisgyermek is játékszer.
 Játssom én és táncolok,
 látssom én, mint sok dolog.
 Látssom fénybe és tükörbe,
 játssom egyre, körbe-körbe.
 Játssom én és néha este
 fölkelek,
 s játssom, hogy akik alusznak,
 gyerekek.

f)

VERSSOROK	CYERMEK	FELNŐTT
Játszom ennen-életemmel,	A gyermek vakmerő, nincs veszélyérzete, stabil a világba vetett hite, bizalma.	A felnőtt önpusztítással, önámítással, öncsalással, extrém dolgokkal játszik az életével.
búvócskázom minden árnyal,..	A bújóciska számára egy az izgalmas játékok közül. A bújóciska az első kezdeményező játéka a gyerekeknek.	Rejtőzködés, ámítás, háritás, bizalmatlanság.

g)

SZEMPONTOK	CYERMEKNYELVI	FELNŐTTNYELVI
Túlzás kifejezése	Cömbölyű és gyönyörű, csodaszép és csodajó, nyitható és csukható, gomb és gömb és gyöngy, gyűrű. Bűvös kulcs és gyertya lángja, színes árnyék, ördöglámpa.	A játék. Az különös.
Hangulati elemek	búvócskázom minden árnyal, a padlással, a szobákkal, a fényvel, mely tovaszárnyal, a tükörrel fényt hajítok, a homoknak, a bokornak,	Játszom ennen-életemmel, búvócskázom minden árnyal,
Szókincs	játszom én és táncolok, látszom én, mint sok dolog, látszom fénybe és tükörbe, játszom egyre, körbe-körbe	ölembé roskad, játszom két színes szememmel, a két kedves, pici kézzel, játszom játszó önmagammal, a kisgyermek is játékszer, és néha este fölkelek

C)

- a) gyermek
 b) Játszom ennen-életemmel,..
 c) A felnőtt költő.
 e) játszom–látszom
 f) A gyermek lírai én megjelenésekor gyakoriak a sorvégi rímek.

g)

alliteráció: csodaszép és csodajó, gomb és gömb és gyöngy, gyűrű

gondolatpárhuzam: Cömbölyű és gyönyörű,/csodaszép és csodajó,.. Bűvös kulcs és gyertya lángja,/színes árnyék, ördöglámpa...

ismétlés: játszom, játék, látszom

REFLEKTÁLÁS

6. lépés: 8. feladat

T/8.

99. oldal

Házi feladat

Tanári instrukciók

- A következő óra elején elmaradhatatlan, hogy röviden visszacsatoljunk a kilépőkártyák tapasztalataira. (Később már nincs értelme, ennek hiszen lényege az aktualitás!)
- Ne tegyünk elmarasztaló megjegyzéseket!

Kiemelt készségek, képességek: önreflexió, metakogníció

Célcsoport – differenciálás: az egész osztály

Munkaformák: egyéni

Módszerek, eljárások: kilépőkártya

8. Gondolj vissza a fejezetben eddig megtett tanulási folyamatodra, és gondos mérlegelés után töltsd ki az alábbi kilépőkártyát!

Kilépőkártya

Mi volt a legfontosabb, a saját életedben is hasznos dolog, amit a fejezetben a hangtanból és az olvasott versekből, a velük való foglalkozáskor értettél meg?

Hangtan:

Olvasott versek:

Mi volt a legérdekesebb rész a hangtanban?

Melyik vers lett a kedvenced az olvasottak közül? Miért szereted?

Milyen kérdésed vagy megjegyzésed van az eddigiekkel kapcsolatban?